

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Г.М. Колісник, Л.О. Гелей, Т.П. Данканич

Бухгалтерський облік в туризмі

Навчальний посібник

**Ужгород
2016**

ББК 65.052.254.3я7

УДК 657:338.48(07)

К - 60

Колісник Г.М. Бухгалтерський облік в туризмі: навчальний посібник / Г.М. Колісник, Л.О. Гелей, Т.П. Данканич. — Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. — 140 с.

У навчальному посібнику викладено загальні умови організації діяльності суб'єктів господарювання в туристичному господарстві: порядок реєстрації, сертифікації та ліцензування. Подано тлумачення понять «туристичний продукт» і «туристична послуга». Розглянуто страхування туристів: поняття, облік та оподаткування. Досліджено договірні відносини та первинна документація в туристичній діяльності. Розглянуто особливості бухгалтерського та податкового обліку туроператора і турагента.

До кожної теми подано контрольні запитання, теми рефератів, тести. Навчальний посібник рекомендовано для студентів економічних спеціальностей ВНЗ та всіх, хто бажає вивчати сферу туристичного бізнесу та працювати в ній.

Автори:

Колісник Г.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет», докторант Львівського національного університету ім. Івана Франка;

Гелей Л.О., к.е.н., завідувач кафедри обліку і фінансів Львівського інституту економіки і туризму;

Данканич Т.П., головний бухгалтер ТОВ «Бусоль вояж».

Рецензенти:

Редченко К.І., д.е.н., проф., завідувач кафедри аудиту Львівської комерційної академії;

Мікловда В.П., член.-кор. НАН України, д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки підприємства ДВНЗ «УжНУ»;

Шутка С.О., к.е.н., доц. кафедри обліку і аудиту Львівського національного лісотехнічного університету.

*Рекомендовано до друку
Редакційно-видавничою радою ДВНЗ «УжНУ»
(протокол №1 від 28 січня 2016 р.)*

*Рекомендовано до друку Вченою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол №1 від 1 лютого 2016 р.)*

© Г.М. Колісник, Л.О. Гелей,
Т.П. Данканич, 2016

ISBN 978-617-7333-12-7

© Видавництво УжНУ «Говерла», 2016

ПЕРЕДМОВА

Необхідність розвитку туристичного бізнесу визначено стрімким розвитком ринку туристських послуг, характерними рисами якого нині є зміни попиту й пропозиції. В умовах сучасного ринку туризму зростає роль і важливе місце бухгалтерського обліку.

Протягом останніх років туризм перетворився на одну з потужніших галузей світової економіки. Якість туристичних послуг, їх собівартість, дохідність значною мірою залежать від ефективної реалізації усього комплексу функцій управління, зокрема облікової й контрольної. Їх удосконалення пов'язане з вирішенням багатьох проблем як теоретико-методологічних, так і організаційно-методичних. Туристичні послуги мають свої особливості і це, безумовно, впливає на організацію та ведення бухгалтерського обліку.

В останнє десятиріччя, із посиленням в Україні євроінтеграційних процесів, стали впевнено зростати кількість туристичних підприємств та збільшуватись обсяги туристичних потоків. Це завдання нерозривно пов'язане з питаннями ціноутворення та визначення собівартості туристичного продукту, що вимагає удосконалення систем обліку і контролю діяльності туристичного підприємства.

Облік діяльності підприємств туристичної сфери має низку особливостей, пов'язаних із технологією формування та надання туристичних послуг, структурою туристичного продукту, організаційною формою туристичної діяльності, вимогами законодавства щодо організації та оподаткування.

Предметом навчальної дисципліни є господарські засоби та процеси, що відбуваються в діяльності підприємств туристичного бізнесу.

Метою вивчення дисципліни є засвоєння студентами знань про особливості організації і методики обліку суб'єктів туристичної діяльності.

Завдання дисципліни:

- розгляд особливостей організації туристичної діяльності, її нормативно-правове регулювання;
- вивчення питань первинного документування щодо оформлення надання туристичних послуг;
- аналіз нормативної бази, що регулює оподаткування туристично-рекреаційної діяльності;
- вивчення особливостей бухгалтерського обліку діяльності туристичних операторів і туристичних агентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент:

повинен знати

- особливості нормативно-правового регулювання організації туристичної діяльності;
- систему сучасного нормативного регулювання бухгалтерського обліку в туристичній діяльності;
- основні принципи організації обліку в туристичній діяльності;
- порядок документального оформлення формування та реалізації туристичного продукту та послуг;
- методику обліку основної діяльності туристичних операторів і туристичних агентів;

повинен вміти

- користуватись відповідними нормативними, інструктивними та законодавчими документами, які регулюють облік туристичної діяльності;
- організовувати облік на підприємствах туристичного бізнесу;
- виконувати необхідні розрахунки, пов'язані з обліковими операціями;
- заповнювати реєстри обліку, складати зведені та підсумкові облікові реєстри та форми звітності.

Вищезазначені чинники впливають на побудову обліку на підприємствах туристичної галузі. Особливості діяльності туристичного господарства та її обліку розглянуті в публікаціях українських, російських та зарубіжних авторів. І, незважаючи на те, що бухгалтерський облік у туристичному господарстві має спільну методологічну основу з бухгалтерським обліком в інших галузях національної економіки, є суттєві відмінності в його організації та реєстрації фактів господарської діяльності.

Посібник включає основні теоретичні положення до вивчення кожної теми, запитання для самоконтролю щодо міцності засвоєння теоретичних положень курсу «Облік в туризмі», завдання для блочно-модульного контролю, ситуаційні завдання, список рекомендованої літератури з курсу загалом.

Зазначені вище матеріали спрямовані на методичне забезпечення всіх форм роботи студентів, пов'язаних з опануванням теоретичного матеріалу, засвоєнням відповідної термінології, ознайомленням з літературними джерелами тощо.

Тема 1

ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ПОРЯДОК РЕЄСТРАЦІЇ, СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ

1.1. Загальна характеристика туризму.

1.2. Учасники взаємовідносин, які виникають при здійсненні туристичної діяльності.

1.3. Організація туристичної діяльності.

1.4. Порядок ліцензування, фінансового забезпечення, сертифікації в туристичному господарстві. Облік оприбуткування та списання ліцензії.

Анотація

Загальна характеристика туризму. Суб'єкти та об'єкти туристичної діяльності. Визначення туризму у Законі України «Про туризм». Організаційно-правові форми туризму. Учасники відносин, які виникають при здійсненні туристичної діяльності. Споживачі туристичного продукту (туристи, відвідувачі, екскурсанти). Суб'єкти туристичної діяльності (туристичні оператори, туристичні агенти, готелі, санаторно-курортні заклади тощо). Відмінності туроператора та турагента. Зміст та склад туристичного продукту. Організаційні форми суб'єктів туристичної діяльності. Характеристика туроператорів і турагентів у Законі України «Про туризм». Основні завдання туроператора. Класифікація туроператорів та турагентів за видами діяльності. Визначення і характеристика туристичного продукту у Законі України «Про туризм». Характеристика реалізації туристичних послуг. Організація туристичної діяльності. Порядок ліцензування та сертифікації в туристичному господарстві.

***Ключові слова:** туризм, туроператор, турагент, суб'єкти туристичної діяльності, об'єкти туристичної діяльності, реєстрація, сертифікація, ліцензування, туристичний продукт, туристична послуга.*

1.1. Загальна характеристика туризму. Закон України «Про туристичну діяльність в Україні» від 15.06.1995 р. № 324/95-ВР поклав початок формування законодавчої бази сфери туризму, визначив її місце, роль та значення основних учасників туристичного ринку.

Об'єктами ведення бухгалтерського обліку виступають різні туристичні організації, а також підприємства готельного господарства.

Суб'єктами туристичної діяльності є підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, фізичні особи, зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку, які мають ліцензію на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг.

Туристична діяльність, до складу якої входить культура приймання гостей, визначає сукупність різних заходів: транспорту, об'єктів громадського харчування, об'єктів та засобів розваг, а також наявності об'єктів пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого призначення.

Розвиток туризму в Україні суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, і є одним із найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки. Основним нормативним документом, що регламентує туристичну діяльність, є Закон України «Про туризм». Головним органом виконавчої влади у сфері туризму, діяльність якого спрямовує і координує Кабінет Міністрів України, є Державне агентство України з туризму та курортів.

Туристична індустрія — це сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів.

Підприємства, установи та організації, незалежно від форм власності, фізичні особи здійснюють діяльність, пов'язану з наданням туристичних послуг, тільки за наявності ліцензії.

Туризм — це тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних або професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю.

Туристичні послуги — це послуги суб'єктів туристичної діяльності щодо розміщення, харчування, транспортного, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг, спрямованих на задоволення потреб туристів.

Будь-яка туристична фірма — це суб'єкт підприємницької діяльності, що займається створенням, реалізацією туристичного продукту та організацією його споживання.

Згідно із Законом України «Про туризм» виділено 2 організаційні форми туризму:

- внутрішній туризм;
- міжнародний туризм.

Внутрішній туризм — це подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території.

Визначення ж міжнародного туризму в Законі не дано, але поділено цю організаційну форму туризму на в'їзний та виїзний. До в'їзного туризму віднесено подорожі в межах України осіб, які не проживають постійно на її території, до виїзного — подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на її території, до іншої країни. Враховуючи ці визначення, пропонуємо міжнародним туризмом називати подорожі туристів за межі країни їх постійного проживання.

Схематично класифікацію організаційних форм туризму представлено на рис. 1.1.

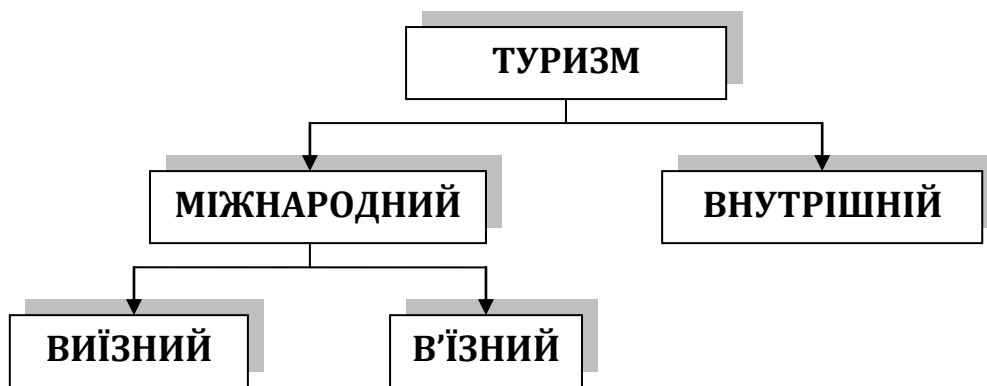

Рис. 1.1. Класифікація організаційних форм туризму у відповідності з Законом України «Про туризм»

Класифікація організаційних форм дозволяє також розрахувати та проаналізувати потоки туристів та їх структуру за напрямками пересування, співвідношення туристичних потоків, а також питому вагу наданих туристичних послуг вітчизняними суб'єктами туристичної діяльності громадянам України та особам, які постійно проживають на території України, та іноземцям.

Визначена в Законі України «Про туризм» класифікація організаційних форм туризму, на нашу думку, складається з трьох ознак:

- напрямок пересування туристів (за межі країни постійного проживання або в межах країни постійного проживання);

- територія надання та споживання туристичних послуг (Україна або інша країна);
- статус туриста стосовно України — іноземець або громадянин України чи особа, яка постійно проживає на її території, але ще не має громадянства України.

Кожна форма туризму (внутрішній, в'їзний, виїзний) має спільну ознаку з однією з інших двох форм.

Так, спільною ознакою для в'їзного та виїзного туризму є напрямок пересування туристів: для споживання туристичних послуг туристи, іноземці або громадяни України, повинні виїхати за межі власної країни. Для цих форм характерна зовнішньоекономічна ознака, оскільки туристи розраховуються з суб'єктами туристичної діяльності, які не є резидентами їх країни. Ці дві форми об'єднані у міжнародний туризм на законодавчому рівні.

Спільною ознакою для внутрішнього та в'їзного туризму є територія, на якій відбувається надання та споживання туристичних послуг, тобто Україна. Сукупність внутрішнього та в'їзного туризму називається туризмом у межах країни (це подорожі в межах України громадян України, осіб, які постійно проживають на її території, та іноземців).

Спільною ознакою для внутрішнього та виїзного туризму є третя ознака — статус туриста стосовно України. Адже при обох формах туризму туристами виступають громадяни України або особи, які постійно проживають на території, але ще не отримали її громадянства. Сукупність внутрішнього та виїзного туризму визначається як національний туризм (це подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на її території, як у межах території України, так і за її межами).

1.2. Учасники взаємовідносин, які виникають при здійсненні туристичної діяльності. Про те, хто виступає учасниками відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, сказано в Законі України «Про туризм».

Учасниками взаємовідносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, виступають юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасове розміщення, харчування, екскурсійне, курортне, спортивне, розважальне та інше обслуговування) або здійснюють посередницьку діяльність з надання характерних супутніх послуг, а також громадяни України, іноземні громадяни та

особи без громадянства (туристи, екскурсанти, відвідувачі та інші), в інтересах яких здійснюється туристична діяльність.

Таким чином учасники туристичної діяльності поділяються на споживачів туристичного продукту і суб'єктів туристичної діяльності, що показано на рис. 1.2.

Споживачі туристичного продукту. Як уже зазначалось, споживачами туристичного продукту є туристи, екскурсанти, а також інші особи. Зауважимо, що споживачами туристичного продукту можуть бути виключно фізичні особи, частково громадяни України та інших країн, діти, студенти, молоді подружжя, пенсіонери, прихильники експериментальних видів спорту тощо. Єдина вимога — відсутність у цих громадян заборони на виїзд в ту чи іншу країну, відвідати яку вони планують.

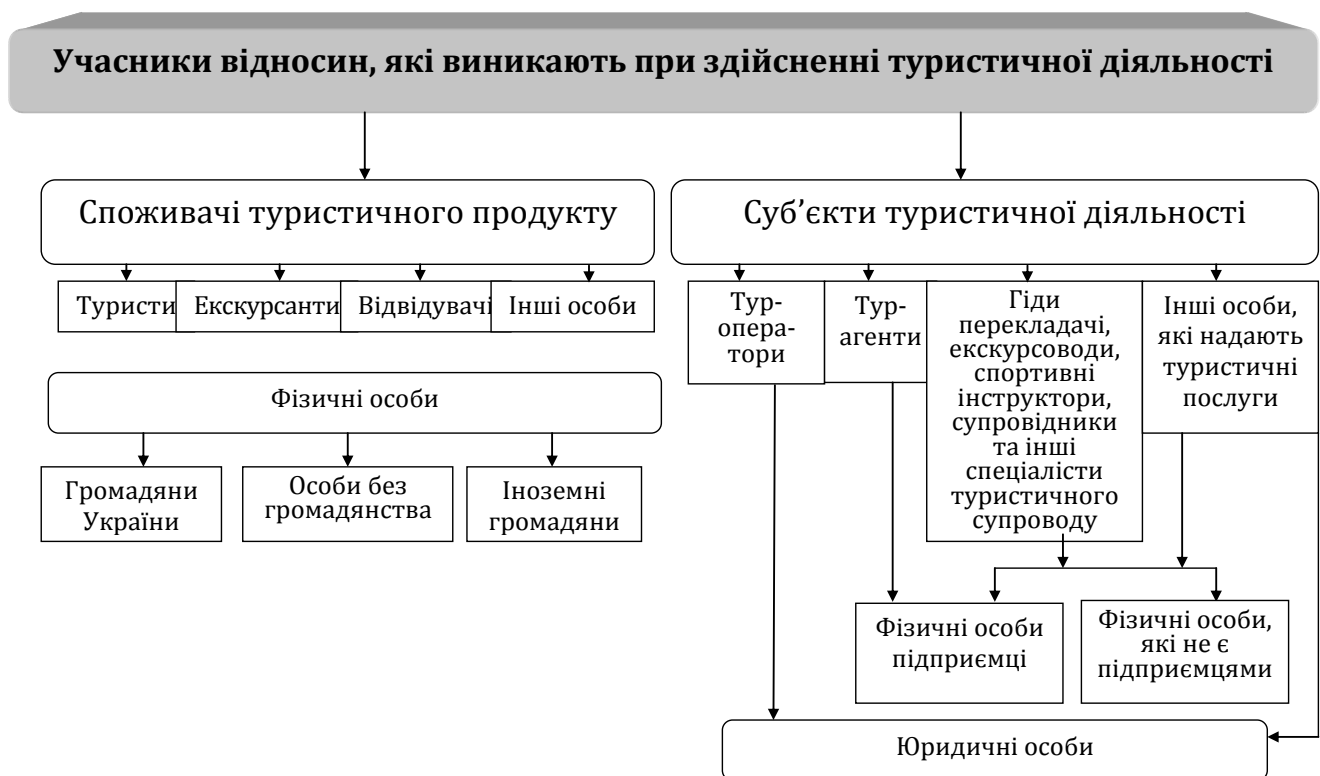

Рис. 1.2. Учасники туристичної діяльності

Суб'єктами, які здійснюють або забезпечують туристичну діяльність, є:

Туристичні оператори — юридичні особи, для яких, згідно із законодавством України, виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із

надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність.

Туристичні агенти — юридичні особи, які згідно із законодавством України, а також фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг.

Інші суб'єкти підприємницької діяльності, які надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, а також екскурсійні, розважальні та інші туристичні послуги.

Гіди-перекладачі, екскурсуводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу — фізичні особи, які проводять діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, і які в установленому порядку отримали дозвіл на право здійснення туристичного супроводу, крім осіб, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування.

Таблиця 1.1

Особливі відмінності діяльності туроператорів і турагентів

№ з/п	Критерій	Туроператор	Турагент
1.	Особи, які здійснюють діяльність	Виключно юридична особа (абз. 2 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про туризм»)	Юридична особа або фізична особа — підприємець (абз. 3 ч.2 ст. 5 Закону України «Про туризм»)
2.	Види діяльності, які можна здійснювати (виключна діяльність)	<ul style="list-style-type: none"> - організація і забезпечення створення туристичного продукту; - реалізація та надання туристичних послуг; - посередницька діяльність з реалізації характерних та супутніх послуг (абз. 2 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про туризм»); - надання послуг після оформлення документів для виїзду за межі України (ч. 2 ст. 17 Закону України «Про туризм») 	<ul style="list-style-type: none"> - посередницька діяльність з реалізації туристичного продукту туроператора; - посередницька діяльність з реалізації туристичних послуг та інших суб'єктів туристичної діяльності; - посередницька діяльність з реалізації характерних і супутніх послуг; - інша діяльність, яка не заборонена діючим законодавством України (абз. 3 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про туризм»)

Продовження таблиці 1.1

3.	Додатково	<p>Має право діяти як турагент, тобто додатково до вказаних вище видів діяльності може також здійснювати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту інших туроператорів (в тому числі іноземних) (ч. 4 ст. 37 Закону України «Про туризм») - посередницьку діяльність з реалізації туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності (ч. 2 ст. 17 Закону України «Про туризм») 	-
4.	Обов'язкова наявність ліцензії для здійснення діяльності	Зобов'язаний мати ліцензію на здійснення туроператорської діяльності (ст. 17 Закону України «Про туризм»)	З 16 листопада 2010 року діяльність турагентів не ліцензується (ст. 17 Закону України «Про туризм»)
5.	Мінімальний розмір фінансового забезпечення громадянської відповідальності (гарантії банку або іншого кредитного закладу) перед туристами	Не менше суми 20 000 євро, а якщо туроператор надає послуги виключно з внутрішнього і виїзного туризму – не менше суми еквіваленту 10 000 євро (ч. 4 ст. 15 Закону України «Про туризм»)	Не менше суми еквівалентної 2 000 євро, (ч. 4 ст. 37 Закону України «Про туризм»)
6.	Кадровий склад	<p>Керівник повинен мати вищу освіту і стаж роботи в сфері туризму не менше 3 років, або вищу освіту в сфері туризму;</p> <ul style="list-style-type: none"> - в штаті повинно нараховуватися не менше 30 % спеціалістів, які мають стаж роботи в сфері туризму не менше 3 років, або вищу освіту в сфері туризму (п.п. 4.1. – 4.3. Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності) 	На цей час турагентська діяльність не ліцензується, тому виконувати вимоги ліцензійних умов турагенти не зобов'язані, вони орієнтуються виключно на Закон України «Про туризм»

7.	Додатково	Загальний розмір долі в установчих засобах інших операторів України не може перевищувати 20% їх статутного фонду (ч. 3 ст. 17 Закону України «Про туризм»)	–
		Має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України	–
		Має виключне право здійснювати посередницьку діяльність з укладання на території України договорів на туристичне обслуговування з іноземними суб'єктами туристичної діяльності	–

Отже, можна дійти висновку, що і туроператори і турагенти реалізують турпродукт і надають туристичні послуги. Причому, як одні, так і інші можуть як посередники реалізовувати супутні і характерні послуги.

У той же час виключною діяльністю туроператорів є організація і забезпечення створення туристичного продукту. Це — основний критерій, що відрізняє туроператора від турагента з точки зору законодавства, так як діяльність турагента полягає саме в посередництві щодо реалізації турпродукту, створеного туроператорами. Туроператори створюють туристичний продукт (розробляють маршрути, складають програми відпочинку), а турагенти реалізують уже створений туристичний продукт, виступаючи при цьому в ролі посередника.

В якості туроператора може виступати тільки юридична особа, в той же час турагентською діяльністю можуть займатися і юридичні і фізичні особи-підприємці.

Щодо порядку здійснення туристичної діяльності іноземними підприємствами-нерезидентами на території України, то юридичні особи, створені у відповідності із законодавством інших країн, а також іноземці і громадяни без громадянства, здійснюють туристичну діяльність на території України у відповідності з міжнародними договорами України (ст. 37 Закону України «Про туризм»).

Іноземним юридичним і фізичним особам, які бажають здійснювати туроператорську і турагентську діяльність на території України необхідно:

- 1) створити підприємство в Україні згідно з діючим законодавством;
- 2) отримати у встановленому порядку ліцензію на здійснення туроператорської діяльності.

Слід взяти до уваги те, що посередницька діяльність на території України з укладання договорів на туристичне обслуговування з іноземними суб'єктами туристичної діяльності не дозволяється. Така діяльність може здійснюватися тільки через туроператорів, створених у відповідності з діючим законодавством України. Погодження, укладені з порушенням зазначених вимог, є не дійсними (ст. 37 Закону України «Про туризм»).

Разом з тим, діюче законодавство висуває єдині вимоги до туроператорів і турагентів стосовно:

- страхування туристів. Такі суб'єкти туристичної діяльності в обов'язковому порядку здійснюють страхування туристів (медичне від нещасних випадків) на основі погодження із страховиками;

- інформаційно-рекламної діяльності, зобов'язуючи їх розмістити на видному місці інформацію про тарифи і умови обслуговування туристів за кордоном і в Україні, рекламні, інформаційні, довідкові матеріали (довідники готелів, інші засоби тимчасового розміщення, підприємств харчування, розклад руху, перевезення різними видами транспорту і т. д.). Також при вході в службове приміщення повинно бути вказано його найменування у відповідності з установчими документами, логотип (при його наявності) і режим роботи.

Туроператор є виробником туристичного продукту, формує тури, а саме: розробляє маршрути, замовляє різні туристські послуги у їх безпосередніх виробників — готельних підприємств, транспортних організацій, підприємств харчування, закладів культури, розваг, дозвілля тощо. Крім організації туру, туроператор забезпечує його реалізацію (безпосередньо туристу або через турагента).

Основні завдання туроператора — створення туру, підкріпленого програмою обслуговування. Програма обслуговування — план заходів, спрямованих на задоволення інтересів подорожуючих, що визначають призначення і вид туру.

За видами діяльності туроператори можуть бути:

- туроператорами масового ринку, які продають велику кількість турпродукту, сформованого на масовий попит, та раніше визначені місця відпочинку;

- спеціалізованими туроператорами виступають оператори, які спеціалізуються на окремо визначеному продукті або сегменті ринку (певна країна, певний вид туризму).

За місцем діяльності туроператори є:

- внутрішніми операторами, які формують турпродукт для споживання громадянами своєї країни в межах країни;
- виїзними операторами, які формують турпродукт для споживання громадянами своєї країни за кордоном;
- операторами на прийомі, які базуються за місцем призначення і обслуговують прибувчих іноземних туристів.

У більш детальному розумінні туроператори поділяються на ініціативних і рецептивних. **Ініціативні** — це туроператори, які відправляють туристів за кордон або інші регіони за домовленістю з приймаючими операторами чи безпосередньо з туристичними підприємствами. **Рецептивні** — це туроператори на прийомі, тобто ті, які комплектують тури і програми обслуговування в місцях прийому, а також здійснюють обслуговування туристів, використовуючи прямі угоди з постачальниками послуг.

Серед фірм-туроператорів є оператори масового ринку, які пропонують свої послуги широкому загалу, і спеціалізовані фірми, які діють на певній ділянці туристичного ринку, пропонуючи окремі види подорожей або орієнтуючись на відповідні верстви споживачів (круїзні компанії, фірми, які спеціалізуються на обслуговуванні VIP-ів, дитячих груп тощо).

Отже, туроператор виконує основну роль у наданні туристичних послуг, адже саме він розробляє маршрути, наповнює їх послугами, забезпечує функціонування турів і надання послуг, готує рекламно-інформаційні видання щодо своїх турів, розраховує ціни та передає тури агентам для їх подальшої реалізації.

Турагент продає за певну винагороду тури туроператора на підставі укладеного між ними договору — агентської угоди. Турагент забезпечує рекламу турів, їх продаж і доставку клієнтів до місця початку подорожі, здійснює контроль якості обслуговування, нотує зауваження та побажання клієнтів. Турагент, у разі необхідності, до придбаного туру додає вартість проїзду туристів від місця формування групи — до першого на маршруті пункту розміщення, і від останнього на маршруті пункту розміщення — до місця формування групи.

Основні завдання турагента:

- повне і широке висвітлення можливостей відпочинку і подорожей щодо всіх наявних турів, курортів, туристичних центрів;

- просування інформації про власні можливості за допомогою реклами;
- організація продажу туристичного продукту з урахуванням специфіки і особливостей туристичного ринку.

З погляду спеціалізації турагенства можуть бути багатопрофільними, тобто здійснювати комплексне обслуговування різних за запитамі клієнтів, і в тому числі спеціалізованими, що займаються певними видами обслуговування (організація ділових, спортивних та інших поїздок).

Туроператор може одночасно бути й турагентом. Наприклад, бюро розробляє маршрути як туроператор і частково продає їх безпосередньо споживачу, а більшу частину продає турагентові, так само як турагент за винагороду реалізує тури іншого туроператора.

Розглянемо схему реалізації туристичних послуг, яку представлено на рис. 1.3.

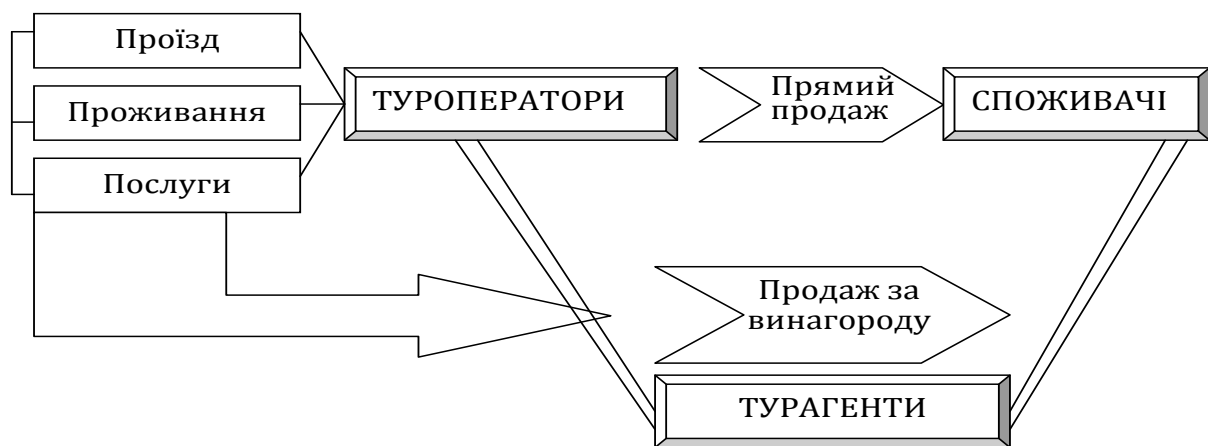

Рис. 1.3. Реалізація туристичних послуг

Для обліку та оподаткування операцій у сфері туристичної діяльності важливо, що туристичний продукт (турпослуги) є саме **послугою** (а не товаром), у зв'язку з чим і в бухгалтерському, і в податковому обліку відповідно обліковується за правилами, установленими для послуг.

1.3. Організація туристичної діяльності. Відповідно до Закону про реєстрацію процедура державної реєстрації юридичних і фізичних осіб-підприємців здійснюється за принципом «єдиного вікна». Для реєстрації суб'єкта господарської діяльності необхідно звернутися до державного реєстратора із встановленим пакетом документів.

Юридичні особи подають державному реєстраторові:

- заповнену реєстраційну картку на проведення реєстрації юридичної особи. При цьому у випадку створення юридичної особи на основі модельного статуту в реєстраційній картці на проведення державної реєстрації юридичної особи ставиться відповідна відмітка із посиланням на типовий засновницький документ;
- екземпляр оригіналу (ксерокопія, нотаріально завірена копія) рішення засновників або уповноваженого ними органу про створення юридичної особи;
- два екземпляри (у випадку подачі електронних документів — один екземпляр) засновницьких документів (статуту / засновницького договору / засновницького акту / положення);
- документ, підтверджуючий внесення реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичної особи;
- інформацію з документами, підтверджуючими структуру власності засновників-юридичних осіб, яка дає можливість встановити фізичні особи — власників вагової участі цих юридичних осіб;
- копію рішення органів Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України про надання рішення на погодження дій або на концентрацію суб'єктів господарювання (у випадках, передбачених законом);
- якщо засновником є іноземна юридична особа, тоді додатково подається: документ про підтвердження реєстрації іноземної особи в державі його місцезнаходження, витяг з торговельного, банківського або судового реєстру, легалізованого в установленому законом порядку;
- якщо документи на проведення державної реєстрації подаються засновником — паспорт;
- якщо документи на проведення державної реєстрації подаються уповноваженою особою — паспорт цієї особи і документ, що підтверджує уповноваження.
- У свою чергу для реєстрації **фізичної особи-підприємця** подаються:
 - заповнена реєстраційна картка установленного зразка;
 - копія документа про присвоєння реєстраційного номеру облікової картки (колишній ідентифікаційний номер платника податків, або копія паспорту про відмову від коду);
 - документ, що підтверджує сплату реєстраційного збору за державну реєстрацію;

- нотаріально засвідчена письмова згода батьків (усиновлювачів) або опікунів, або органу опікунства, якщо заявником є фізична особа, яка досягнула шістнадцяти років і бажає займатися підприємницькою діяльністю, —паспорт.

Щодо специфічних вимог, які варто враховувати при організації туристичної діяльності, то вони перераховані в розділі IV Закону про туризм і включають:

1) ліцензування (ст. 17), необхідність якого обумовлено законодавством тільки для туроператорів;

2) сертифікація і стандартизація (ст. 18). Процедура сертифікації проводиться тільки для встановлення категорії готелям і іншим об'єктам, які надають послуги з тимчасового розміщення (проживання);

3) інформування споживачів про умови надання туристичних послуг;

4) договір на туристичне обслуговування (ст. 20, ст. 21-23).

Туроператори і турагенти повинні дотримуватися і інших загальних організаційних вимог до своєї діяльності, зокрема:

- виконувати умови законодавства щодо забезпечення охорони туристів та охорони навколишнього середовища (розділ III Закону України «Про туризм»);

- дотримуватись вимог щодо фінансового забезпечення відповідальності (ст. 15 Закону України «Про туризм»);

- зберігати у відповідності з законодавством документи, пов'язані з здійсненням туристичної діяльності;

- вести бухгалтерську та іншу документацію і звітність, встановлені законодавством.

1.4. Порядок ліцензування, фінансового забезпечення та сертифікації в туристичному господарстві. Облік оприбуткування та списання ліцензії. Ліцензуванню підлягає туроператорська діяльність. Суб'єкт підприємницької діяльності, який отримав ліцензію на туроператорську діяльність, має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України. Туроператор може здійснювати також і турагентську діяльність.

Ліцензія на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг — це спеціальний дозвіл, що підтверджує право його власника на здійснення відповідного виду або комплексу видів діяльності, визначених Законом України «Про туризм» та іншими актами законодавства України.

Ліцензія — документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України за умови виконання ліцензійних умов.

Ліцензування — видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Ліцензійні умови — встановлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Ліцензійні умови є нормативно-правовим актом, положення якого встановлюють кваліфікаційні, організаційні, технологічні та інші вимоги для провадження певного виду господарської діяльності.

Суб'єкт господарювання зобов'язаний провадити певний вид господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, відповідно до встановлених для цього виду діяльності ліцензійних умов.

Для туроператорів діють Ліцензійні умови провадження туроператорської діяльності, затверджені наказом Міністерства інфраструктури України від 10.07.2013 р. № 465.

У ліцензійні умови включаються організаційні вимоги, кваліфікаційні вимоги до керівника та персоналу туроператора, вимоги щодо службового приміщення (офісу), вимоги щодо укладання договорів на туристичне обслуговування та агентських договорів, забезпечення страхового захисту.

Ліцензія на туроператорську діяльність видається Державним агентством з туризму та курортів України, яке встановлює порядок їх видачі, умови і правила здійснення туристичної діяльності та контроль за їх дотриманням.

Суб'єкт господарювання, який має намір провадити певний вид господарської діяльності, що ліцензується, особисто або через уповноважений ним орган чи особу звертається до відповідного органу ліцензування із заявою встановленого зразка про видачу ліцензії.

У заяві про видачу ліцензії повинні міститися такі дані: відомості про суб'єкта господарювання — заявника:

- найменування, місцезнаходження, банківські реквізити, ідентифікаційний код — для юридичної особи;

- прізвище, ім'я, по батькові, дані паспорта громадянина України (серія, номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання), ідентифікаційний номер фізичної особи — платника податків та інших обов'язкових платежів — для фізичної особи;

У разі наявності у заявника — юридичної особи філій, інших відокремлених підрозділів, за місцем яких буде провадитися заявлена діяльність, а у заявника — фізичної особи-підприємця місць провадження заявленої діяльності у заяві зазначається їх місцезнаходження. Порядок отримання і анулювання ліцензії (копії дублікатів) на здійснення туроператорської діяльності представлено у додатку.

Оскільки ліцензуванню підлягає саме туроператорська діяльність, можна констатувати, що якщо підприємство, яке має на балансі базу відпочинку, надає послуги тільки на розміщення, а не зі створення туристичного продукту, то в такому разі цьому підприємству не потрібно отримувати ліцензію на здійснення туроператорської діяльності.

Крім того, відповідно до листа Держтуризму від 10.10.2007 року № 3-Д, готелі, пансіонати, бази відпочинку, дитячі оздоровчі табори віднесені до інших суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, а також екскурсійні та розважальні туристичні послуги. Оскільки такі заклади не забезпечують попередню розробку і комплексне надання туристичних послуг (туроператорська діяльність), то їх діяльність не підлягає ліцензуванню.

Фінансове забезпечення відповідальності. Ст. 15 Закону про туризм зобов'язує всіх туроператорів та турагентів здійснити фінансове забезпечення своєї цивільної відповідальності перед туристами гарантією банку або іншої кредитної установи. Ця вимога зумовлена бажанням законодавців захистити права та законні інтереси туриста у випадку, якщо туроператор чи турагент причинять йому збитки, які можуть бути заподіяні туристу в разі неплатоспроможності чи внаслідок порушення процесу про визнання туроператора чи турагента банкрутом. Такі збитки пов'язані з невиконанням туроператором чи турагентом зобов'язань перед туристом у вигляді ненадання або неналежного надання туристичних послуг у відповідності з умовами договору на туристичне обслуговування. У таких випадках банки чи інші кредитні установи, що видали гарантію, зобов'язані при представленні туристом всіх передбачених законодавством документів, відшкодувати йому

витрати на повернення до місця постійного проживання (перебування), вартість ненаданих послуг, передбачених договором.

Запровадження механізму фінансових гарантій та встановлення туроператорського виду діяльності як виключного проведено з метою досудового захисту прав туриста як споживача в багатьох країнах світу, у тому числі і в Україні. Це пов'язано з тим, що замовлення, оплата та користування туристичними послугами можуть бути розірвані за місцем і в часі – як правило, місце продажу та місце надання туристичних послуг не співпадають і спочатку відбувається оплата, а потім споживання туристичних послуг. Тобто турист виступає своєрідним кредитором туроператора. А така специфіка діяльності потребує певного законодавчого захисту туриста.

Мінімальний розмір фінансового забезпечення цивільної відповідальності (гарантії банку або іншого кредитного закладу) перед туристами для туроператора ставить суму не менше суми 20 000 євро, а якщо туроператор надає послуги виключно з внутрішнього і виїзного туризму – не менше суми еквіваленту 10 000 євро, а для турагента – не менше 2 000 євро.

Впровадження механізмів ліцензування туроператорської діяльності, отримання банківських гарантій та значної відмінності розмірів фінансової відповідальності туроператора та турагента пояснюється різною межею їх відповідальності перед туристами. Адже туроператор за договором на туристичне обслуговування несе відповідальність перед туристом незалежно від того, надані послуги безпосередньо туроператором чи іншими особами, які перебувають з ними у договірних засадах. Турагент несе відповідальність виключно за власні дії і не несе відповідальності за якість турпродукту туроператора, туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності та правовідносини під час безпосереднього надання послуг.

Як правило, суб'єкти туристичної діяльності отримують так звані «бланкові» гарантії на підставі договорів з банківськими установами, за що сплачують банку комісію. Також поширеним є отримання від банку гарантії під заставу депозиту у відповідній сумі (20 000, 10 000 або 2 000 євро). Отримання «бланкової» гарантії є дорожчим, однак не відволікає з обігу туроператора або турагента грошові кошти.

Сертифікація. Відповідно до ст. 18 Закону України «Про туризм» перелік туристичних послуг, що підлягають обов'язковій сертифікації стосовно безпеки для життя і здоров'я людей, захисту їх майна та охорони навколишнього середовища, порядок проведення

сертифікації послуг у сфері туристичної діяльності визначаються Кабінетом Міністрів України у відповідності з законом. Однак, наразі такий перелік не затверджено.

З 08.10.2012 р. набрав чинності наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30.07.2012 р. № 876 «Щодо скасування обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування». Названим вище наказом внесені зміни до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 01.02.2005 р. № 28, зокрема, з Переліку виключено розділ 30 «Готельні послуги і послуги харчування, що надаються суб'єктами туристичної діяльності».

Постановою КМУ від 05.09.2012 р. № 830 внесені зміни до Порядку встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, які належать для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), затвердженого постановою від 29.07.2009 р. № 803, згідно з якою категорії готелям та іншим об'єктам, які застосовуються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання), встановлюються за результатами добровільної сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання) стосовно безпеки для життя і здоров'я людей, захисту їх майна та охорони навколишнього середовища відповідно до договору між органом сертифікації та власником або уповноваженим ним особою й оцінювання відповідності готелів вимогам певної категорії.

Добровільну сертифікацію готелів здійснюють органи сертифікації, що призначаються Мінекономрозвитком для виконання в державній системі сертифікації.

Облік оприбуткування і списання ліцензії. Скасування ліцензування турагентської діяльності є підставою для виключення раніше отриманої ліцензії з числа нематеріальних активів.

Вартість ліцензії необхідно амортизували в бухгалтерському обліку як нематеріальний акт. Цей актив потрібно списати, оскільки він більше не приносить економічних вигод. А в п. 34 П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» прямо зазначено: нематеріальний актив списують із балансу, якщо він вибуває або ж його подальше використання не передбачає одержання економічних вигод.

Коли економічних вигід від активу більше не очікується — актив списують із балансу, у тому числі й нематеріальний.

Як списувати ліцензію турагенту, якими документами оформити списання. Типова форма № НА-3 «Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів»,

затверджена наказом Мінфіну України від 22.11.04 р. № 732, як свідчить назва, призначена тільки для списання об'єктів права інтелектуальної власності, що значаться у складі нематеріальних активів. **Типової чи спеціалізованої форми для списання інших видів нематеріальних активів, у тому числі ліцензій, не існує.** Тому підприємство вправі розробити свою форму, не забуваючи про обов'язкові реквізити первинки (ч. 2 ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-ХІУ п. 2.4 Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженого наказом Мінфіну України від 24.05.95 р. № 88). За основу можна взяти ту ж саму форму №НА-3.

На підставі первинного документа про списання нематеріального активу в бухгалтерському обліку роблять записи. Пункт 35 П(С)БО 8, а також п. 6.2 Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку нематеріальних активів, затверджених наказом Мінфіну України від 16.11.2009 р. № 1327, наказує визнавати фінансовий результат як різницю між доходом від вибуття нематеріальних активів (за вирахуванням непрямих податків і витрат, пов'язаних із вибуттям) та їхньою залишковою вартістю. Залишкова вартість викристалізовується, коли списують накопичену амортизацію: **Д-т 133 «Накопичена амортизація нематеріальних активів» К-т 127 «Інші нематеріальні активи».** Оскільки списання активу доходів не дає, фінансовий результат сформують лише інші витрати звичайної діяльності: **Д-т 976 «Списання необоротних активів» К-т 127; Д-т 793 «Результат від іншої звичайної діяльності» К-т 976.**

Однак, якщо вартість ліцензії в бухгалтерському обліку не амортизували, тоді її списання обмежиться проводкою: **Д-т 976 К-т 127** із закриттям видаткового рахунку на фінансові результати. Таке можливо, якщо її одержали в 2010 році, після того, як ліцензії на турсервісну діяльність стали безстроковими (завдяки змінам, унесеним до постанови КМУ від 29.11.2000 р. № 1755 «Про строк дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри й порядок зарахування плати за її видачу»). Згідно з абз. 2 п. 25 П(С)БО 8 нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають. До таких нематеріальних активів належать ті з них, для яких підприємство не встановило строку корисного використання. Іншими словами: це питання в компетенції самого підприємства.

Теми для обговорення:

1. Хто виступає об'єктами ведення бухгалтерського обліку в туризмі?
2. Хто виступає суб'єктами туристичної діяльності?
3. Що входить до складу туристичної діяльності?
4. На які сектори економіки впливає розвиток туризму?
5. Що розуміють під туристичною індустрією та туризмом?
6. Дайте характеристику туристичним послугам.
7. Що таке туристична фірма?
8. Хто є суб'єктами, що здійснюють або забезпечують туристичну діяльність?
9. Чи підлягає туристична діяльність ліцензуванню?
10. Які види туристичної діяльності підлягають ліцензуванню?
11. Які Ви знаєте організаційні форми суб'єктів туристичної діяльності?
12. Дайте визначення туроператору і турагенту?
13. Які основні завдання туроператора і турагента?
14. Які за видами діяльності туроператори можуть бути?
15. Що розуміють під туристичним продуктом?
16. Як відбувається організація туристичної діяльності?
17. Як відбувається порядок ліцензування та сертифікації в туристичному господарстві?
18. За яких умов відбувається отримання і анулювання ліцензії (копії дублікатів) на здійснення туроператорської діяльності?

Теми рефератів

1. Поняття туризму, організаційно-правові форми туризму.
2. Суб'єкти туристичної діяльності.
3. Поняття туристичного продукту, характеристики туристичного продукту.
4. Поняття туристичного імпорту та туристичного експорту, їх відмінності від товарного імпорту та експорту.
5. Послідовність ліцензування туристичних послуг.

Тести для самоконтролю

1. До суб'єктів туристичної діяльності не належать:

- а) туроператори;
- б) екскурсувоводи, спортивні інструктори та інші фахівці туристичного супроводу;
- в) туристи;
- г) турагенти;
- д) фізичні особи-підприємці.

2. У заяві про видачу ліцензії повинні бути:

- а) відомості про суб'єкт господарювання — заявника, тобто туроператора (назва, місцезнаходження, банківські реквізити);
- б) інформація про наявність власного чи орендованого приміщення;
- в) вид господарської діяльності, на здійснення якого заявник має право отримати ліцензію;
- г) інформація про мінімальний розмір фінансового забезпечення;
- д) інформація щодо фінансового стану та забезпечення підприємства.

3. Згідно з Законом про ліцензування ліцензія може бути анульована на підставі:

- а) заяви ліцензіата про анулювання ліцензії;
- б) акту про повторне порушення ліцензіатом Ліцензійних умов;
- в) недотримання умов щодо надання туристичних послуг;
- г) надходження скарг від туристів про порушення умов надання туристичних послуг.

4. За видами діяльності туроператори поділяються на:

- а) туроператорів масового ринку;
- б) виїзних туроператорів;
- в) спеціалізованих туроператорів;
- г) туроператорів на прийомі;
- д) внутрішніх туроператорів.

5. Основними завданнями турагента є:

- а) висвітлення можливостей відпочинку за всіма наявними турами, на всіх курортах;
- б) організація продажу туристичного продукту;
- в) створення туру;
- г) підключення до туру програми обслуговування.

6. До суб'єктів туристичної діяльності не належать:

- а) туроператори ;
- б) екскурсоводи, спортивні інструктори та інші фахівці туристичного супроводу;
- в) туристи;
- г) турагенти.

7. Суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані:

- а) брати в установленому порядку участь у розробці програм розвитку туризму та курортно-рекреаційної сфери;
- б) визначати та оприлюднювати шляхом опублікування загальні умови типового (публічного) договору на надання туристичних послуг;

- в) проводити діяльність у галузі туризму, яка підлягає ліцензуванню, лише за наявності ліцензій;
- г) надавати туристичні послуги, які підлягають обов'язковій сертифікації, тільки після проведення такої сертифікації в установленому порядку.

8. Згідно з Законом України «Про туризм» турагенти — це:

- а) юридичні особи, створені у відповідності з законодавством України, а також фізичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів, а також посередницької діяльності щодо реалізації характерних та супутніх послуг;
- б) юридичні особи, створені у відповідності із законодавством України, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів, а також посередницької діяльності щодо реалізації характерних та супутніх послуг;
- в) юридичні особи, створені у відповідності із законодавством України, а також фізичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності, які в деяких випадках здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів;
- г) фізичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів, а також посередницької діяльності щодо реалізації характерних та супутніх послуг.

9. Туризм — це:

- а) тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових цілях, із зайняттям оплачуваною діяльністю;
- б) виїзд людини на постійне місце проживання з однієї країни в іншу;
- в) тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових цілях, без зайняття оплачуваною діяльністю;
- г) переміщення людини в межах країни в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових цілях, без зайняття оплачуваною діяльністю.

10. Суб'єктами, що здійснюють і забезпечують туристичну діяльність є:

- а) туроператор, турагент;
- б) особи, які працюють на відповідних посадах підприємств, установ, організацій, що обслуговують об'єкти відвідування;
- в) суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення, проживання, харчування, а також екскурсійні, розважальні та інші туристичні послуги;
- г) туроператор, турагент, гіді-перекладачі, екскурсіводи, спортивні інструктори та інші фахівці туристичного супроводу, фізичні особи, які здійснюють діяльність, пов'язану з туристичним супроводом, і які в установленому порядку отримали дозвіл на право здійснення туристичного супроводу, інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення, проживання, харчування, а також екскурсійні, розважальні та інші туристичні послуги.

Матриця правильних відповідей

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
в, д	а, в	а, б	а, в	а, б	в	в, г	а	в	г

Тема 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ І ТУРИСТИЧНОЇ ПОСЛУГИ: ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

- 2.1. Економічна сутність та характеристика понять «туристичний продукт» і «туристична послуга».**
- 2.2. Бухгалтерський облік туристичного продукту та туристичних послуг.**
- 2.3. Страхування туристів: поняття, облік та оподаткування.**
- 2.4. Експорт, імпорт туристичних послуг.**

Анотація

Розглянуто сутність і склад туристичного продукту і туристичної послуги. Подано характеристику поняття «туристичного продукту», запропонованого різними авторами. Розглянуто класифікацію характерних туристичних товарів і послуг. Розглянуто структуру, яка характеризує сутність і склад туристичного продукту згідно з Законом України «Про туризм». Подано характеристику туристичного продукту. З'ясовано економічну сутність туристичної послуги. Представлено туристичні послуги відповідно до чинного законодавства України. Розкрито взаємозв'язок понять туристичного продукту та туристичних послуг. Розглянуто особливості бухгалтерського обліку туристичного продукту та туристичних послуг. Досліджено особливості страхування в туризмі відповідно до чинного законодавства України, а також облік і оподаткування. З'ясовано особливості експорту, імпорту туристичних послуг.

Ключові слова: туристичний продукт, туристична послуга, класифікація туристичних послуг, туроператори, турагенти, облік туроператора, облік турагента, страхова послуга, страхувальник, страховик, страхування туристів, імпорт туристичних послуг, експорт туристичних послуг.

2.1. Економічна сутність та характеристика понять «туристичний продукт» і «туристична послуга». Активний розвиток туристичної галузі позитивно впливає на еволюцію інших галузей економіки, передусім, транспорту, торгівлі, зв'язку, будівництва, сільського господарства. За даними всесвітньої туристичної організації, сьогодні туризм посідає перше місце серед

галузей світового господарського комплексу за обсягом експорту товарів і послуг.

Поєднання туризму як виду господарської діяльності зі сферами виробництва і торгівлі зумовили появу таких понять, як «туристична послуга», «туристичний товар», «туристичний продукт». Однак, серед науковців і практиків туристичної галузі немає єдиної думки щодо змісту цих дефініцій. Отже, виникає необхідність визначення сутності цих понять, а також з'ясування їх структури та характерних особливостей.

У Законі України «Про туризм» зазначено, що туристична діяльність спрямована на надання різних туристичних послуг споживачам. При цьому такі послуги можуть надаватися як окремо (перевезення, розміщення, харчування і т. д.) так і в комплексі. Якщо туристичні послуги надаються в комплексі, то вони розглядаються як туристичний продукт, якщо окремо — як послуга.

Розглянемо підходи понять «туристичного продукту» та «туристичної послуги». На споживчому ринку туристичний продукт виступає як комплекс матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для обслуговування сукупності конкретних туристичних маршрутів. Комплекс таких благ, сформований для задоволення потреб мандрівників на окремому маршруті, має цільовий характер, називається пакетом туристичних товарів і послуг, виступає на ринку як товарна одиниця.

Існують інші підходи, деякі науковці розглядають туристичний продукт з організаційно-технологічного боку формування та реалізації туру. Зокрема, Закон України «Про туризм» визначає туристичний продукт як комплекс туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб туриста під час його подорожі. Частина вчених, враховуючи особливості ринкових відносин, вказує на економічну роль туристичного продукту в процесі задоволення платоспроможного попиту туристів на туристичні послуги під час їх подорожі. Розглянемо характеристику поняття туристичного продукту, запропоновану різними авторами, яку представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Характеристика поняття туристичного продукту,
запропонована різними авторами**

Український учений О.О. Бейдик	Вважає, що туристичний продукт – це набір послуг, що входять у вартість туристичної поїздки за певним маршрутом з комплексним обслуговуванням
-----------------------------------	--

Продовження таблиці 2.1

<p>Учений із США Ф. Котлер</p>	<p>Вважає, що туристичний продукт — це сукупність того, що можливо запропонувати на ринку споживачам для придбання, використання, споживання та здатних задовольнити певну потребу чи бажання</p>
<p>Російський дослідник Д.К. Ісмаєв</p>	<p>Вважає, що туристичний продукт є будь-якою послугою, що задовольняє ті чи інші вимоги туристів під час їхньої подорожі та підлягає оплаті з їхнього боку, а основним туристичним продуктом є комплексне обслуговування, тобто стандартний набір послуг, що продається туристам в одному пакеті</p>
<p>Ректор міжнародної академії туризму В. О. Квартальнова</p>	<p>Вважає, що туристичний продукт — це сукупність речових (предметів споживання) і не речових (у формі послуги) споживчих вартостей, необхідних для задоволення потреб туристів, що виникають під час подорожі</p>
<p>Українські дослідники В.К. Бабарицька та О.Ю. Малиновська</p>	<p>Вважають, що туристичний продукт можна придбати за місцем проживання, але спожити в місці виробництва туристичних послуг</p>
<p>Українські учені М.П. Мальська та В.В. Худо</p>	<p>Визначають туристичний продукт як упорядковану сукупність туристичних послуг, робіт і товарів (пакет туристичних послуг), що складається як мінімум з двох, або більше одиничних чи множинних туристичних послуг, робіт, товарів і засобів забезпечення, інших туристичних ресурсів, достатніх для задоволення потреб туристом у процесі з метою туризму</p>
<p>Іноземці А. Дайан та Ф. Букерель</p>	<p>Автори трактують туристичний продукт, як якість послуг або суть конкретних чи абстрактних речей: їжа, що приготована кухарем ресторану, або послуга гіда, який знайомить туриста з місцевістю чи музеєм, тобто туристичний продукт є сукупністю різносторонніх елементів. Елементами туристичного продукту автори називають ресурси – природні, культурні, архітектурні, історичні, визначні місця, технологічні можливості, природно-кліматичні та антропогенні ресурси, які створюють умови і є визначальними ресурсними факторами здійснення подорожі, а також засоби розміщення, заклади харчування, транспортні підприємства, тобто вся інфраструктура туризму та її матеріально-технічна база</p>

Ключовим терміном, що фігурує у базисних поняттях туристичного бізнесу є «туристичний продукт» — попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менш, ніж дві такі послуги, що реалізуються або пропонуються для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо). Розглянемо схематично структуру, яка характеризує сутність і склад туристичного продукту згідно з Законом України «Про туризм» (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Сутність і склад туристичного продукту

Розглянемо характеристику туристичного продукту, представлену на рис. 2.2.

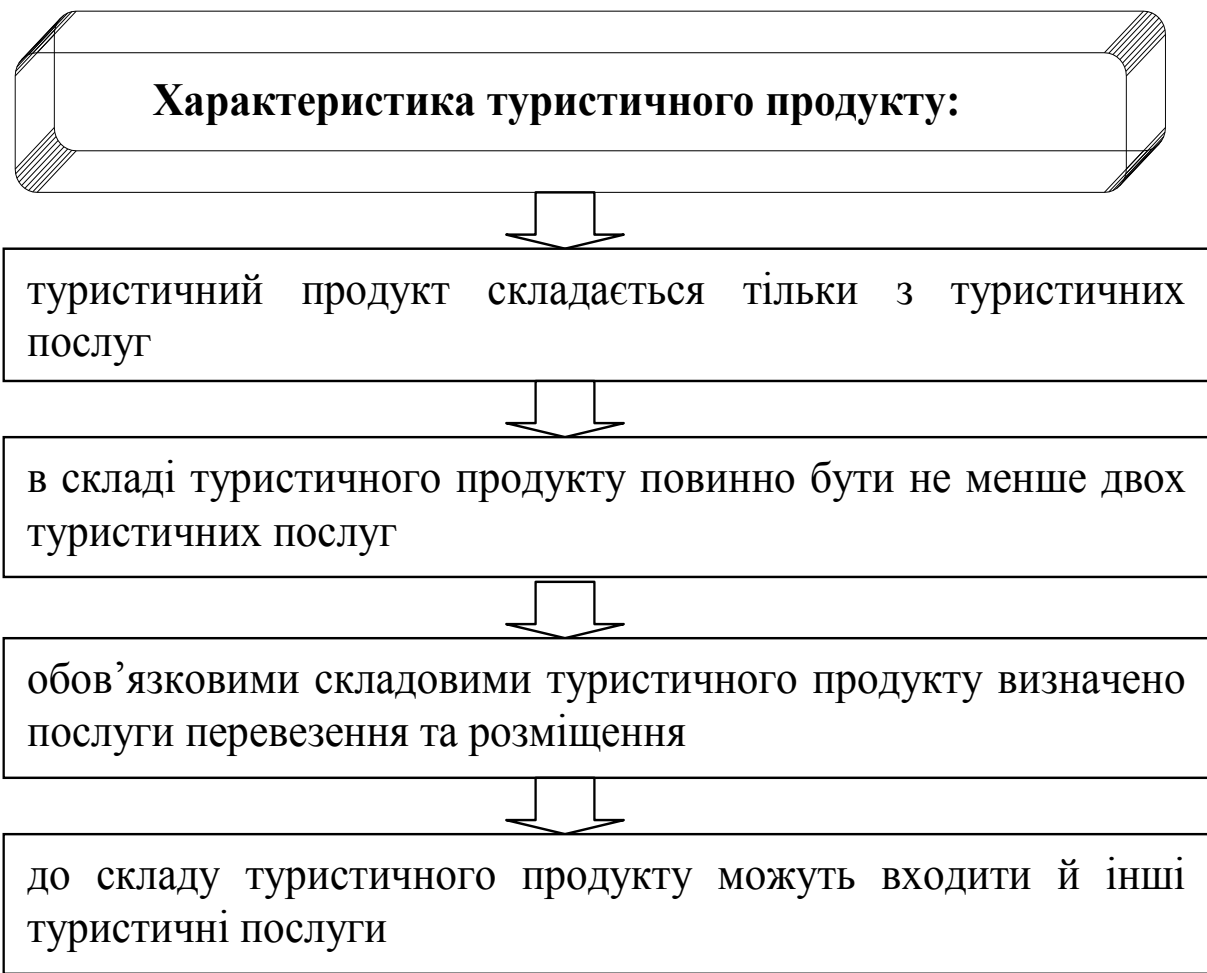

Рис. 2.2. Характеристика туристичного продукту

Звернемо увагу, що туристичним продуктом є комплексне обслуговування — стандартний набір послуг, що передається туристам в одному пакеті.

Розглянемо сутність туристичних послуг. Характерною особливістю туристичного бізнесу є те, що обидві складові (туристичний продукт і туристична послуга) використовуються у рівних пропорціях, і не можуть існувати один без одного, оскільки і туристична послуга і продукт є предметом туристів. У більшості випадків туристичний продукт — це результат зусиль багатьох підприємств. В основі будь-яких туристичних послуг лежить необхідність задоволення будь-якої потреби.

На сьогодні законодавство не дає чіткого визначення туристичних послуг. В Законі України «Про туризм» зазначається, що до складу туристичного продукту «включаються послуги перевезення, розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням, а також послуги з реалізації сувенірної продукції тощо.

Туристичні послуги можна характеризувати – це послуги суб’єктів підприємницької діяльності по розміщенню, харчуванню, транспортному, інформаційно-рекламному обслуговуванню, а також послуг закладів культури, спорту, побуту, розваг, направлених на задоволення потреб туристів

У той же час, стосовно туристичних послуг діюче законодавство оперує поняттями, зазначеними у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Поняття про туристичні послуги згідно з чинним законодавством

Поняття	Зміст	Нормативний документ
Специфічні туристичні товари і послуги	<ul style="list-style-type: none"> - товари і послуги, пропозиція яких зменшиться значною мірою за умови відсутності відвідувачів; - товари і послуги, які становлять значну частину в структурі туристичного споживання; - товари і послуги, відсутність яких зумовить зменшення туристичного споживання 	п.п. 2.7. Методики № 142 (27)
У межах групи «Специфічні туристичні товари і послуги» виокремлюються дві підгрупи:		
Характерні туристичні товари і послуги	<p>Послуги і товари, призначені для задоволення потреб споживачів, надання і виробництво яких суттєво скоротиться без їх реалізації туристам.</p> <p>Перелік таких послуг визначений у Методиці № 142 (27) і вміщує:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) послуги розміщення; 2) послуги готелів та аналогічних засобів розміщення; 3) послуги розміщення, надання яких є безкоштовне (у родичів на дачі і т. д.); 	ст. Закону України «Про туризм»,

Продовження таблиці 2.2

	4) послуги пасажирського транспорту; 5) послуги з громадського харчування та ін.; 6) послуги туристичних агентів тощо	
	Товари та послуги, які надаються органам статистичного обліку і більша частина яких зникне або рівень їх споживання значно зменшиться за умови відсутності відвідувачів	п. п. 2.7.Методики № 142 (27)
Супутні туристичні товари і послуги	Послуги і товари, призначені для задоволення споживачів, надання і виробництво яких несуттєво скоротиться без їх реалізації туристам. До супутніх послуг належать послуги, замовленні туристом, які є предметом договору про туристичне обслуговування, і ті послуги, які не попадають під визначення характерних туристичних послуг	ст. Закону України «Про туризм»
	Товари і послуги, які в окремих країнах визначені як специфічні для туризму, але за міжнародною класифікацією не увійшли в цю категорію	п. п. 2.7.Методики № 142 (27)
Неспецифічні для туризму товари і послуги	Товари і послуги, які не мають прямого відношення до туризму і не становлять інтересу для туристичної діяльності	п. п. 2.7.Методики № 142 (27)

Поняття «туристичний продукт» та «тур» не є синонімами. У чинній редакції Закону України «Про туризм» поняття туру не розкрито, на відміну від старої редакції зазначеного закону (діяла до 1 квітня 2004 р.). Так, під туром розумілася туристична подорож (поїздка) за визначеним маршрутом у конкретні терміни, забезпечена комплексом туристичних послуг (бронювання, розміщення, харчування, транспорт, рекреація, екскурсії тощо). Відповідно, туристичним продуктом визнавався комплекс

туристичних послуг, необхідних для задоволення потреб туриста під час його подорожі.

Турпродукт визначає тільки перелік туристичних послуг і товарів, які пропонуються для реалізації туристам. Тур акцентує на послідовності надання туристичних послуг і товарів, які входять до складу туристичного продукту, тобто дійсно є формою представлення інформації туристам про турпродукт (рис. 2.3).

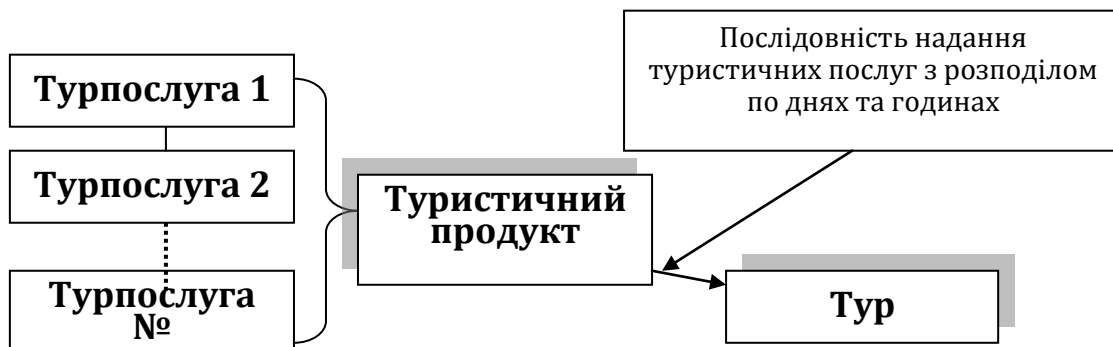

Рис. 2.3. Взаємозв'язок понять туристичного продукту та туристичних послуг

Продуктом праці та предметом реалізації туроператора виступає туристичний продукт як певна сукупність туристичних послуг, у формі туру. Так, наприклад, туристична фірма реалізує туристичний продукт — сукупність таких туристичних послуг та товарів — проживання в готелі, харчування, квитки в музей, транспортне обслуговування та забезпечення сувенірною продукцією. При цьому вона розробляє тур, в якому вказує послідовність надання туристичних послуг та товарів з розподілом за днями та годинами.

Для споживача туристичний продукт розглядається як єдиний комплекс туристичних послуг. У той же час для туроператора такі послуги можуть бути як власними, так і придбаними (рис. 2.4).

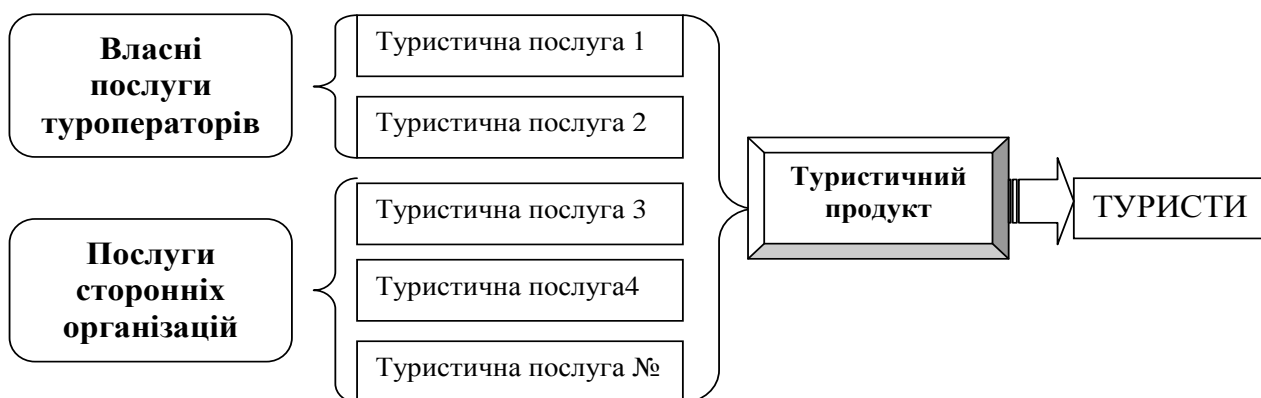

Рис. 2.4. Формування туристичного продукту за рахунок власних туристичних послуг туроператора та сторонніх організацій

Отже, частина туристичних послуг, які входять до туристичного продукту, сформованого туроператором, може надаватися туроператором самостійно (екскурсійні, послуги супроводжуючого тощо). Інша частина туристичних послуг (проживання, харчування, транспортне обслуговування, послуги страхування тощо), можуть надаватися сторонніми організаціями, з якими туроператор може укласти як прямі договори (купівлі-продажу, надання послуг), так і посередницькі (агентський, договір комісії, договір доручення).

Виходячи з визначень туристичного продукту можна дійти висновку, що економічний зміст їх однаковий — **це сукупність певних туристичних послуг**. Тому нормативний зміст поняття туру можна враховувати і сьогодні, він за своєю суттю конкретизує порядок споживання туристичного продукту в часі та просторі. Виходячи з цього, в світлі вимог вітчизняного законодавства тур не можна розглядати сукупністю туристичних послуг та товарів, або складовою частиною туристичного продукту.

З'ясування характерних особливостей туристичного продукту як предмета реалізації туроператорів і туристичних агентів необхідне для організації обліку його формування, реалізації, розрахунків між контрагентами тощо. Розглянемо спільні характеристики послуг, які відрізняють їх від товарів, що представлені на рис. 2.5.

Таким чином, повністю оцінити якість туристичних послуг, як і будь-яких інших послуг, можливо тільки після їх одержання (надання).

Всі наведені вище характеристики відрізняють будь-яку послугу від товару. Характеристики, які відрізняють послугу чи туристичний продукт від інших послуг, подано на рис. 2.6.

Туристичний продукт як сукупність туристичних послуг формується туроператором на підставі договорів з іншими суб'єктами туристичної діяльності, які надають ці послуги. Звичайно, до такої сукупності послуг туроператор може додати й власні туристичні послуги, наприклад, послуги туристичного супроводу, екскурсійні послуги, послуги перевезення тощо. Однак, в основному замовленні туристичні послуги надаються іншими суб'єктами, які забезпечують туристичну діяльність (санаторіями, готелями, турбазами, ресторанами, музеями, страховими компаніями тощо).

Посередницький характер надання туристичних послуг впливає на формування, реалізацію та споживання туристичного продукту чи послуг, що в свою чергу впливає на методику бухгалтерського обліку формування собівартості туристичного продукту, доходів від його реалізації як в туроператорів, так і в турагентів.

При всій різноманітності послуг усі вони мають спільні характеристики, які відрізняють їх від товарів:

споживання послуг пояснюється тим, що на відміну від товару, послуги не можна виробити, а реалізувати пізніше. Процес доведення товару до споживача проходить чотири етапи – виробництво, зберігання, продаж, споживання. Послуга є результатом взаємодії виробника і споживача. Виробництво послуг можливо тільки тоді, коли є замовлення від покупця. Продаж послуг відбувається у момент, коли вони повністю спожиті, тобто всі ризики і вигоди перейшли споживачу

нездатність послуг до зберігання – ця особливість впливає з попередньої. Послуги не можна виробити про запас і зберігати їх до знаходження покупця. Вона надається одноразово і її неможливо залишити для використання ще раз. Відсутність етапу зберігання в життєвому циклі туристичної послуги визначає важливість дослідження кон'юнктури ринку туристичних послуг перед укладанням туроператорами договорів з постачальниками туристичних послуг, оскільки у разі відсутності попиту на заброньовані туристичні послуги у визначений термін, ці послуги вже не можна буде реалізувати пізніше, коли попит на них з'явиться

невловимість, невідчутність, уявність та нематеріальний характер послуг - туристичні послуги, як і будь-які інші послуги, неможливо перевезти чи потримати в руках. Це викликає проблеми як у споживачів, так і у продавців туристичних послуг. Споживачі не можуть наперед побачити та оцінити, що продається до моменту споживання туристичної послуги, а можливо тільки уявити результат, який покупець отримає після отримання послуги. Продавцям же складно презентувати свій об'єкт продажу

зміна якості послуги, її непостійність, мінливість – неминучий наслідок одночасності виробництва та споживання послуг. Якість послуг залежить від суб'єкта туристичної діяльності - того, хто, де, коли, і в яких умовах її пропонує. Покупці стикаються з проблемою оцінки якості послуг до їх придбання. Споживач туристичного продукту не має можливості попередньо ознайомитися з якістю пропонованих йому турів, послуг та товарів. Туристичний продукт знаходить свою оцінку тільки в процесі споживання його туристом

Рис. 2.5. Спільні характеристики послуг, які відрізняють їх від товарів

Характеристиками, які відрізняють туристичну послугу чи туристичний продукт від інших послуг, є наступні:

туристи для споживання туристичних послуг повинні подолати простір, на відміну від інших послуг, які можуть надаватися особі й на місці постійного проживання. Так, деякі послуги при бажанні можуть надаватися людині і вдома, або хоча б в межах території проживання. Для отримання туристичної послуги людина повинна покинути місце постійного проживання

посередницький характер надання туристичних послуг (туроператори та туристичні агенти не є суб'єктами, що здійснюють безпосереднє обслуговування)

Рис. 2.6. Характеристики які відрізняють послугу чи туристичний продукт від інших послуг

На відміну від товарів, пропозиція туристичних послуг з відповідним документальним оформленням проходить через низку посередників, однак, як товар, туристичний продукт не може рухатися через цю ланку. Скільки б посередників не було залучено до продажу туристичних послуг надаватися споживачам-туристам вони все-одно будуть безпосередніми виробниками туристичних послуг. Схема руху, оплати та споживання туристичного продукту, туристичних послуг від виробника до споживача представлена на рис. 2.7.

Рис 2.7. Схема руху, оплати та споживання туристичного продукту, туристичних послуг від виробника до споживача

Аналіз схеми дозволяє дійти висновку, що при реалізації туристичних послуг на відміну від товарів відсутній їх матеріальний рух через посередників. Таким чином, у бухгалтерському обліку

відсутня інформація про наявність нереалізованих туристичних продуктів, оскільки факт споживання туристичних послуг постачальниками буде відображено в обліку тільки після фактичного їх надання на основі відповідних актів.

Організація туристичного продукту здійснюється шляхом розробки туру. Щодо виробництва туристичного продукту, то він створюється в момент споживання, адже будь-яка послуга не має здатності до накопичення. Тому момент створення послуги співпадає з моментом її споживання. Якщо туроператор займається також забезпеченням створення туристичного продукту, то він, очевидно, займається забезпеченням споживання туристичних послуг, що входять до його складу, тобто здійснює контроль та керівництво цим споживанням.

Таким чином, туроператор реалізовує туристам не права на туристичний продукт чи туристичні послуги, а безпосередньо туристичний продукт та туристичні послуги, оскільки несе відповідальність перед туристом до кінця закінчення договору на туристичне обслуговування, здійснює контроль за процесом споживання туристичного продукту, може вносити зміни в порядок надання туристичних послуг.

2.2. Бухгалтерський облік туристичного продукту та туристичних послуг. Реалізація туристичного продукту відбувається з попередньою оплатою, тому в момент **отримання попередньої оплати** туроператор формує проводки:

Д-т 30 «Каса», 31 «Поточні рахунки в банках»

К-т 681 «Розрахунки за авансами одержаними» – на суму отриманих коштів

Д-т 643 «Податкові зобов'язання»

К-т 641 «Розрахунки за податками» – на суму ПДВ (сума ПДВ розраховується з вартості винагороди туроператора по тим послугам, які реалізовано на підставі посередницького договору з постачальником)

Перед початком туристичного обслуговування туроператор надає туристу ваучер як документ, що надає право туристам отримати замовлені та оплачені туристичні послуги (туристичний продукт), а також інші документи, що надають право на отримання окремих туристичних послуг (поліс страхування, транспортний квиток тощо). У цей момент необхідно відобразити заборгованість

покупців та доходи майбутніх періодів (дохід від реалізації визнається після завершення туристичного обслуговування):

Д-т 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»
К-т 69 «Доходи майбутніх періодів» – на вартість туристичного продукту
Д-т 681 «Розрахунки за авансами одержаними»
К-т 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» – на вартість туристичного продукту

Після закінчення туристичного обслуговування визнається дохід від реалізації турпродукту та нараховуються податкові зобов'язання з ПДВ:

Д-т 69 «Доходи майбутніх періодів»
К-т 703 «Дохід від реалізації послуг» – на вартість туристичного продукту
Д-т 703 «Дохід від реалізації послуг»
К-т 641 «Розрахунки за податками» - сума ПДВ розраховується виходячи з вартості тур послуг, які реалізовано за прямими договорами з постачальниками згідно статті 207 ПКУ

Якщо з постачальником окремої туристичної послуги, яка входить до складу реалізованого туристичного продукту, укладено посередницьку угоду, то фактично кошти, отримані від реалізації таких туристичних послуг, є транзитними. Відповідно до П(С)БО 15 «Дохід» суми, належні таким постачальникам, у дохід від реалізації туристичного продукту не включаються. Тому вартість туристичних послуг, отриманих від постачальника за посередницькою угодою, вираховується з доходу від реалізації на підставі звіту туроператора перед такими постачальниками. При цьому в обліку така реалізація відображається таким чином:

Д-т 704 «Вирахування з доходу»
К-т 686 «Розрахунки з довірителями, комітентами» - на суму наданих послуг такого довірителя, комітента

За реалізацію туристичних послуг такі постачальники на підставі звітів (актів) туроператора нараховують комісійну (агентську) винагороду туроператору. На дату оформлення такого звіту чи акта в обліку відображають нарахування доходу від надання посередницьких послуг:

Д-т 686 «Розрахунки з довірителями, комітентами»

К-т 703 «Дохід від реалізації послуг» – на суму винагороди з ПДВ

Д-т 703 «Дохід від реалізації послуг»

К-т 641 «Розрахунки за податками» (або 643 «Податкове зобов'язання») – на суму ПДВ

До складу туристичного продукту, сформованого туроператором, можуть включатися туристичні послуги, **споживання яких неможливе без передачі туристу грошових документів**, що підтверджують право на отримання певних туристичних послуг. Зокрема, до таких грошових документів належать санаторно-курортні путівки, страхові поліси, транспортні квитки, вхідні квитки на екскурсійні об'єкти та ін.

Окрім цих грошових документів туроператор видає туристу **ваучер** як документ, який є підставою і гарантією для отримання туристом оплаченої послуги або комплексу послуг у суб'єкта туристичної діяльності, що надає послуги.

Документи, які надають право на отримання певних послуг (поштові марки, санаторно-курортні путівки, транспортні квитки тощо), з метою обліку прийнято називати грошовими документами. Інструкцією про застосування Плану рахунків для обліку таких документів призначено спеціальні субрахунки: 331 «Грошові документи в національній валюті» та 332 «Грошові документи в іноземній валюті» рахунку 33 «Інші кошти».

Отже, придбання туристичного продукту, туристичних послуг за договором доручення на придбання. У такому випадку туроператор виступає як турагент.

2.3. Страхування туристів: поняття, облік та оподаткування. Туристична фірма є **страхувальником** та виступає посередником між туристом та страховою компанією — **страховиком**. Туристична фірма бере на себе обов'язки рекламувати страхові послуги фірми-страховика; проводити страхування туристів згідно з діючими правилами, установленими страховиком; своєчасно, у зазначений в угоді термін, повідомляти страховика про настання страхового випадку; без затримки перераховувати страховику страхові платежі.

Під страхуванням розуміють систему економічних відносин щодо захисту інтересів фізичних та юридичних осіб шляхом виплати їм страхового відшкодування (страхові виплати) в разі настання певних подій (страхові випадки) за рахунок грошових коштів (страхові фонди), що формуються зі сплачуваних цими особами страхових внесків (страхові премії), в межах певної їх суми (страхова сума)

Якщо турист самостійно укладає договір страхування зі страховою компанією, суб'єкт туристичної діяльності, який організовує туристичну поїздку, має перевірити наявність у туриста страхового поліса й додати його копію до договору про надання туристичних послуг. Розглянемо основні документи, що регулюють страхування в туризмі (рис. 2.8).

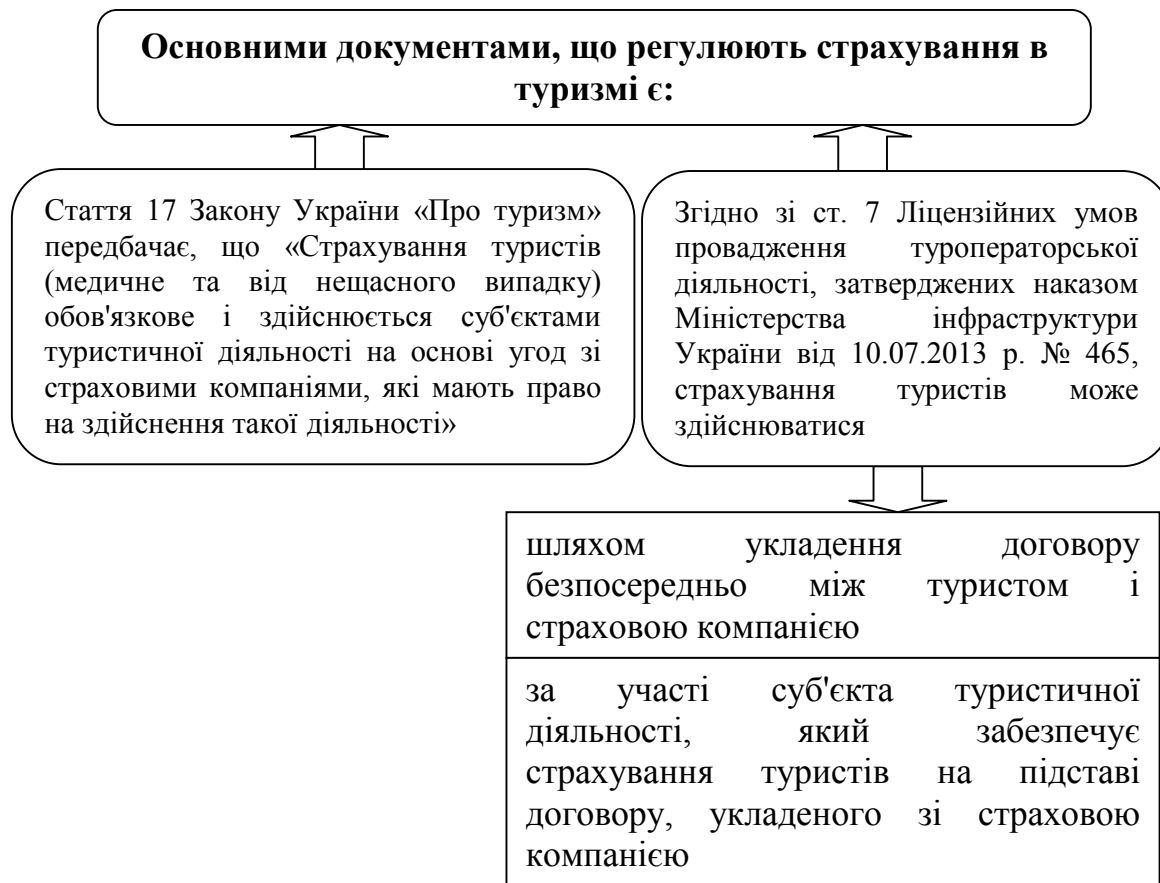

Рис. 2.8. Документи, що регулюють страхування в туризмі

При страхуванні туриста за участі суб'єкта туристичної діяльності на такого суб'єкта покладається обов'язок ведення обліку виданих туристам страхових полісів. Зауважимо, що страхуванню підлягають не лише туристи, а й особи, котрі їх супроводжують.

Крім того, туроператор за бажанням туриста може укласти договір добровільного страхування для покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору на туристичне обслуговування, або договір добровільного страхування для покриття витрат, пов'язаних з передчасним поверненням до місця проживання при настанні нещасного випадку або хвороби.

Компенсація шкоди, заподіяної життю або здоров'ю туристів чи їх майну, здійснюється в порядку, передбаченому законодавством. Розглянемо нормативну базу, що регулює порядок здійснення страхування в туризмі (рис. 2.9.)

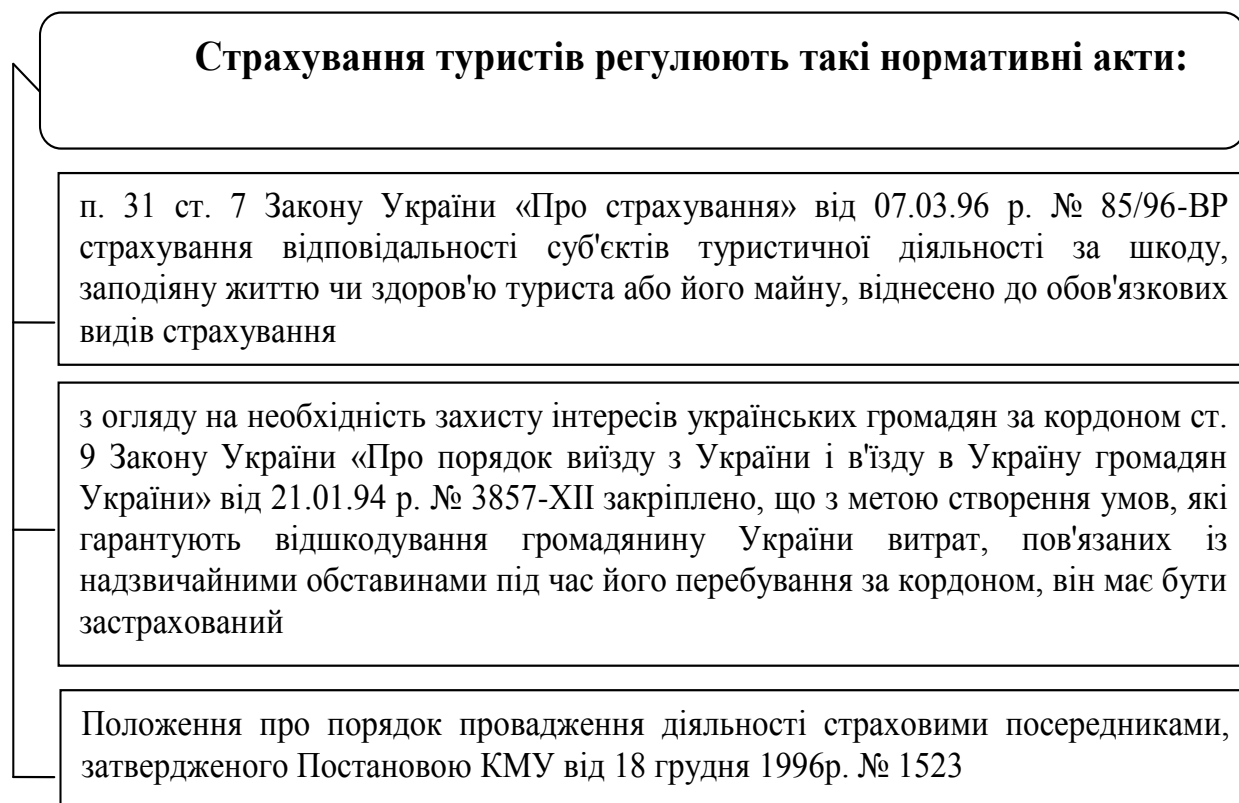

Рис. 2.9. Нормативна база, що регулює порядок здійснення страхування в туризмі

Туроператори проводять свою діяльність на ринку страхових послуг як страхові агенти. Основні вимоги щодо Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками щодо страхових агентів представлено на рис. 2.10.

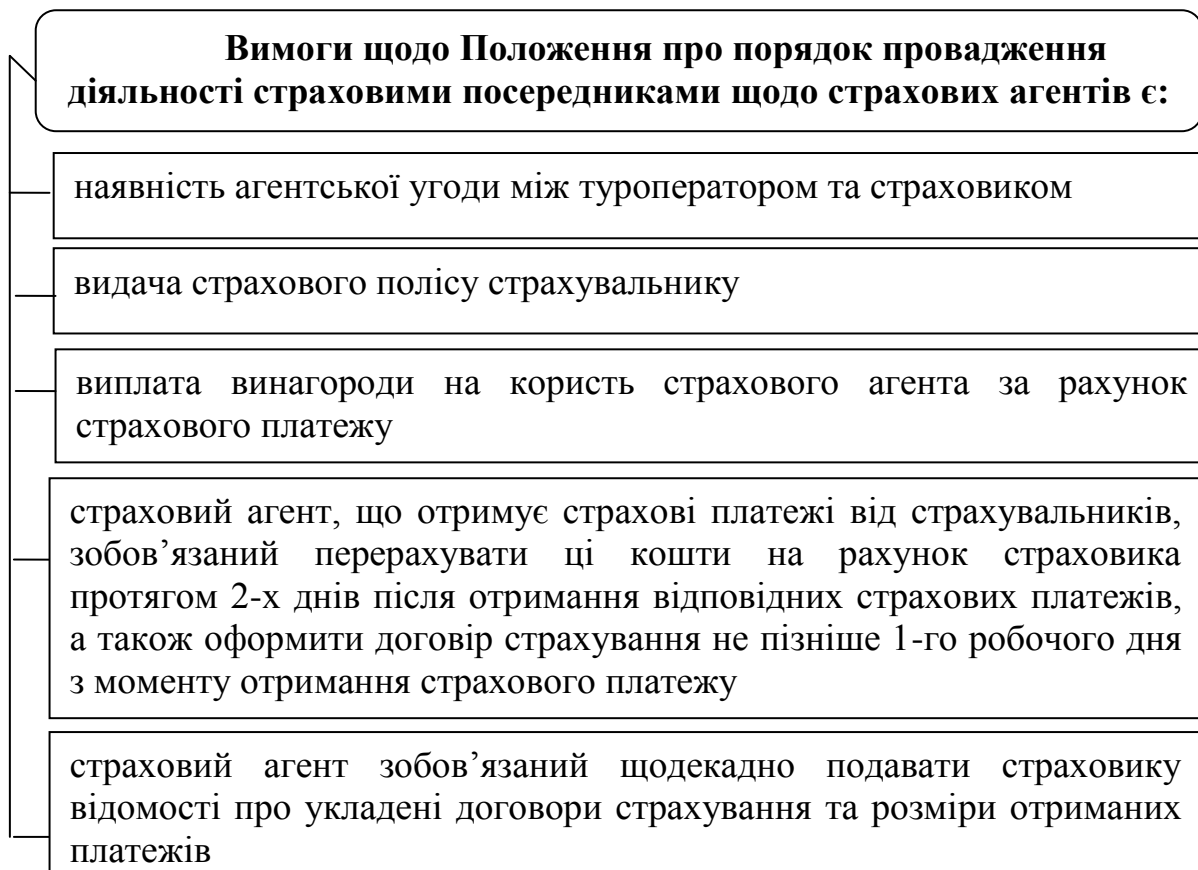

Рис. 2.10. Основні вимоги щодо Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками

Страховик виплачує туристичній фірмі агентську винагороду у відсотках до отриманих страхових платежів. З метою заохочення туристичних фірм, залучення їх до тривалого співробітництва страхові організації практикують видачу пільгових або безплатних полісів для керівництва, співробітників фірм і членів їх сімей, виплату премій тощо. Система пільг і заохочень поступово розширюється зі збільшенням терміну співробітництва і сум надходжень під страхування туристів туристичною фірмою.

Одним із основних видів страхування в туризмі є медичне страхування, яке, в основному, покриває всі витрати на медичні послуги, послуги стаціонарного лікування, перевезення машиною швидкої допомоги, придбання ліків, догляд за хворим, а у випадку смерті за кордоном – транспортування тіла на батьківщину. Не менш важливим є страхування від нещасних випадків. Страховим випадком визнається: смерть застрахованого, яка настала в результаті нещасного випадку, що відбувся із застрахованим під час дії договору страхування; інвалідність, одержана в результаті нещасного випадку;

часткова втрата працездатності в результаті нещасного випадку, який мав місце під час дії договору страхування.

Основна мета зазначеного виду страхування — компенсація медичних витрат, які можуть виникнути в закордонній поїздки внаслідок раптового захворювання або нещасного випадку. В цьому плані страхування громадян, які виїжджають за кордон, тісно пов'язане зі страхуванням від нещасного випадку яким передбачено тільки відшкодування витрат, що виникають унаслідок раптового захворювання або нещасного випадку.

Відмінність цього виду страхування від страхування від нещасного випадку полягає в порядку дії страхового поліса: якщо йдеться про страхування від нещасного випадку або медичне страхування, відповідальність страховика, як правило, територіально обмежується країною постійного проживання застрахованого. При страхуванні громадян, які виїжджають за кордон, навпаки, страхове покриття (розмір максимальної страхової виплати) поширюється на зарубіжні держави і не діє на території країни постійного проживання.

Крім компенсації медичних витрат, страхування громадян, які виїжджають за кордон, може включати й інші гарантії, причому деякі з них (наприклад, надання юридичної допомоги або допомоги на дорогах) виходять за рамки особистого страхування. Хоча ці гарантії можуть носити факультативний характер, сам факт їх наявності надає страхуванню громадян, які виїжджають за кордон, комплексного змісту.

Суб'єкт туристичної діяльності, який надає туристичні послуги, зобов'язаний забезпечити страхування туристів та осіб, які їх супроводжують.

Для цього договір страхування із страховиком можуть укласти самі туристи або суб'єкт туристичної діяльності як агент страхової компанії. У першому випадку перевіряється наявність у туриста страхового полісу і його копія додається до договору про надання туристичних послуг. У іншому — договір страхування укладається безпосередньо в туристичному підприємстві агентом страхової компанії, яка має ліцензію на право здійснення діяльності, пов'язаної з організацією медичного страхування і страхування від нещасного випадку. Особливим видом страхування є асистанс. Він забезпечує туристів або спеціалістів, відряджених за кордон, допомогою на місці в технічній (ремонт автомобіля), грошовій або іншій формах.

Надання послуг зі страхування, співстрахування або перестрахування особами, які мають ліцензію на здійснення

страхової діяльності відповідно до закону, а також пов'язаних з такою діяльністю послуг страхових (перестрахових) брокерів та страхових агентів; надання послуг із страхування, співстрахування або перестрахування особами, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності відповідно до закону, а також пов'язаних з такою діяльністю послуг страхових (перестрахових) брокерів та страхових агентів не є об'єктом оподаткування у відповідності з пп. 196.1.3. Податкового кодексу України. Тобто, вартість реалізованих страхових полісів та сума винагороди туроператора не є об'єктами оподаткування податком на додану вартість.

До складу доходу з метою оподаткування податком на прибуток включається тільки сума агентської винагороди, нарахована страховою компанією туристичній фірмі. Реалізація туроператором послуг страхування як складової туристичного продукту та розрахунки з страховою компанією, що забезпечується оформленням документів у такій послідовності представлено на рис. 2.11.

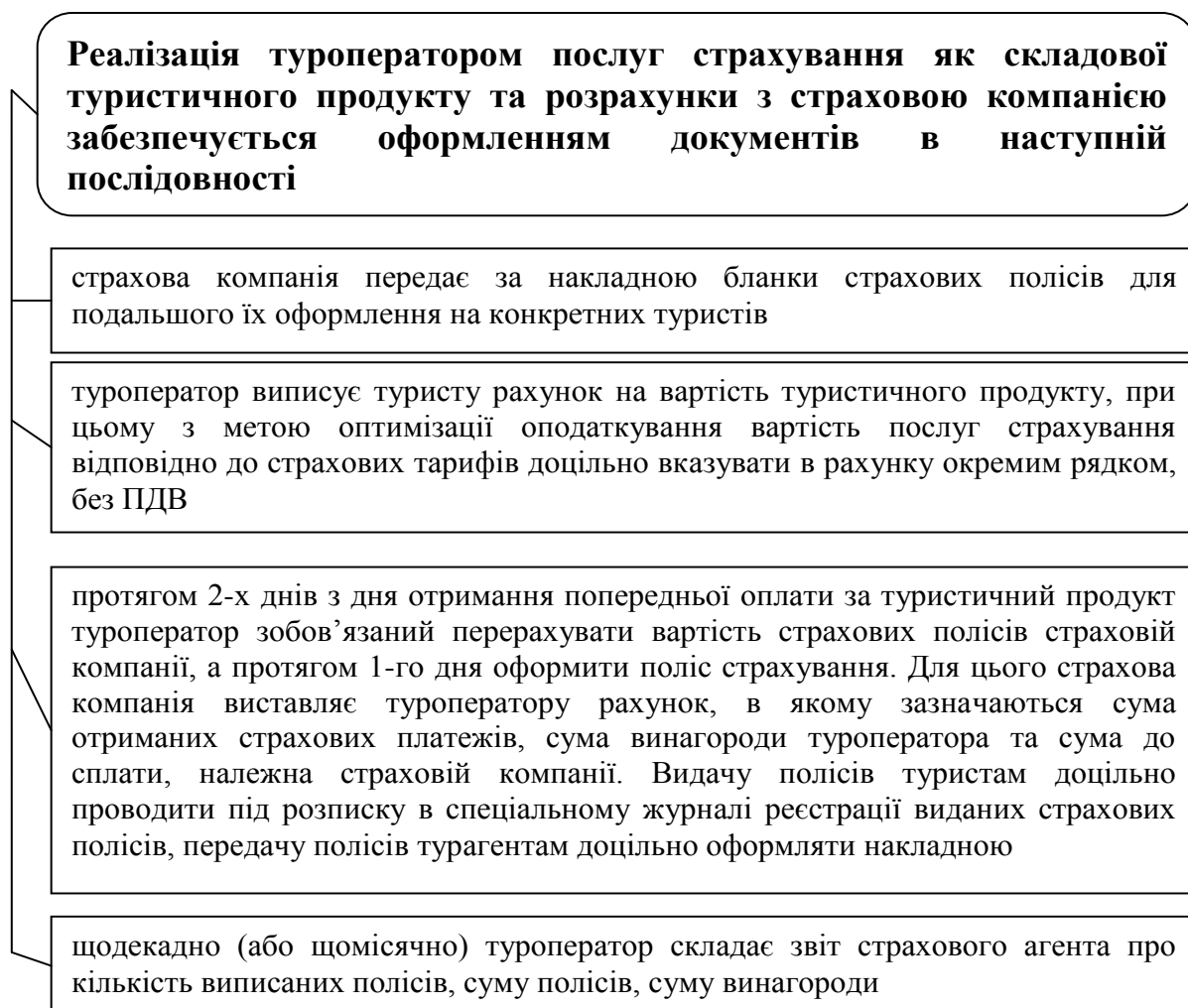

Рис. 2.11. Оформлення документів туроператором послуг страхування

Оформлення вказаних документів зумовлює відображення туроператором проведених господарських операцій обліку. Для обліку бланків страхових полісів доцільно відкрити рахунок 026 «Бланки полісів страхування, прийнятих від страховика». Якщо товари, прийняті на комісію, обліковуються на однойменному рахунку 024 за цінами продажу, то бланки страхових полісів аналогічно обліковувати неможливо (вони ще не заповнені, ціна продажу невідома). В цьому випадку обліковою вартістю бланків страхових полісів може бути вартість відшкодування його у випадку втрати, обумовлена в договорі з страховиком (аналогічно, як для бланків довіреностей).

Розрахунки з страховою компанією слід вести на рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами», по дебету якого відображати зменшення заборгованості перед страховою компанією на суми нарахованої винагороди та перерахованих коштів, а по кредиту — збільшення заборгованості на суми реалізованих страхових послуг.

У момент укладення звіту страхового агента туроператор відображає нарахування доходу від реалізації наданих посередницьких послуг на суму винагороди проводкою:

Д-т 685 К-т 703

нарахування доходу від реалізації наданих посередницьких послуг на суму винагороди

Д-т 685 К-т 703

та визнає заборгованість перед страховою компанією в сумі реалізованих страхових послуг

Згідно з П(С) БО 15 «Дохід» суми, що належать комітенту чи довірителю, до доходу від реалізації не включаються. Такі суми відображаються на рахунку 704 «Вирахування з доходів» кореспонденцією

Д-т 704 К-т 685

на підставі звіту страхового агента, який складається з періодичністю, визначеною договором між страховою компанією та туристичною фірмою (щодакдно або щомісячно)

Отже, страхування в туризмі є гарантією того, що всі непередбачені витрати, пов'язані зі страховими випадками, бере на себе страховик. Страховиком може бути тільки страхова компанія, що має відповідну ліцензію. Туристична фірма виступає страхувальником туриста і в свою чергу для забезпечення його страхування укладає договір (агентську угоду) зі страховиком. Згідно з договором страховик зобов'язується сплачувати страхове відшкодування застрахованим туристам у випадку настання страхових подій; забезпечувати туристичну фірму бланками страхових полісів у необхідній кількості; надавати їй необхідну інформацію щодо умов і правил страхування, тарифів та їх змін; здійснювати консультаційну допомогу тощо.

2.4. Експорт, імпорт туристичних послуг. Необхідність покинути місце постійного проживання як характерна особливість туристичних послуг та туристичного продукту дозволяє проаналізувати специфіку експорту та імпорту в туризмі. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» визначає тільки поняття експорту та імпорту товарів. Визначення понять експорту та імпорту послуг у цьому законі відсутнє. Однак, до видів зовнішньоекономічної діяльності законом віднесено і такий вид, як «надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України; надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України». Очевидно, що першу частину речення можна віднести до експорту туристичних послуг, а другу до імпорту. Аналогічна позиція щодо визначення експорту та імпорту в туризмі й органів державної виконавчої влади. Зокрема, в листі Міністерства економіки України від 20.10.1996 р. № 56-88/385 «Про визначення понять «експорт» та «імпорт» туристичних послуг», в якому зазначено, що «У відповідності з вищезазначеним надання туристичних послуг вітчизняними суб'єктами підприємницької діяльності іноземним туристам на Україні є експортом, а надання туристичних послуг іноземними суб'єктами підприємницької діяльності громадянам України за кордоном — імпортом».

Якщо розглядати експорт та імпорт у туризмі в контексті його організаційних форм, то очевидно, що в'їзний туризм відповідає експорту, а виїзний — імпорту.

Експорт чи імпорт товарів, як правило асоціюється з їх ввезенням або вивезенням з країни. Що ж вивозиться чи ввозиться при експорті чи імпорті туристичних послуг? Російські вчені І.Т. Балабанов та А.І. Балабанов пропонують в якості об'єкта ввезення чи вивезення вважати туристські враження, від якими вони розуміють комплекс позитивних емоцій та душевного стану туриста, що виникає та досягається ним у результаті споживання туристичного продукту. При визначенні туристських вражень дослідники виходять з того, що турист, як правило, планує отримати від придбаної туристичної путівки позитивні емоції в процесі пізнання, оздоровлення, пригод і т.п. Туристські враження формуються під впливом екскурсій, відвідувань гарних природних ландшафтів, атракціонів, ресторанів, проживання в готелі тощо.

Схематично рух туристів, коштів та туристичних вражень представлено на рис. 2.12. Як бачимо, особливість експорту та імпорту туристичних послуг впливає з тієї особливості, що туристи повинні подолати простір для споживання послуг.

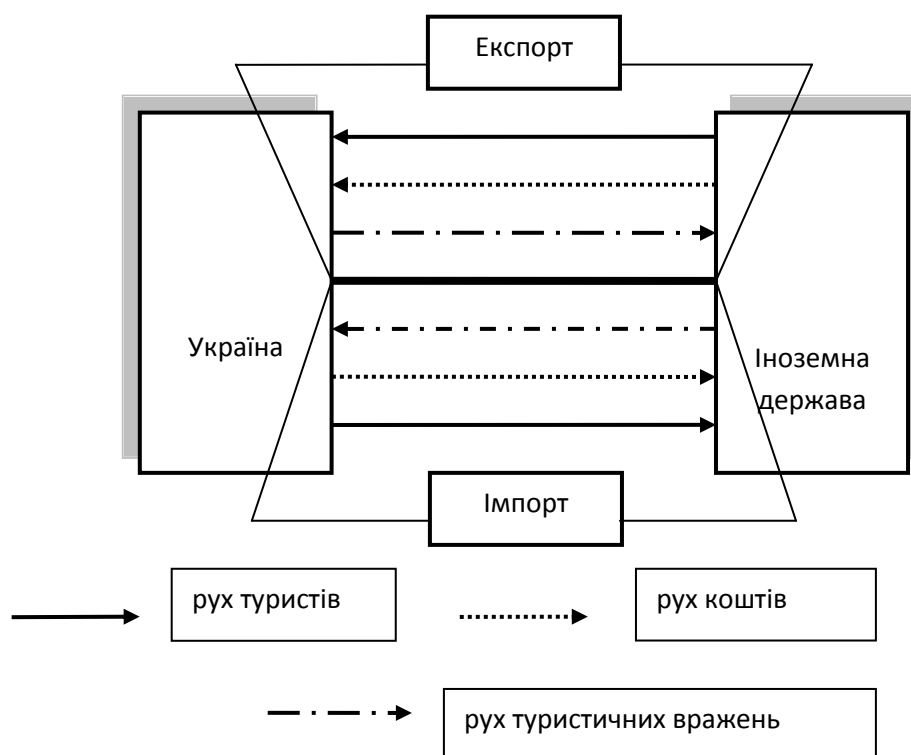

Рис. 2.12. Схема потоків при туристичному експорті чи імпорті (стосовно України)

При експорті чи імпорті інших, не туристичних, послуг можливе їх споживання як на території країни-виконавця, так і на території країни-замовника. Для прикладу розглянемо можливість експорту чи імпорту аудиторських послуг. При експорті, вони можуть надаватися іноземному суб'єкту господарювання як на території України, так і на території країни, де зареєстровано іноземного суб'єкта господарювання. Мова йде про можливість своєрідного руху суб'єкта, що надає послуги, до об'єкта, якому ці послуги надаються.

Стосовно туристичних послуг рух суб'єкта, що надає послуги, до об'єкта, якому послуги надаються, неможливий. Для споживання туристичних послуг, необхідним є рух об'єкта надання послуг до суб'єкта надання послуг. Під об'єктом, відповідно ми розуміємо туриста, якому надаються послуги, а під суб'єктом послуг ми розуміємо суб'єкта туристичної діяльності.

Таким чином, **туристичний експорт** — це надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України в межах України туристичних послуг особам, які не проживають постійно на її території. **Туристичний імпорт** — це надання іноземними суб'єктами господарської діяльності на території іншої країни туристичних послуг громадянам України та особам, які постійно проживають на її території.

Необхідно звернути увагу на те, що однією з складових туристичного продукту можуть бути транспортні послуги. Так, надання туроператором (резидентом України) іноземним громадянам туробслуговування на території України є туристичним експортом. Якщо при цьому туроператор замовляє транспортне обслуговування, що входить до складу туристичного продукту, в іноземній транспортній компанії, то надання транспортних послуг іноземною компанією на території України є імпортом транспортних послуг. У разі надання туроператором (резидентом України) громадянам України та особам, які постійно проживають на її території, туристичного продукту — обслуговування в іншій країні, така операція є туристичним імпортом. Якщо ж при цьому на власному автобусі туроператор здійснює доставку туристів, очевидно, що надання транспортних послуг резидентом України на території іноземної держави є транспортним експортом. Таким чином, туристичний експорт може супроводжуватися транспортним імпортом і навпаки, туристичний імпорт може супроводжуватися транспортним експортом.

Теми для обговорення

1. Що розуміють під туристичним продуктом?
2. Дайте характеристику туристичним послугам згідно з чинним законодавством.
3. Охарактеризуйте учасників туристичної діяльності та споживачів туристичного продукту.
4. Хто є споживачами туристичного продукту?
5. У чому полягають відмінності діяльності туроператорів і турагентів?
6. Які вимоги висуває чинне законодавство до туроператорів і турагентів?
7. Дайте характеристику реалізації в бухгалтерському обліку туристичного продукту та туристичної послуги.
8. Розкрийте особливості страхування туристів. Нормативно-правові аспекти.
9. Як відбувається оформлення документів туроператором послуг страхування?
10. На якому рахунку ведеться облік розрахунків із страховою компанією?
11. Що ми розуміємо під туристичним експортом і імпортом?

Теми рефератів

1. Основні вимоги до інформаційно-рекламної діяльності туроператорів і турагентів.
2. Види діяльності, які можна здійснювати туроператору і турагенту.
3. Обов'язкова наявність ліцензії для здійснення діяльності туроператорів.
4. Основні вимоги до іноземних юридичних і фізичних осіб, які бажають здійснювати туроператорську і турагентську діяльність на території України.

Тести для самоконтролю

1. **Учасниками взаємовідносин, які виникають при здійсненні туристичної діяльності є :**
 - а) туристи;
 - б) юридичні і фізичні особи, які створюють туристичний продукт;
 - в) громадяни України, особи без громадянства та іноземні громадяни, в інтересах яких здійснюється туристична діяльність;
 - г) виключно юридичні особи;
 - д) виключно туроператори і турагенти.

2. У туристичній діяльності є обов'язковими такі види страхування:

- а) страхування життя подорожуючого;
- б) страхування здоров'я у випадку хвороби;
- в) медичне страхування туристів;
- г) страхування туристів від нещасного випадку.

3. Згідно з Законом про туризм існують такі варіанти виконання умови про страхування туристів:

- а) шляхом придбання полісу страхової компанії лише у турагента;
- б) самостійно уклавши договір зі страховою компанією;
- в) шляхом придбання у турагента або туроператора поліса страхової компанії;
- г) самостійно уклавши договір страхування із туроператором.

4. Основою туристичного продукту є:

- а) ексклюзивне обслуговування — стандартний набір послуг, що передаються туристам в одному пакеті;
- б) комплексне обслуговування — індивідуальний набір послуг, що передаються туристам в одному пакеті;
- в) комплексне обслуговування;
- г) комплексне обслуговування — стандартний набір послуг, що передаються туристам в одному пакеті.

5. У склад туристичного продукту включаються:

- а) послуги перевезення, не пов'язані з перевезенням, розміщенням, реалізацією сувенірної продукції;
- б) послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням, розміщенням, реалізацією сувенірної продукції;
- в) послуги перевезення, розміщення та інші туристичні послуги, пов'язані з перевезенням, розміщенням, реалізацією сувенірної продукції;
- г) послуги перевезення, розміщення та інші туристичні послуги;
- д) послуги перевезення, розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням, розміщенням, реалізацією комп'ютерної продукції.

6. Діюче законодавство висуває єдині вимоги до туроператорів і турагентів щодо:

- а) страхування туристів;
- б) харчування і проживання;
- в) інформаційно-рекламної діяльності;
- г) транспортування.

7. До переліку характерних туристичних товарів і послуг, визначених Методикою розрахунку обсягів туристичної діяльності №142/394, не належать:

- а) послуги розміщення;
- б) послуги пасажирського транспорту;
- в) екскурсійні послуги;
- г) послуги з громадського харчування.

8. Реалізація туристичного продукту відбувається за попередньою оплатою, тому в момент отримання попередньої оплати туроператор формує проводки:

- а) д-т 30 «Каса», 31 «Поточні рахунки в банках», к-т 681 «Розрахунки за авансами одержаними», д-т 643 «Податкові зобов'язання», к-т 641 «Розрахунки за податками»;
- б) д-т 23 «Виробництво», к-т 39 «Витрати майбутніх періодів», д-т 643 «Податкові зобов'язання», к-т 641 «Розрахунки за податками»;
- в) д-т 23 «Виробництво», к-т 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» або 685 «Розрахунки з іншими кредиторами», д-т 643 «Податкові зобов'язання», к-т 641 «Розрахунки за податками».

9. Неспецифічні для туризму товари і послуги це:

- а) товари і послуги, які мають прямий стосунок до туризму і становить інтерес для туристичної діяльності;
- б) товари, які не мають прямого стосунку до туризму і не становить інтересу для туристичної діяльності;
- в) товари і послуги, викликані потребою ринку і які майже не становлять інтересу для туристичної діяльності;
- г) послуги, які не мають прямого стосунку до туризму і не становлять інтересу для туристичної діяльності;
- д) товари, які не мають прямого стосунку до туризму.

10. Туристичний продукт — це:

- а) послуги пасажирського транспорту;
- б) туристичні послуги, які надаються у комплексі;
- в) набір послуг, що надається туристам в одному пакеті;
- г) послуги готелів та аналогічних засобів розміщення.

Матриця правильних відповідей

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
б, в	в, г	а, б	в, г	а, б	а, в	в	а	б, г	б, в

Тема 3

ДОГОВІРНІ ВІДНОСИНИ В ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

- 3.1. Загальна характеристика договірних відносин у туристичній діяльності.
- 3.2. Договори з постачальниками.
- 3.3. Договори з посередниками.
- 3.4. Договір з клієнтами.
- 3.5. Договір між туристами і окремими суб'єктами туристичної індустрії.

Анотація

Подано загальну характеристику договірних відносин у туристичній діяльності. Розглянуто договірні відносини з постачальниками і підрядниками, посередниками, види посередницьких договорів, а також формування туристичного продукту за рахунок власних туристичних послуг туроператора і сторонніх організацій. Дано характеристику таких видів договорів, як: агентський договір, договір поруки, договір комісії, договір зі страховими компаніями, договір з клієнтами, договір на туристичне обслуговування, договір між туристами і окремими суб'єктами туристичної індустрії. Розглянуто ваучер на туристичне обслуговування.

Ключові слова: туристична діяльність, договірні відносини, договірні відносини з постачальниками і підрядниками, договірні відносини з посередниками, види договорів, агентський договір, договір поруки, договір комісії, договір зі страховими компаніями, договір з клієнтами, договір на туристичне обслуговування, договір між туристами і окремими суб'єктами туристичної індустрії, ваучер на туристичне обслуговування.

3.1. Загальна характеристика договірних відносин у туристичній діяльності. Взаємовідносини між суб'єктами, що беруть участь у реалізації туристичного продукту та в окремих туристичних послугах, можна розглянути в такому порядку (рис. 3.1).

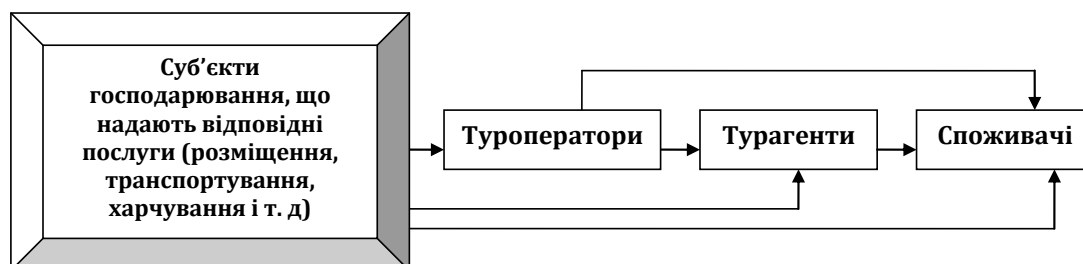

Рис. 3.1. Взаємовідносини між учасниками туристичної діяльності

Юридичні відносини між учасниками туристичної діяльності оформляються відповідними договорами (рис. 3.2).

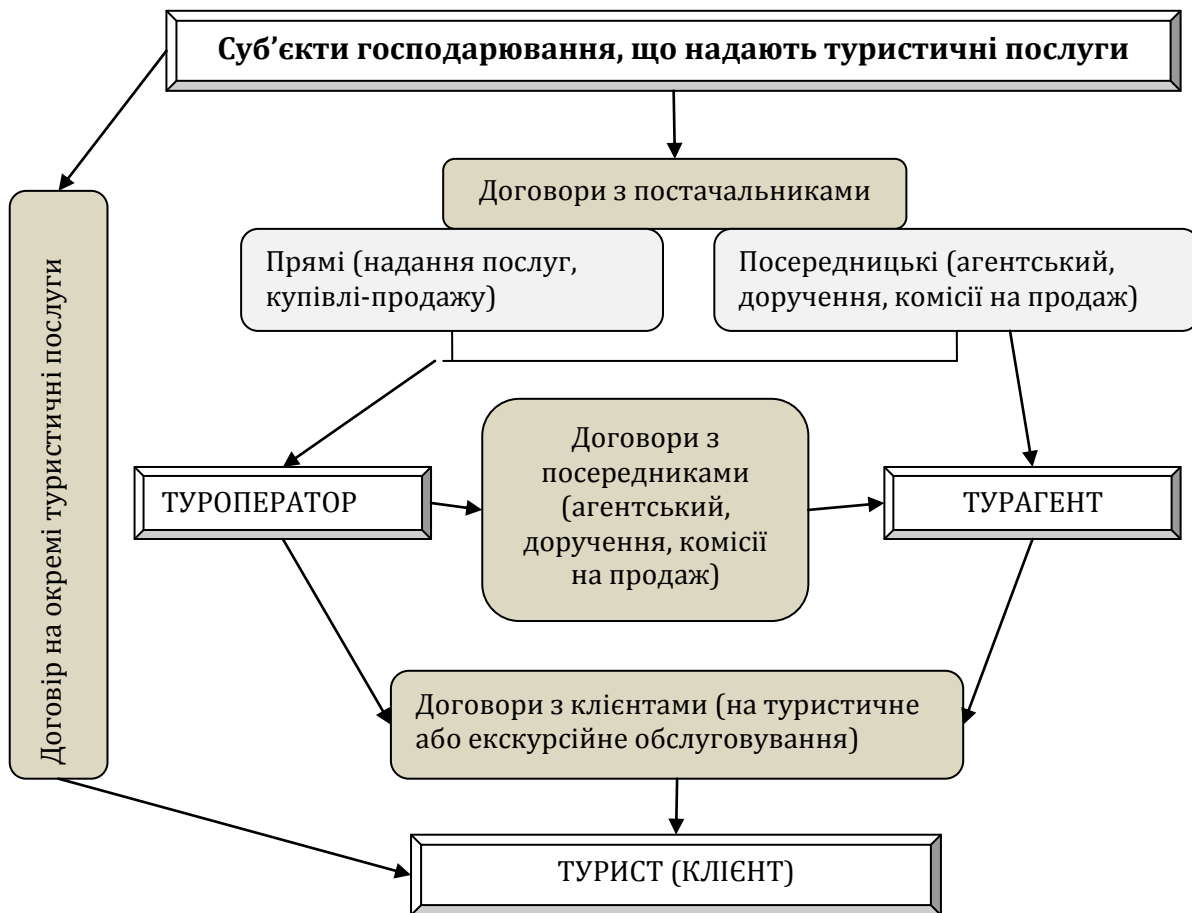

Рис. 3.2. Організація договірних відносин між суб'єктами туристичної діяльності

Договори туроператора необхідно розглядати в розрізі трьох напрямів:

- 1) договори з постачальниками (суб'єктами, що надають окремі туристичні послуги);
- 2) договори з турагентами;
- 3) договори з клієнтами.

Договори турагента необхідно розглядати в розрізі таких напрямів:

- 1) договори з туроператором;
- 2) договори з постачальниками разових туристичних послуг;
- 3) договори з клієнтами.

1. Договори з постачальниками. Для споживача туристичний продукт розглядається як єдиний комплекс туристичних послуг. У той же час для туроператора такі послуги можуть бути як власними, так і придбаними (рис. 3.3).

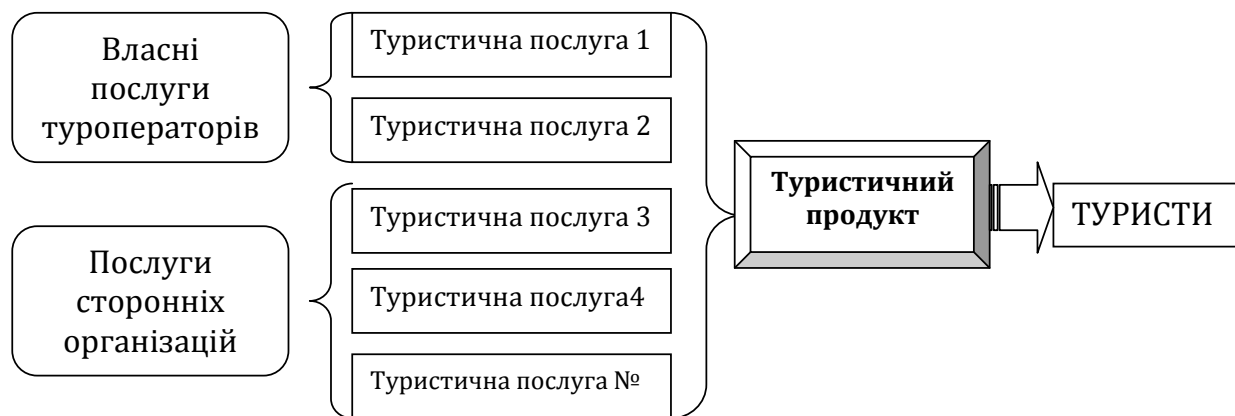

Рис. 3.3. Формування туристичного продукту за рахунок власних туристичних послуг туроператора і сторонніх організацій

Отже частина туристичних послуг, які входять до туристичного продукту, сформованого туроператором, може надаватися ним самостійно (екскурсійні, послуги супроводжуючого тощо). Інша частина туристичних послуг (проживання, харчування, транспортне обслуговування, послуги страхування тощо), можуть надаватися сторонніми організаціями, з якими туроператор може укласти як прямі договори (купівлі-продажу, надання послуг), так і посередницькі (агентський, договір комісії, договір доручення).

Туроператор може укласти з постачальниками такі договори:

1) договір про надання послуг — одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням іншої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не передбачено договором;

2) агентський договір — одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги іншій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) в укладенні угод чи сприяти їх укладанню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок. Відповідно до агентського договору комерційний агент одержує агентську винагороду за посередницькі операції, здійснені ним в інтересах суб'єкта, якого він представляє, у розмірі, передбаченому договором;

3) договір доручення або комісії на продаж. За договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок іншої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя. За договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням іншої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента.

При організації виїзного туризму туроператор з постачальниками-нерезидентами укладає зовнішньоекономічний контракт — матеріально оформлену угоду двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямовану на встановлення, зміну або припинення їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Часто в інших суб'єктів господарювання туроператор придбаває послуги за договорами про співробітництво. В чинному законодавстві договори про співпрацю не виокремлюються в окрему групу, тому до них необхідно застосовувати загальні правила про договори з надання послуг, які визначено ст. 63 ЦКУ.

Турагент, керуючись наданим йому Законом України «Про туризм» посередницьким статусом, повинен при реалізації окремих туристичних послуг укласти з постачальниками посередницькі договори. Турагент не повинен реалізовувати турпродукт або одиничні туристичні послуги на основі прямих договорів (надання послуг). Якщо ж готель, санаторій, транспортна компанія або інший постачальник пропонує турагенту не посередницький договір, а прямий, то для збереження статусу посередника такому турагенту необхідно з туристом укласти договір доручення на придбання туристичної послуги. В такому випадку на кожне замовлення туриста турагент повинен укласти окремий договір з постачальником, в якому зазначається інформація, від імені якого туриста діє турагент.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про туризм» обов'язковою умовою туристичного обслуговування населення є страхування туристів при здійсненні ними туристичних поїздок. Тому як туроператор, так і турагент укладає договір зі страховою компанією. Договір страхування не може бути укладений туроператором або турагентом з туристом від їх імені, оскільки страхування є окремою фінансовою послугою, яка до того ж підлягає ліцензуванню. Тому найбільш поширеним є комерційне представництво туроператором (турагентом) інтересів страхової компанії для своїх потенційних клієнтів (туристів) та укладання договорів страхування від імені

страхової компанії — придбання страхових полісів. Для цього туроператор (турагент) укладає з страховою компанією договір доручення або агентський договір на реалізацію послуг страхування.

2. Договори з посередниками. Основна посередницька роль у туристичній діяльності відведена туристичним агентам. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про туризм» турагенти здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів і туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також з реалізації характерних і супутніх послуг. Таку діяльність можуть здійснювати і туроператори, реалізуючи туристичний продукт інших туроператорів, у тому числі іноземних (ч. 4 ст. 37 Закону про туризм), або туристичні послуги інших суб'єктів туристичної діяльності (ч. 2. ст. 17 Закону про туризм). Наприклад, туроператор на основі агентського договору може реалізувати квитки на проїзд, екскурсії, міські тури, вистави та інші видовищні заходи, може продавати і бронювати готельні послуги або путівки для відпусток, перепродавати організовані подорожі та інші послуги з каталога, надавати послуги зі страхування.

Зауважимо, що за загальним правилом посередницька діяльність може здійснюватися на основі договорів комісії, доручення або агентського договору. Згадаємо громадянсько-правову сутність таких договорів (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1

Види посередницьких договорів

Види договорів	Зміст
Агентський договір	За агентським договором одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги іншій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) при укладанні договорів або сприяти їх укладанню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок (ч. 1 ст. 297 ГКУ)
Договір доручення	За договором доручення одна сторона (доручений) зобов'язується здійснювати від імені і за рахунок іншої сторони (довірителя) визначені відповідні дії. Правова угода, здійснена довіреним, створює, змінює, припиняє громадянські права і обов'язки довірителя (ч.1. уст...1000 ЦКУ)
Договір комісії	За договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням іншої сторони (комітента) за платню здійснювати одну або кілька ділових угод від свого імені, але за рахунок комітента (ч.1. уст..1011 ЦКУ)

Разом з тим стосовно туристичної діяльності не всі перераховані види договорів допустимі. З 07.03.2012 р. в ст. 20 Закону про туризм відбулися зміни. Уточнено, що укласти договір на туристичне обслуговування має право або безпосередньо туроператор, або від імені туроператора це може робити турагент. У свою чергу, п. 6.4 Ліцензійних умов зазначає те, що при реалізації туристичного продукту через турагента туроператор має укласти з турагентом відповідну агентську угоду в письмовій формі. Таким чином, між туроператорами і турагентами взаємовідносини мають ґрунтуватися на основі агентського договору. Однак, посередницькі послуги з реалізації одиничних туристичних послуг (готельних, транспортних, екскурсійних тощо) можуть надаватися на основі договору комісії або доручення, укладеного з відповідним постачальником (не туроператором).

Оскільки найбільш поширеним є агентський договір, тому на ньому зупинимось детальніше.

Агентський договір. Відповідно до ч.1 ст. 295 ГКУ (Господарського кодексу України) комерційне посередництво (агентська діяльність) – це підприємницька діяльність, яка полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє. За агентським договором одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги іншій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) в укладенні угод або сприяти їх укладенню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок (ч. 1 ст. 297 ГКУ).

В основі агентського договору лежить модель договору доручення ст. 305 ГКУ з неврегульованих щодо агентських договорів питань прямо прописується застосовувати положення ЦКУ, що регулюють відносини доручення.

Виходячи із суті туристичної діяльності, за агентським договором комерційний агент (турагент) має право від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок наданої сторони (принципала), тобто туроператора (або іншого суб'єкта господарювання, який надає одиничні туристичні послуги) укласти договори про туристичне обслуговування. Причому, турагент виступає тільки як проміжна ланка між туристом і туроператором, а тому усі права та обов'язки туриста і туроператора (іншого суб'єкта господарювання) за агентським договором не делегуються. Тобто, укладаючи договір з турагентом, турист фактично укладає договір з представником

туроператора, що юридично рівносильне прямому договору між туристом і туроператором. Тому, якщо після укладення договору виникає претензія до неналежної якості туристичних послуг, то відповідати за позовами (претензіями) буде не турагент, а принципал (туроператор).

Згідно зі ст. 303 ГКУ комерційний агент несе відповідальність у повному обсязі за шкоду, нанесену суб'єкту, якого він представляє, внаслідок невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків, якщо інше не передбачене агентським договором. Якщо інше не передбачено договором, комерційний агент не гарантує суб'єкту, якого він представляє, виконання третіми особами зобов'язань за угодами, укладеними за його посередництва. А в разі порушення агентського договору суб'єктом, якого представляє комерційний агент, останній має право на одержання винагороди у розмірах, передбачених агентським договором, а також на відшкодування збитків, понесених ним у результаті невиконання або неналежного виконання договору іншою стороною.

Зверніть увагу: той факт, що агент (представник) при невиконанні договору діє від імені принципала (туроператора), дуже важливий.

Особливістю агентського договору є те, що він може бути укладений виключно з юридичною особою або фізичною особою – суб'єктом підприємницької діяльності (ч. 2 ст. 295 ГКУ).

Агентський договір визначає:

1) сферу, характер і порядок виконання турагентом посередницьких послуг;

2) права та обов'язки сторін. Наприклад, відповідно до ст. 298 ГКУ агент зобов'язаний повідомити принципала про кожний факт посередництва в укладенні договору, і про кожен договір, укладений на користь принципала. Порядок (форма, терміни) повідомлення повинні бути відображені в договорі;

3) умови і розмір винагороди. За посередницькі послуги турагент отримує агентську винагороду (у розмірі, передбаченому договором). Згідно з ч. 2 ст. 301 ГКУ агентську винагороду виплачується комерційному агенту після оплати третьою особою за угодою, укладеною за його посередництва, якщо інше не передбачено домовленістю сторін. Зауважимо, що ГКУ, на відміну від ЦКУ надає можливість комерційному агенту для захисту своїх фінансових інтересів вимагати від суб'єкта для розрахунку бухгалтерські виписки за всіма угодами, за якими йому належить агентська винагорода (ч. 5 ст. 301 ГКУ);

4) термін дії договору. Агентський договір припиняється за згодою сторін, а також у разі: відзиву повноважень турагента суб'єктом, якого він представляє, або відмови агента від подальшого здійснення комерційного посередництва за договором, укладеним сторонами без визначення строку його дії; вибуття однієї зі сторін договору внаслідок її припинення або смерті; виникнення інших обставин, що припиняють повноваження комерційного агента або суб'єкта, якого він представляє;

5) санкції при порушенні сторонами умов договору;

6) інші необхідні умови, визначені сторонами. Наприклад, у договорі повинні бути визначені:

- умови щодо території, в межах якої турагент здійснює діяльність, визначену угодою сторін. Якщо територія дії агента в договорі не визначена, вважається, що агент діє в межах території України;

- форму підтвердження повноважень (представництва) турагента;

- можливість делегування турагентом своїх повноважень іншим суб'єктам господарювання. Зауважимо, що в загальному випадку турагент повинен особисто виконувати дії, на які він уповноважений туроператором, якого представляє. Якщо агентським договором не передбачено інше, турагент не може передавати на свій розсуд іншим особам права, якими він володіє в інтересах того, кого він представляє;

- можливість укладення договору про нерозголошення. Так, згідно зі ст. 302 ГКУ сторони агентського договору можуть укласти окрему угоду про захист конфіденційної інформації суб'єкта, якого представляє комерційний агент (договір про нерозголошення). Комерційний агент несе відповідальність за розголошення конфіденційної інформації згідно з таким договором і законом.

Договір доручення. Правові аспекти договору поруки регулюються главою 68 «Доручення» ЦКУ (ст. 1000 – 1010).

Згідно зі ст. 1000 ЦКУ за договором доручення одна сторона (повірена) зобов'язується виконати від імені та за рахунок іншої сторони (довірителя) визначені юридичні дії.

Сторонами договору поруки є:

- повірений (турагент або туроператор, що виступає в ролі турагента), зобов'язується виконати від імені і за рахунок іншої сторони обговорені в тексті договору дії;

- довіритель (туроператор — постачальник туристичної послуги або туристичного продукту; інший суб'єкт господарювання,

що надає характерні або супутні туристичні послуги, який дає таке доручення.

За договором доручення повірений здійснює юридичні дії. До них можна віднести не тільки укладення від імені довірителя договорів, але і, наприклад, участь від його імені в переговорах і т. п.

У договорі доручення або у виданій на підставі договору довіреності (а вона видається обов'язково) повинні бути чітко визначені юридичні дії, які необхідно виконувати повіреному.

Характерною рисою договору доручення є те, що всі операції цього договору здійснюються виключно від імені та за рахунок довірителя. Повірений у результаті угод, укладених з третіми особами, не придбаває ніяких прав і обов'язків, тобто не стає учасником угоди, укладеної ним з третьою особою від імені та в інтересах свого довірителя.

За виконання своїх обов'язків повірений має право отримати плату (якщо інше не встановлено договором або законом). Якщо в договорі доручення розмір плати повіреному або порядок її виплати не визначений, вона виплачується після виконання доручення відповідно до звичайної ціни на подібні види послуг ст. 1002 ЦКУ.

Договір комісії. У ЦКУ договором комісії присвячена глава 69 «Комісія» (ст. 1011 та 1028).

Згідно зі ст. 1011 ЦКУ за договором комісії одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням іншої сторони (комітента) за плату вчинити один або кілька правочинів від свого імені, але за рахунок комітента.

Сторонами договору комісії є:

- комітент (юридична особа, фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності або громадянин), в інтересах якої відбуваються угоди;
- комісіонер (юридична особа, фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності або громадянин), що здійснює угоди в інтересах комітента.

Особливість договору комісії полягає в тому, що угоди здійснюються не самою особою, зацікавленою в їх виконанні, а за її дорученням і за її рахунок іншою особою, яка діє від свого імені (це і відрізняє договір комісії від інших договорів, наприклад, від договору доручення, коли повірений діє від імені довірителя). За угодою, укладеною комісіонером з третьою особою, права та обов'язки набуває він сам. Це і обмежує можливість укладання договорів комісії турагентами.

За надані для комітента послуги комісіонер отримує комісійну винагороду, яка може бути встановлена:

- у відсотках від суми реалізованих товарів (послуг);
- у вигляді фіксованої суми;
- шляхом з'єднання твердої суми і відсотків від суми укладеної угоди;
- як різниця між призначеною комітентом ціною і більш вигідною ціною, за якою комітент укладе договір.

Розмір комісійної винагороди та порядок її виплати визнається за домовленістю сторін і обумовлюються в договорі комісії. Згідно з ч. 3 ст. 1013 ЦКУ, відповідно до якої, якщо договором комісії розмір комісійної винагороди не встановлено то вона виплачується після виконання договору комісії виходячи із звичайних цін на аналогічні комісійні послуги (у такому разі, при визначенні звичайних цін слід керуватися нормами ПКУ).

Залежно від умов укладеного договору комісійна винагорода може бути або утримана комісіонером з виручки від реалізації комісійних товарів, або отримана від комітента окремим платежем.

Предметом договору комісії можуть бути такі дії комісіонера, що здійснює за дорученням комітента:

- продаж товару (послуг), переданого комітентом, від свого імені третім особам (договір комісії на продаж);
- придбання товару (послуг) для комітента і за його рахунок у третіх осіб (договір комісії на купівлю).

Відмінна особливість договору комісії полягає в тому, що власність, яка поступає комісіонеру від комітента або набуває комісіонером за рахунок комітента, є власністю останнього. Таким чином, комісіонер (при передачі йому майна комітентом для реалізації або при придбанні майна для комітента за його рахунок у третьої особи) є лише розпорядником такого майна, але ніяк не його власником.

На практиці в якості посередницьких договорів з нерезидентами туроператори переважно використовують договори комісії, які дозволяють надавати туристичні послуги нерезидента від імені туроператора. Тоді на загальну вартість туристичного продукту, до складу якого можуть входити як «прямі», так і «посередницькі» послуги, з туристом укладається один туристичний договір. Для цілей обліку в «змішаних» договорах важливо окремо виділити вартість туристичних послуг, що реалізуються в рамках посередницьких договорів.

3.4. Договір з клієнтами. З туристами укладаються договори на туристичне обслуговування. За **договором на туристичне обслуговування** одна сторона — туроператор, який укладає договір безпосередньо або через турагента) зобов'язується надати за замовленням іншої сторони (туриста) комплекс туристичних послуг (туристичний продукт), а турист зобов'язується оплатити його. До договору на туристичне обслуговування застосовуються загальні положення договору про надання послуг, якщо інше не передбачено чинним законодавством України та не суперечить суті зобов'язання.

З 07.03.2012 р. до Закону про туризм були внесені зміни. З'явилася нова ст. 19-1, в якій йдеться про те, як саме необхідно інформувати споживачів про умови надання туристичних послуг.

Відповідно до ч. 1 і 2 ст.19-1 Закону про туризм, інформація, що надається споживачам (туристам) про умови договору на туристичне обслуговування, повинна бути достовірною і приводитися в доступній, наочній формі, бути розбірливою, зрозумілою та містити такі відомості:

- 1) місце надання туристичних послуг, програма туристичного обслуговування;
- 2) характеристика транспортних засобів;
- 3) характеристика готелів;
- 4) види і способи забезпечення харчування;
- 5) мінімальна кількість туристів у групі;
- 6) ціна туристичних послуг.

Така інформація повинна наводитися у наочній формі. Тобто усна форма надання такої інформації не буде відповідати вимогам ч. 2 ст. 19-1 Закону про туризм.

Звертаємо увагу на те, що самостійно змінювати умови надання туристичних послуг, про які був поінформований турист, туроператор (турагент) після укладення договору не має права. Всі зміни повинні вноситися при укладенні договору або на підставі угоди, укладеної між сторонами договору.

Крім інформації, яка стосується поїздки, до укладення договору на туристичне обслуговування споживачу туристичного продукту надається інформація щодо (ч. 4 ст. 19-1 Закону про туризм):

- 1) основних вимог до оформлення в'їзних / виїзних документів (паспорт), дозвіл (віза) на в'їзд / виїзд до країни тимчасового перебування, у тому числі терміну їх оформлення;
- 2) медичних попереджень про здійснення туристичної подорожі, зокрема протипоказання через певні захворювання,

особливості фізичного стану (фізичні вади) і віку туристів, а також умов безпеки туристів у країні (місці) тимчасового перебування;

3) туроператора (турагента), його місцезнаходження, поштові реквізити, контактний телефон, наявність ліцензії на здійснення туристичної діяльності, сертифікатів відповідності та інші відомості згідно з законодавством про захист прав споживачів;

4) керівника групи і засоби зв'язку з ним у разі здійснення туристичної подорожі за кордон чи перебування за кордоном неповнолітньої та / або малолітньої особи з метою встановлення законними представниками неповнолітньої або малолітньої особи прямого зв'язку з нею;

5) часу і місця проміжних зупинок і транспортних сполучень та категорії місця, яке споживач займатиме в певному виді транспортного засобу;

6) видів та тематики екскурсійного обслуговування, порядку здійснення зустрічей і провідів , супроводу туристів;

7) стану навколишнього природного середовища, санітарного та епідеміологічного благополуччя;

8) назви, адреси і контактного телефону представництв туроператора або організації (організацій), уповноваженої туроператором на прийняття скарг і претензій туристів, а також адрес і телефонів дипломатичних установ України в країні (місці) тимчасового перебування або місцевих служб, до яких можна звернутися у разі виникнення труднощів під час туристичної подорожі;

9) порядку забезпечення туроператором обов'язкового та / або добровільного страхування туристів, розміру, порядку і умов виплати страхового відшкодування, а також можливості та умов добровільного страхування витрат, пов'язаних з розірванням договору на туристичне обслуговування з ініціативи туриста, страхування майна;

10) розміру фінансового забезпечення туроператора (турагента) на випадок його неплатоспроможності (банкрутства) та кредитної установи, яка надала таке забезпечення.

Підтвердженням того факту, що клієнт був належним чином поінформований, є його підпис. Наприклад, можна порекомендувати підготувати інформаційні буклети відповідного змісту і видавати їх клієнтам під підпис .

Вимоги до укладення договору. При формуванні групи туристів туроператор (турагент) повинен укласти договір окремо з кожним туристом. Якщо до складу групи входять неповнолітні діти, договір

укладається між туроператором (турагентом) та їх батьками або законними опікунами. Якщо замовником туристичних послуг є юридична особа, договір з кожним туристом не укладається. У разі колективної заявки від юридичних осіб можливе укладання угоди між туроператором (турагентом) та юридичною особою, яка замовила туристичне обслуговування.

Вимоги до змісту договору. Договір на туристичне обслуговування повинен бути укладений у письмовій або електронній формі.

При реалізації туристичного продукту турагентом договір на туристичне обслуговування укладається турагентом від імені та за дорученням туроператора і повинен містити інформацію про туроператора (найменування, місцезнаходження, номер ліцензії, телефон тощо).

Частиною 3 ст. 20 Закону про туризм встановлені істотні умови для договору про туристичне обслуговування, а саме:

1) термін перебування в місці надання туристичних послуг із зазначенням дат початку та закінчення туристичного обслуговування;

2) характеристика транспортних засобів, що здійснюють перевезення, їх вид і категорія, а також дата, час і місце відправлення та повернення (якщо перевезення входить до складу туристичного продукту);

3) готелі та інші аналогічні засоби розміщення, їх місце розташування, категорія, а також відомості про підтвердження відповідності послуг готелю встановленим вимогам, строк і порядок оплати готельного обслуговування;

4) види і способи забезпечення харчування;

5) мінімальна кількість туристів у групі (при необхідності) і у зв'язку з цим, триденний термін інформування туриста про те, що туристична подорож не відбудеться через недобір групи;

6) програма туристичного обслуговування;

7) види екскурсійного обслуговування та інші послуги, враховані у вартість туристичного продукту;

8) інші суб'єкти туристичної діяльності (їх місцезнаходження та реквізити), що мають туристичні послуги, враховані в туристичний продукт. Зверніть увагу: на практиці зустрічаються ситуації, коли туроператор частину туристичних послуг, що входять до туристичного продукту, набуває за прямими договорами, а частину – за посередницькими. При укладанні з туристом договору на такий «змішаний» туристичний продукт слід виходити з того, за якими саме

посередницькими договорами купувалися послуги туроператором. Якщо туроператор набував туристичні послуги за договором комісії, за яким він діє від свого імені, туроператор може укласти з туристом один договір із зазначенням вартості туристичних послуг, що входять до складу туристичного продукту. Якщо ж туроператор надає послуги у рамках договорів доручення (агентського договору), у договорі також обов'язково має бути зазначено, що частина послуг (з визначенням їх вартості) буде надана довірителем (суб'єктом, якого представляє агент при укладанні договору);

9) страховик, який здійснює обов'язкове або добровільне страхування туристів за бажанням туриста, інших ризиків, пов'язаних з наданням туристичних послуг;

10) правила в'їзду в країну (місце) тимчасового перебування та перебування там;

11) вартість туристичного обслуговування і порядок оплати;

12) форма розрахунку.

Відповідно до ст. 638 ЦКУ договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.

При цьому істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, визначені законом як істотні або які є необхідними для договорів такого виду, а також всі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

У договорі повинні бути передбачені всі перераховані вище істотні умови, а також зафіксовано згоду сторін з усіх цих умов. Згоду можна вважати досягнутою, якщо сторони підписали договір. Дуже обережні суб'єкти туристичної діяльності можуть заручитися фразою «З усіма істотними умовами договору, передбаченими Законом про туризм і перерахованими в цьому договорі, ознайомлений і згоден» за підписом туриста.

Якщо ж якась умова буде «пропущена», договір може бути визнано недійсним. Договір на туристичне обслуговування може містити й іншу інформацію про умови обслуговування, яка не суперечить положенням Закону про туризм.

Важливий момент стосується зазначення в договорі на туристичне обслуговування відповідальності туроператора за збиток, нанесений туристу. У ч. 1 і 12 ст. 20 Закону про туризм зазначено, що відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування покладається на туроператора і не може бути покладена на турагента.

У ч. 12 ст. 20 Закону про туризм вказані випадки, в яких туроператор може уникнути відповідальності, а саме, якщо:

- невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування сталося з вини туриста;

- невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування сталося з вини третіх осіб, не пов'язаних з наданням послуг, зазначених у цьому договорі, і жодна з сторін про їх настання не знала і не могла знати завчасно;

- невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування сталося внаслідок настання форс-мажорних обставин або є результатом подій, які туроператор (турагент) та інші суб'єкти туристичної діяльності, які надають туристичні послуги, включені в туристичний продукт, не могли передбачити.

Одночасно з цим слід зазначити, що відповідальність за шкоду, заподіяну здоров'ю або майну туриста, визнається відповідно до цивільного законодавства, якщо самим договором на туристичне обслуговування не передбачена підвищена відповідальність туроператора.

Внесення змін до договору. Варто розмежовувати ситуації, коли змінюються ціна та інші істотні умови договору. Так, вносити зміни, що стосуються ціни турпослуг після укладення договору на туристичне обслуговування, відповідно до ч. 5 ст. 20 Закону про туризм можна тільки у разі:

- необхідності урахування зміни тарифів на транспортні послуги;

- введення нових або підвищення діючих ставок податків і зборів та інших обов'язкових платежів;

- зміни курсу гривні до іноземної валюти, в якій виражена вартість туристичного продукту (який розмір зміни курсу гривні до іноземної валюти впливає на зміну ціни договору, в Законі про туризм не вказано).

Зміни до договору про ціну туристичного продукту можна внести не пізніше, ніж за 20 днів до початку туристичної подорожі. До того ж збільшення ціни не може перевищувати 5 % початкової ціни. Якщо ціна туристичного продукту вища початкової ціни більш, ніж на 5%, турист має право відмовитися від виконання договору, а туроператор (турагент) зобов'язаний повернути йому раніше сплачену суму (ч. 6 ст. 20 Закону про туризм).

Також кожна зі сторін договору на туристичне обслуговування до початку туристичної подорожі може вимагати внесення змін до цього договору або його розірвання у зв'язку із зміною істотних умов

договору та обставин, якими вони керувалися при укладенні договору у разі:

- 1) погіршення умов туристичної подорожі, зміни її термінів;
- 2) непередбаченого підвищення тарифів на транспортні послуги;
- 3) впровадження нових або підвищення діючих ставок податків і зборів, інших обов'язкових платежів;
- 4) істотної зміни курсу гривні до іноземної валюти, в якій виражена ціна туристичного продукту;
- 5) домовленістю сторін.

Внесення змін до договору на туристичне обслуговування за таких обставин відбувається таким чином: туроператор (турагент) зобов'язаний до початку туристичної подорожі не пізніше, ніж через один день з дня, коли йому стало відомо про зміну умов, і не пізніше, ніж за 3 дні до початку туристичного подорожі повідомити туриста про таку зміну обставин з метою надання йому можливості відмовитися від виконання договору без відшкодування збитку туроператору (турагенту) або внести зміни до договору, змінивши ціну туристичного обслуговування.

Розірвання договору. Турист вправі відмовитися від виконання договору на туристичне обслуговування до початку туристичної подорожі за умови відшкодування туроператору (турагенту) фактично здійснених ним документально підтверджених витрат, пов'язаних з відмовою (ст. 20 Закону про туризм).

Якщо відмова туриста від виконання договору обґрунтована:

1) іншими причинами, ніж істотне зростання ціни турпродукту (причини, пов'язані з 5% зростанням цін), то йому доведеться компенсувати туроператору або турагенту документально підтверджену частину вартості туристичного продукту. Це можуть бути витрати на бронювання номерів у готелях, придбання квитків, оплату послуг, які вже не можна повернути;

2) збільшенням ціни на 5 і більше відсотків, вимога щодо відшкодування туроператору (турагенту) суми витрат у разі розірвання договору регулюється положеннями, зазначеними у договорі туробслуговування, або чинним законодавством. Вимоги щодо відшкодування туроператору або турагенту суми окремих витрат також будуть застосовуватися до такого туристу, проте попередньою умовою початку їх розгляду буде повернення туристу всієї вартості турпродукту (і тільки після цього може йти мова про які-небудь компенсації витрат).

Туроператор або турагент вправі відмовитися від виконання договору лише за умови повного відшкодування замовникові збитків, підтверджених у установленому порядку та заподіяних внаслідок розірвання договору, крім випадку, коли це відбулося з вини туриста (ч. 9 ст. 20 Закону про туризм).

Якщо при виконанні договору на туристичне обслуговування туроператор не в змозі надати значну частину туристичного продукту, туроператор повинен з метою продовження туристичного обслуговування прийняти альтернативні заходи без покладання додаткових витрат на туриста, а при необхідності відшкодувати йому різницю між послугами, які були передбачені за договором, і тими, які були фактично надані. При неможливості здійснення таких заходів або відмову туриста від них туроператор зобов'язаний надати йому без додаткової оплати еквівалентний транспорт для повернення до місця відправлення або іншого місця, на яке погодився турист, а також відшкодувати вартість ненаданих туроператором туристичних послуг і виплатити компенсацію в розмірі, зазначеному в договорі за домовленістю сторін (ч. 11 ст. 20 Закону про туризм).

Ваучер на туристичне обслуговування. Одним з варіантів укладення договору на туристичне обслуговування є придбання ваучера.

Ваучер — форма письмового договору на туристичне або екскурсійне обслуговування, яка може використовуватися відповідно до Закону про туризм (ст. 23 Закону про туризм).

Оформлення ваучера не є обов'язковим, але може застосовуватися нарівні з простою письмовою чи електронною формою договору. З Інструкції № 50 випливає, що він оформляється тим суб'єктом, який реалізовує туристичну послугу або комплекс послуг, тобто турагент ваучер не емітує. Відповідно до п. 2.2 Інструкції № 50 відповідальність за правильність оформлення ваучера покладається на емітента ваучера (тобто туроператора).

Опис бланка ваучера, а також Інструкція про порядок оформлення ваучера на надання туристичних послуг та його використання, затверджені наказом № 50. На сьогодні ваучер не є бланком суворого обліку.

Інструкцією № 50 встановлено, що бланки ваучерів заповнюються українською мовою (мовою національних меншин) при наданні послуг на території України (внутрішній туризм), а при наданні їх за її межами (виїзний туризм) — мовою, передбаченою зовнішньоекономічним контрактом. Заповнення бланка ваучера може здійснюватися від руки або за допомогою комп'ютерної техніки.

У договорі на туристичне обслуговування, укладеному шляхом видачі ваучера, повинні міститися такі дані (ст. 23 Закону про туризм):

- найменування та місцезнаходження суб'єкта туристичної діяльності, номер ліцензії (дозволу) на відповідний вид діяльності, юридична адреса;
- прізвище, ім'я та по батькові) туриста (при груповій поїздці – прізвища, імена, по батькові членів групи);
- терміни надання і види туристичних послуг, їх загальна вартість;
- найменування, адреса та номер телефону об'єкта розміщення, його тип і категорія, режим харчування;
- розмір фінансового забезпечення відповідальності туроператора (турагента) або межі відповідальності суб'єкта туристичної діяльності за договором агентування;
- інші дані, обумовлені характером згоди, складом групи і т. д.;
- дата видачі ваучера.

Якщо на заповненому бланку ваучера відсутній один або кілька обов'язкових реквізитів, він може бути визнаний недійсним, у наданні послуг за таким ваучером може бути відмова.

У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на такий момент. Оскільки ваучер — це узаконений різновид письмової форми договору на туробслуговування, то, за вірогідністю, на нього також поширюються вимоги ч. 4 ст. 20 Закону про туризм. Іншими словами, ваучер також повинен відображати всі істотні умови, характерні для договору про туристичне обслуговування.

Виходячи з встановлених Інструкцією № 50 розмірів ваучера (1/3 аркуша формату А4), на сьогодні не зрозуміло, яким чином розмістити в ньому всі істотні умови.

Передача бланків ваучерів суб'єктом туристичної діяльності іншим суб'єктам туристичної діяльності дозволена тільки в тому випадку, якщо така передача обумовлена договором (контрактом) між ними. При цьому в договорі повинні бути обумовлені правила і процедури обміну, зберігання, обліку та списання бланків ваучерів, так само як і відповідальність сторін. При цьому у підприємства — власника ваучерів у їх реєстрі повинна бути відмітка про їх передачу іншому суб'єкту туристичної діяльності.

Бланки ваучерів, передані одним суб'єктом туристичної діяльності іншому і використані одержувачем, можуть бути підставою для проведення розрахунків між такими суб'єктами туристичної діяльності за надані послуги.

3.5. Договір між туристами і окремими суб'єктами туристичної індустрії. Завершуючи аналіз видів договорів у туристичному бізнесі, необхідно зупинитися і на окремих видах договорів, які можуть укладатися між туристами і окремими суб'єктами господарювання для надання одиничних туристичних послуг розміщення, екскурсійного обслуговування.

Договір готельного обслуговування відповідно до ст. 22 Закону про туризм передбачає надання послуг тимчасового розміщення в готелі, а в окремих випадках — додатково послуг харчування (ресторанного обслуговування), зберігання особистих речей і майна та інших послуг.

При цьому положення договору про готельне обслуговування в загальному вигляді застосовуються і до договору на проживання в мотелях, санаторіях, пансіонатах, будинках відпочинку та інших призначених для цього місцях, які класифікуються чинним законодавством як підприємства готельної індустрії. Істотними умовами договору готельного обслуговування є відповідальність готелю за майно, передане йому на зберігання (у тому числі і за майно, що знаходиться у номері туриста (ст. 975 ЦКУ). Готель несе перед постояльцем відповідальність за його безпеку на весь час перебування в готелі. Відповідно готель зобов'язаний відшкодувати в установленому порядку збитки, які було завдано життю, здоров'ю постояльца неналежним виконанням послуг. Порядок відшкодування збитків та розміри суми відшкодування визначаються відповідно до чинного законодавства, якщо самим договором готельного обслуговування не передбачено великі суми відшкодування.

До укладення договору готельного обслуговування турист повинен отримати інформацію про спектр послуг, що входять у вартість послуг розміщення (харчування, розваги, спортивно-оздоровчі заходи), про порядок оплати готельних послуг та про правила користування готельними послугами.

Договір готельного обслуговування може бути укладений у письмовій формі або шляхом прийому готелем заявки на бронювання місць для поселення. У разі прийому заявки договір готельного обслуговування вважається укладеним з моменту отримання туристом підтвердження готелю про прийом заявки та вказівки можливого часу надання готельного обслуговування з визначеного моменту.

Якщо договір готельного обслуговування укладається з туристом за посередництва туроператора (турагента), які діють на підставі агентського договору, то на такі договори в цілому поширюються всі перераховані вище положення про агентські договори.

Договір про екскурсійне обслуговування згідно зі ст. 21 Закону про туризм може укладатися як між туристом і суб'єктом, які безпосередньо надають туристичні послуги, так і між туристом і туроператором (турагентом).

Істотною умовою договору про екскурсійне обслуговування є надання екскурсанту обслуговування загальною тривалістю не більше 24 годин, істотною частиною якого є послуги екскурсовода (гіда-перекладача). При цьому екскурсійні послуги розглядаються відокремлено від послуг з розміщення туристів, тобто не включають їх. У той же час послуги з проживання можуть мати у своєму складі і послуги екскурсійного обслуговування туристів.

Як зазначено у ст. 21 Закону про туризм, договір екскурсійного обслуговування повинен бути укладений у письмовій формі, у тому числі шляхом видачі ваучера. Що стосується форми договору, то вона повинна бути письмовою, оскільки ч. 2 ст. 208 ЦКУ передбачено укладення договорів між юридичними і фізичними особами саме у письмовій формі. При цьому до договору про надання екскурсійних послуг застосовуються всі норми і положення цивільного законодавства щодо укладення договорів послуг.

Ще до укладення договору про екскурсійне обслуговування турист повинен отримати інформацію щодо:

- видів і особливостей екскурсійного обслуговування;
- кваліфікації екскурсовода;
- порядку та строків оплати послуг.

Інша інформація щодо надання екскурсійних послуг може бути надана екскурсанту на його вимогу.

Відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків за договором про екскурсійне обслуговування визнається відповідно до чинного законодавства, у тому числі Законом про захист прав споживачів.

Теми для обговорення

1. Дати загальну характеристику договірним відносинам у туристичній діяльності.
2. Охарактеризувати, в чому полягає специфіка договору з посередниками?
3. Дати загальну характеристику агентському договору.
4. У чому полягають особливості договору поруки?
5. У чому полягають особливості договору комісії?
6. Дати характеристику договору страхування.

7. Охарактеризувати, в чому полягає специфіка договору з клієнтами?
8. Договір на туристичне обслуговування: його характеристика.
9. У чому полягають особливості ваучера на туристичне обслуговування?
10. Охарактеризувати договір між туристами і окремими суб'єктами туристичної індустрії.

Теми рефератів

1. Специфіка договірних відносин туристичної діяльності.
2. Особливості та характеристика договору поруки.
3. Особливості та характеристика договору комісії.
4. Особливості та характеристика договору страхування.
5. Загальна характеристика та особливості агентського договору.
6. Договір на туристичне обслуговування: специфіка його застосування.
7. Особливості та характеристика ваучера на туристичне обслуговування.

Тести для самоконтролю

1. **Операції в галузі туризму турагенти здійснюють на основі:**
 - а) договору поруки;
 - б) договору комісії;
 - в) агентського договору;
 - г) договору страхування.
2. **За агентським договором:**
 - а) одна сторона зобов'язана здійснити від імені і за рахунок іншої сторони визначені відповідні дії;
 - б) одна сторона зобов'язана за дорученням іншої сторони за платню здійснювати одну або кілька ділових угод від свого імені, але за рахунок комітента;
 - в) експедитор зобов'язаний за плату іншої сторони виконати або організувати виконання вказаних договором послуг, пов'язаних з перевезенням багажу;
 - г) комерційний агент зобов'язаний надати послуги іншій стороні.
3. **До договорів у залежності від учасників правових відносин не належать:**
 - а) договір з постачальниками і підрядниками;
 - б) договір з посередниками;
 - в) договір комісії;
 - г) договір з клієнтами.

4. Агентський договір може бути укладено:

- а) екскурсантами;
- б) фізичною особою — суб'єктом підприємницької діяльності;
- в) туристами;
- г) юридичною особою.

5. Які види страхування туристів повинні бути зроблені обов'язково?

- а) договір страхування для покриття витрат і страхування вантажів та багажу;
- б) медичне страхування;
- в) страхування туристів від нещасного випадку;
- г) страхування здоров'я на випадок хвороби і страхування життя.

6. Зміна ціни туристичного продукту, погодженої сторонами, можлива лише у випадках:

- а) не пізніше, ніж за 10 днів до початку туристичної подорожі у випадку, якщо її тривалість становить більше, ніж 10 днів;
- б) не пізніше, ніж за 10 днів до початку туристичної подорожі у випадку, якщо її тривалість становить менше, ніж 7 днів;
- в) не пізніше, ніж за 5 днів до початку туристичної подорожі у випадку, якщо її тривалість становить більше, ніж 10 днів;
- г) за 5 днів до початку туристичної поїздки у випадку, якщо її тривалість становить від 2 до 10 днів.

7. Ваучер — це:

- а) форма агентського договору;
- б) форма письмового договору на екскурсійне обслуговування;
- в) форма страхового договору;
- г) форма письмового договору на туристичне обслуговування.

8. Закон про туризм надає два варіанти виконання умови про страхування туристів:

- а) укладається від імені туроператора;
- б) укладається від імені турагента;
- в) шляхом придбання у суб'єкта туристичної діяльності турагента, туроператора поліса страхової компанії;
- г) самостійно, уклавши договір із страховою компанією.

9. Які ризики індивідуально за бажанням туриста можуть бути ще застраховано?

- а) договір страхування для покриття витрат, пов'язаних з анулюванням договору;
- б) договір страхування для покриття витрат, пов'язаних з передчасним поверненням туриста з поїздки у зв'язку з нещасним випадком або хворобою;

- в) страхування майна громадян;
- г) страхування життя та пенсій.

10. До укладення договору про екскурсійне обслуговування турист повинен отримати інформацію щодо:

- а) мінімальної кількості туристів у групі;
- б) видів і особливостей екскурсійного обслуговування;
- в) кваліфікації екскурсовода, порядку та строків оплати послуг;
- г) прізвища, ім'я та по батькові екскурсовода.

Матриця правильних відповідей

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
в	г	в	б, г	б, в	а, г	б, г	в, г	а, б	б, в

Тема 4

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ТУРОПЕРАТОРА

- 4.1. Бухгалтерський облік: загальні особливості.**
- 4.2. Податковий облік. Податок на додану вартість.**
- 4.3. Податок на прибуток.**
- 4.4. Єдиний податок.**
- 4.5. Туристичний збір.**
- 4.6. Документальне оформлення реалізації туристичного продукту.**
- 4.7. Загальні засади обліку доходів туроператора.**
- 4.8. Облік туроператором документів, які надають право на отримання туристичних послуг.**
- 4.9. Загальні засади обліку витрат туроператора.**
- 4.10. Облік зовнішньоекономічних операцій.**

Анотація

Загальна схема формування та реалізації туристичного продукту туроператором. Облік доходу від реалізації туристичного продукту у випадку, якщо з постачальниками укладено прямі договори. Облік доходу від реалізації туристичного продукту у випадку, якщо з постачальниками укладено посередницькі договори. Облік туроператором винагороди від реалізації туристичних послуг, отриманої за посередницькими договорами з постачальниками. Облік реалізації туристичного продукту з попередньою оплатою та післяплатою. Облік грошових документів, придбаних туроператором за прямими та посередницькими договорами. Методика формування та обліку виробничої собівартості туристичного продукту. Облік витрат туроператора. Порядок нарахування доходу туроператором. Порядок нарахування витрат туроператором. Оподаткування податком на додану вартість операцій з формування реалізації туристичного продукту при організації внутрішнього, в'їзного та виїзного туризму. Методика нарахування туроператором податкового зобов'язання та податкового кредиту з ПДВ при різних схемах посередницьких відносин з постачальниками та покупцями. Порядок оподаткування ПДВ операції з поставки путівок на санаторно-курортне лікування та відпочинок та території України фізичних осіб віком до 18 років. Порядок оформлення та використання ваучера. Документальне оформлення формування та реалізації туристичного продукту. Документальне оформлення розрахунків

туроператора з турагентом. Особливості обліку у туроператора формування та реалізації туристичного продукту в залежності від організаційної форми туризму (внутрішній, в'їзний, виїзний).

Ключові слова: туроператор, реалізація туристичного продукту, облік реалізації туристичного продукту, облік виробничої собівартості туристичного продукту, облік витрат туроператора, облік доходу туроператора, податкове зобов'язання у туроператора, операції з поставки путівок на санаторно-курортне лікування, особливості обліку внутрішнього та в'їзного туризму.

4.1. Бухгалтерський облік: загальні особливості. У процесі реалізації туристичного продукту виникають взаємовідносини туроператора з туристами або турагентами. У процесі формування туристичного продукту виникають взаємовідносини туроператора з суб'єктами, що здійснюють безпосереднє обслуговування туристів.

Специфіка організації обліку туроператорської діяльності зумовлена особливостями взаємовідносин, які виникають у туроператора з клієнтами та постачальниками в процесі формування та реалізації туристичного продукту, який можна представити у такій послідовності:

- 1) бронювання та оплата;
- 2) отримання та передача документів, що надають право на споживання туристичного продукту;
- 3) надання туристичного обслуговування (споживання туристами туристичних послуг);
- 4) проведення остаточних розрахунків після завершення туробслуговування.

На кожному такому етапі відбуваються господарські операції, які повинні бути відображеними в обліку (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Господарські операції, які повинні бути відображені на етапах реалізації та формування туристичного продукту

Етапи формування та реалізації турпродукту, турпослуг	Операції, які повинні бути відображені в обліку	
	при реалізації турпродукту, турпослуг	при формуванні турпродукту, турпослуг
I. Бронювання та оплата	- розрахунки за одержаними авансами - розрахунки з турагентами	- розрахунки за виданими авансами - розрахунки з довірителями, комітентами

Продовження таблиці 4.1

II. Забезпечення документами, що надають право на отримання турпослуг	- списання документів	- оприбуткування документів
III. Надання туробслуговування	- визнання доходу від реалізації турпродукту, турпослуг - у випадку реалізації через турагента нарахування витрат на збут у сумі належної йому винагороди	- формування виробничої собівартості турпродукту - вирахування з доходу сум, що належать довірителям, комітентам та визнання доходу від реалізації посередницьких послуг - формування собівартості реалізованого турпродукту
IV. Проведення остаточних розрахунків	- погашення заборгованості замовника або турагента	- погашення заборгованості постачальника, довірителя, комітента

Основними особливостями туристичної діяльності, які потрібно враховувати при організації бухгалтерського обліку, є:

1) невід'ємність процесів виробництва та споживання туристичних послуг, нездатність їх до зберігання зумовлює те, що турпослугу неможливо оприбуткувати як готову продукцію, а тому облік на рахунку 26 «Готова продукція» не ведеться;

2) посередницький характер надання турпослуг зумовлює виникнення багатьох посередницьких операцій, що бувають як при реалізації, так і при формуванні турпродукту, турпослуг. У зв'язку з цим виникає необхідність обліку розрахунків з посередниками;

3) нематеріальний характер послуг зумовлює необхідність контролю за своєчасним відображенням доходів від реалізації, що дозволяє ведення аналітичного обліку замовлень за датами фактичного надання послуг. Також ця властивість зумовлює необхідність оперативного контролю своєчасності надходження первинних документів від постачальників щодо наданих туристичних послуг туристам туроператора;

4) суб'єктами туристичної діяльності, що здійснюють безпосереднє обслуговування туристів, часто виступають фізичні особи-підприємці на спрощеній системі оподаткування. В силу необов'язковості ведення бухгалтерського обліку такими особами

тягар оформлення актів наданих послуг часто лягає на плечі туроператора;

5) реалізація туристичного продукту, туристичних послуг супроводжується оприбуткуванням та передачею документів, що надають право на їх споживання. У зв'язку з цим такі документи посідають важливе місце в обліку туроператора;

6) при організації в'їзного та виїзного туризму здійснюються операції з іноземною валютою;

7) діючий план рахунків не враховує особливості обліку в туризмі. Тому виникає необхідність ведення спеціальних субрахунків. Наприклад, для документів, отриманих за посередницькими договорами на продаж та придбання, доцільними є субрахунки 026 та 027 відповідно, для розрахунків з турагентами доцільним є субрахунок 378, для розрахунків з довірителями та комітентами – субрахунок 686.

4.2. Податковий облік. Податок на додану вартість. При поставці туроператором туристичного продукту податкові зобов'язання з ПДВ визначаються ним за спеціальними правилами, встановленими у п. 207.6 ПКУ, на дату поставки туристичного продукту (туристичної послуги) споживачеві (тобто на дату оформлення документа, що підтверджує факт цієї поставки).

База оподаткування ПДВ, незалежно від того, в якій області здійснюються операції внутрішнього, в'їзного або виїзного туризму, визнається, виходячи з винагорода.

Згідно з п. 207.2 ПКУ при проведенні туроператором операцій з поставки туристичного продукту (туристичної послуги), призначеного для його споживання (отримання) на території України (тобто внутрішній і в'їзний туризм), базою оподаткування ПДВ є винагорода, що визнається як різниця між вартістю поставленого ним туристичного продукту (туристичної послуги) та вартістю витрат, понесених таким туроператором у зв'язку з придбанням (створенням) такого туристичного продукту (туристичної послуги).

Те ж стосується і туроператора, що здійснює операції з поставки на території України туристичного продукту (туристичної послуги), призначеного для його споживання (отримання) за межами території України, тобто у сфері виїзного туризму. У нього базою обкладання ПДВ також є винагорода, що визнається у тому ж порядку, що і при внутрішньому або в'їзному туризмі (п. 207.3 ПКУ).

Сума ПДВ визнається шляхом множення бази оподаткування на ставку ПДВ. Виходячи з наведених правил податкові зобов'язання з ПДВ визначаються за такою формулою:

$$\text{ПДВ} = (\text{ВТ} - \text{РТ}) : (100 \% + 20\%) \times 20 \%,$$

де ВТ – вартість поставленого туроператором туристичного продукту (туристичної послуги);

РТ – витрати, понесені туроператором у зв'язку з придбанням (створенням) туристичного продукту (туристичної послуги).

*Суму податкових зобов'язань з ПДВ можна розрахувати і по іншому методу – «витягти» із загальної суми винагороди як $1/6$ * (при ставці ПДВ 20%).*

Розглянемо детальніше «видаткову» частину наведеної формули.

При розрахунку винагороди туроператору дозволяється враховувати всі витрати, пов'язані з придбанням (створенням) туристичного продукту, в тому числі:

- придбані у платників ПДВ (причому такі витрати враховуються за повною вартістю, включаючи ПДВ);
- на придбання товарів (послуг) у неплатника ПДВ (наприклад, у готелі, закладах ресторанного господарства, перевізника);
- не обкладаються ПДВ (наприклад, згідно з п.п. 197.1.6 ПКУ від обкладення ПДВ звільняються операції з поставки путівок на санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок на території України фізичних осіб віком до 18 років, а також інвалідів, дітей-інвалідів).

До витрат, що формує собівартість туристичного продукту, можуть бути віднесені лише витрати, здійснені у рамках діяльності за Законом про туризм, а саме у зв'язку з наданням послуг з перевезення, тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування туристів, характерних і супутніх туристичних послуг.

Порядок формування туристичних витрат у туроператора для цілей ПДВ не залежить і від того, на підставі яких договорів здійснені такі витрати — прямих (договори купівлі-продажу) або посередницьких (агентські договори, договори доручення або комісії).

Таким чином, якщо договір про туристичне обслуговування передбачає в якості складових туристичного продукту і туристичної послуги, сформованих туроператором і пов'язаних з характерними і супутніми послугами, у тому числі, які поставляються туристам на підставі агентських договорів з іншими суб'єктами туристичної діяльності, то ці туристичні послуги в загальній вартості

туристичного продукту враховуються туроператором при визначенні бази оподаткування ПДВ за правилами «спецтуристичні» (ст. 207 ПКУ).

Згідно п. 207.6 ПКУ суми ПДВ, сплачені (нараховані) при придбанні товарів/послуг, що включаються у вартість туристичного продукту (туристичної послуги), не відносяться до податкового кредиту та не включаються до бази оподаткування туристичного оператора.

Зокрема, відзначається, що при розрахунку винагороди туроператора витрати на придбання товарів (послуг), які формують туристичний продукт, повинні визначатися з урахуванням сум «вхідного» ПДВ по них, оскільки туроператор не має права включати такі суми до складу свого податкового кредиту. У Узагальнюючій податковій консультації

№ 126 уточнюється: суми ПДВ, сплачені туроператором у складі витрат на придбання товарів (послуг) для формування туристичного продукту, відповідно до ст. 7 39 ПКУ включаються до «податкових» витрат і не враховуються при визначенні бази оподаткування ПДВ, тобто не включаються до бази оподаткування.

При цьому в Узагальнюючій податковій консультації № 126 також наголошується, що суми ПДВ, сплачені у вартості товарів (послуг), формують туристичний продукт і не беруть участі у формуванні об'єкта обкладення ПДВ, прирівнюються до витрат, пов'язаних із здійсненням операцій, що не є об'єктом оподаткування. Тому податкові накладні, отримані від постачальників товарів (послуг) формують туристичний продукт, повинні записуватися в розділі II «Отримані податкові накладні» Реєстру в порядку, передбаченому для відображення операцій, звільнених від оподаткування, бо не є об'єктами оподаткування, а саме:

- вартість товарів (послуг) без урахування ПДВ – у графі 11 «вартість без ПДВ»;
- сума ПДВ – у графі 12 «Сума ПДВ».

Відповідно в декларації з ПДВ такі придбання потрібно буде включити до рядка 10.2, хоча в назві цього рядка немає згадки про ст. 207 ПКУ і, як наслідок, у додаток 5 «Розшифровки податкових зобов'язань та податкового кредиту в розрізі контрагентів».

Витрати туроператора, які не включаються у вартість туристичного продукту: адміністративні витрати (п.п. 138.10.2 ПКУ), витрати на збут (п.п. 138.10.3 ПКУ) або інші витрати діяльності (п.п. 138.10.4 – 138.10.6 ПКУ) включаються до податкового кредиту туроператора, але тільки за датою отримання таких товарів / послуг.

До інших витрат, що не беруть участь у формуванні вартості туристичного продукту, належить і сума винагороди турагенту на підставі агентського договору у разі продажу туристичного продукту через турагента, оскільки ці витрати пов'язані не з придбанням (створенням) туристичного продукту, а з його продажем.

Необхідно зупинитися на питанні про необхідність реєстрації туроператора платником ПДВ.

Відповідно до п. 181.1 ПКУ, якщо загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх 12 календарних місяців сукупно перевищує 300 тис. грн (без урахування ПДВ), то така особа зобов'язана зареєструватися як платник ПДВ. Тобто туроператор повинен враховувати вимоги п. 181.1 ПКУ і при досягненні за останні 12 календарних місяців обсягу операцій 300 тис. грн (без ПДВ) зареєструватися як платник ПДВ. У той же час, за бажанням, цей статус можна отримати і до досягнення обсягу 300 тис. грн, пройшовши добровільну реєстрацію (п. 182.1 ПКУ).

У туроператора при проведенні операцій з поставки туристичного продукту (туристичної послуги), призначеного для його споживання (отримання) як на території України, так і за її межами, і при проведенні ним посередницької діяльності на території України з укладання договорів на туристичне обслуговування базою оподаткування ПДВ є винагорода, то при визначенні загального обсягу оподатковуваних операцій звітного періоду для реєстрації ПДВ (обов'язкової та добровільної) туроператором враховується тільки сума його винагороди.

4.5. Податок на прибуток. На відміну від ПДВ порядок формування туристичних витрат у туроператора для цілей податку на прибуток залежить від того, на підставі яких договорів здійснені такі витрати: прямих (договори купівлі-продажу) або посередницьких (агентські договори, договори доручення або комісії). Тому облік операцій розглянемо в розрізі таких договорів.

З 1 квітня 2011 року податок на прибуток підприємств визначається у відповідності з правилами, встановленими III розділом Податкового кодексу України.

Дохід від реалізації турпродукту, туристичних послуг визнається в розмірі договірної (контрактної) вартості за умови, що з постачальниками укладено прямі договори. Якщо окремі послуги чи весь турпродукт реалізовано на підставі посередницького договору,

то до доходу включається тільки винагорода за реалізацію таких туристичних послуг, такого туристичного продукту.

Для визначення об'єкта оподаткування туроператором не враховуються в доходи:

- сума попередньої оплати та авансів, отримана в рахунок оплати наданих послуг;

- суми податку на додану вартість, отримані/нараховані туроператором, нарахованого на вартість продажу туристичних продуктів, туристичних послуг, за винятком випадків, коли підприємство-продавець не є платником податку на додану вартість.

- кошти або вартість майна, що надходять комісіонеру (повіреному, агенту тощо) у межах договорів комісії, доручення, консигнації та інших аналогічних цивільно-правових договорів.

Дохід від надання послуг визнається за датою складення акта або іншого документа, оформленого відповідно до вимог чинного законодавства, який підтверджує надання послуг.

У разі, якщо платник податку виробляє товари, виконує роботи, надає послуги з довготривалим (більше одного року) технологічним циклом виробництва та якщо договорами, укладеними на виробництво таких товарів, виконання робіт, надання послуг, не передбачено поетапного їх здавання, доходи нараховуються платником податку самостійно відповідно до ступеня завершеності виробництва (операції з надання послуг), який визначається за питомою вагою витрат, здійснених у звітному податковому періоді, у загальній очікуваній сумі таких витрат та/або за питомою вагою обсягу послуг, наданих у звітному податковому періоді, у загальному обсязі послуг, які повинні бути надані.

Витрати, що формують собівартість реалізованих послуг, визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації таких послуг.

Витрати, які враховуються для визначення об'єкта оподаткування, визнаються на підставі первинних документів, що підтверджують здійснення платником податку витрат, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення бухгалтерського обліку, та інших документів, встановлених розділом II цього Кодексу.

У разі, якщо платник податку здійснює виробництво товарів, виконання робіт, надання послуг з довготривалим (більше одного року) технологічним циклом виробництва за умови, що договорами, укладеними на виробництво таких товарів, виконання робіт, надання послуг, не передбачено поетапної їх здачі, до витрат звітного

податкового періоду включаються витрати, пов'язані з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг у цьому періоді.

Собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг складається з витрат, прямо пов'язаних з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг, а саме з:

- прямих матеріальних витрат;
- прямих витрат на оплату праці;
- амортизації виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;
- загальновиробничих витрат, які відносяться на собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку;
- вартості придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;
- інших прямих витрат, у тому числі витрат з придбання електричної енергії (включаючи реактивну).

Не включаються до складу витрат:

- платежі платника податку в сумі вартості товару на користь комітента, принципала тощо за договорами комісії, агентськими договорами та іншими аналогічними договорами, перераховані платником на виконання цих договорів;
- суми попередньої (авансової) оплати товарів, робіт, послуг;
- витрати, понесені у зв'язку із придбанням товарів (робіт, послуг) та інших матеріальних і нематеріальних активів у фізичної особи-підприємця, що сплачує єдиний податок (крім витрат, понесених у зв'язку із придбанням робіт, послуг у фізичної особи — платника єдиного податку, яка здійснює діяльність у сфері інформатизації).

4.3. Єдиний податок. Відповідно до ст. 5 Закону про туризм туроператорами можуть бути виключно юридичні особи. Відповідно до ПКУ вони можуть вибрати спрощену систему оподаткування (потрапити до 3-х груп платників єдиного податку).

Основні обмеження з 2015 року:

1-а група (фізичні особи) — до 10% мінімальної зарплати (тобто, в 2015 році — до 121,80 грн), річний ліміт доходу — до 300 000 гривень.

2-а група (фізичні особи) — ставка до 20% мінімальної зарплати (тобто, в 2015 році — до 243,60 грн). 2-а група платників єдиного податку — тільки фізичні особи. Кількість найманих працівників не більше 10 осіб.

Вид діяльності — надання послуг, у тому числі побутових (список цих послуг представлено в пп. 291.7 ПКУ), платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства. Строк сплати податку не пізніше 20 числа поточного місяця.

3-а група платників єдиного податку — юридичні та фізичні особи, що відповідають вимогам:

1) річний ліміт доходу — до 20 000 000 гривень.

2) ставка — 2% (платники ПДВ) та 4% (не платники ПДВ). Ставка податку 15%.

3) ліміту кількості найманих працівників немає.

Колишні платники 4-ї, 5-ї, 6-ї груп тепер віднесені до 3-ї групи.

Звітний період — календарний квартал. Строк звіту протягом 40 днів після закінчення кварталу.

ПКУ не обмежує представників цих груп-спрощенців у виборі контрагентів, а значить, вони можуть укласти угоди з будь-якими особами: громадянами та суб'єктами господарювання, як із суб'єктами господарювання, що знаходяться на спрощеній системі оподаткування, так і з тими, хто знаходиться на загальній системі оподаткування.

Порядку визначення доходів та їх складу присвячена ст. 292 ПКУ. Доходом для платників єдиного податку групи 3-ї є будь-який дохід, включаючи дохід представництв, філій, відділень такої юридичної особи, отриманий протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (готівковій або безготівковій), матеріальній або нематеріальній формі, що визначені п. 292.3 ПКУ (п.п. 2 п. 292.1 ПКУ). Дохід виникає за датою надходження коштів. При цьому його сума може відрізнятися в залежності від того, яким чином туроператор здійснює свою діяльність.

Якщо туроператор реалізує свій туристичний продукт (або інші туристичні послуги) безпосередньо, без залучення туристичного агента, то базою для оподаткування єдиним податком буде вся сума, яка надійшла від туриста (за вирахуванням ПДВ, для платників єдиного податку за ставками 2 % або 4 %).

Якщо ж туристичний продукт (туристичні послуги) реалізується за агентськими договорами через турагентів, то на податкові

наслідки туроператорів може безпосередньо вплинути спосіб виплати винагорода такому податковому агенту. Зокрема:

1) винагорода утримується із сум, що надійшли від туристів. Такий порядок виплати агентської винагорода зустрічається найчастіше. У цьому випадку на рахунок туроператора зараховується сума доходу вже зменшена на винагороду турагента. У той же час оплачувати послуги турагента подібним чином ми не рекомендуємо, оскільки в цьому випадку в наявності факт не грошових розрахунків, у зв'язку з чим туроператора-платника єдиного податку очікують негативні наслідки;

2) винагорода сплачується окремим платежем. У цій ситуації на рахунок туроператора надходить вся сума, отримана від туриста. У свою чергу, винагорода туристичному агенту виплачується після надходження або складання акта наданих послуг. У цьому випадку базою оподаткування єдиним податком буде вся сума, що надійшла на рахунок туроператора (за вирахуванням ПДВ для платників єдиного податку — платників ПДВ. При цьому в подальшому під час виплати винагорода туристичному агенту врахувати цю суму у зменшення об'єкта оподаткування єдиного податку не можна.

Якщо дохід туроператора-платника єдиного податку отриманий в іноземній валюті, то необхідно враховувати положення п. 292.5 ПКУ. Відповідно до згаданого пункту дохід, отриманий в іноземній валюті, перераховується у гривні за курсом НБУ на дату його отримання. Орієнтуватися необхідно на дату зарахування коштів саме на поточний інвалютний, а не розподільчий рахунок, оскільки останній служить лише для технічних цілей, про що свого часу говорили і податківці (див. п. 2 Узагальнюючого податкового роз'яснення щодо окремих питань застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності зі сплатою єдиного податку суб'єктами малого підприємництва — юридичними особами, затвердженого наказом ДПАУ від 07.04.2010 р. № 224). У свою чергу, надалі:

1) при виникненні доходу в частині курсових різниць такий дохід не повинен обкладатися єдиним податком, оскільки він отриманий у зв'язку з перерахунком валютної складової і не пов'язаний з яким-небудь надходженням коштів;

2) при виникненні позитивної різниці при продажу валюти, позитивну різницю між доходом від продажу валюти за комерційним курсом та її балансовою вартістю, як і в бухгалтерському обліку, необхідно включити в дохід платника єдиного податку.

Тому, якщо при продажі іноземної валюти курс такого продажу на МВРУ перевищує курс НБУ на цю дату, в результаті чого на поточний

рахунок платника єдиного податку зараховується велика сума коштів у гривнях, то в його дохід для цілей як бухгалтерського обліку, так і єдиного податку включається тільки позитивна різниця між сумою в гривнях, визначеної за курсом продажу цієї валюти на МВРУ, та її балансовою вартістю за курсом НБУ на цю ж дату.

4.5. Туристичний збір. Туристичний збір — це місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету (п. 268.1 ПКУ).

Туристичний збір стягується згідно з рішенням сільської, селищної або міської ради. Обов'язок щодо справляння туристичного збору (а саме обов'язок з його нарахування, утримання та сплату до місцевого бюджету) покладено на податкових агентів, перерахованих у п.п. 268.5.1 ПКУ:

- адміністрації готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та інших закладів готельного типу, санаторно-курортні заклади;

- квартирно-посередницькі організації, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири), що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму;

- юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців, які уповноважуються сільською, селищною або міською радою справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою.

Як впливає з п.п. 268.6.1 ПКУ, податкові агенти справляють збір під час надання послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням (ночівлею), і зазначають суму сплаченого збору окремим рядком у рахунку (квитанції) на проживання.

Що стосується туроператорів, то для них, як впливає з абз. 2 ч. 2 ст. 5 Закону про туризм, виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг.

При цьому туристичний продукт, створюваний туроператором, визначений як комплекс туристичних послуг, до складу якого входять у тому числі і послуги з розміщення (абз. 4 ст. 1 Закону про туризм). З метою створення туристичного продукту Закон про туризм не вимагає від туроператора обов'язкового безпосереднього самотійного надання послуг, що входять в туристичний продукт. Такі послуги можуть надавати й інші суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність з переданням туристичних послуг. Відносно послуг з розміщення ними можуть бути готелі, пансіонати та інші, які

не є у своїй діяльності туроператорами, а надають свої послуги через туроператорів на підставі посередницьких договорів.

Туроператор є посередником у наданні послуг розміщення, що входять до туристичного продукту, або викупує місця для проживання, тож сплачувати туристичний збір, природно, йому не доведеться. Відповідальними за нарахування, утримання та сплату туристичного збору будуть суб'єкти господарювання, з якими туроператор уклав посередницькі договори на надання послуг розміщення, або ж у яких викупив місця для проживання.

Якщо туроператор надає туристам власні послуги тимчасового проживання (розміщення), тобто розміщує туристів у місцях тимчасового проживання, що належать безпосередньо йому (є посередником у наданні послуг тимчасового проживання), то він буде виступати податковим агентом зі сплати туристичного збору. Згідно з п.п. 268.7.1 ПКУ сума туристичного збору, обрахована відповідно до податкової декларації за звітний податковий квартал, сплачується у строки, визначені для квартального звітного (податкового) періоду.

Податкову декларацію туристичного збору, форма якої затверджена наказом Державної податкової адміністрації України від 21.12.2012 р. № 1402, потрібно подати до податкової адміністрації протягом 40 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного податкового кварталу (п.п.49.18.2 ПКУ). Сплатити збір потрібно протягом 10 календарних днів після граничного строку подання декларації за звітний податковий квартал. Подавати податкову декларацію туристичного збору податковий агент зобов'язаний незалежно від наявності податкового зобов'язання у звітному кварталі.

4.6. Документальне оформлення та реалізації туристичного продукту. Реалізація туристичного продукту туроператором починається з оформлення договірних взаємовідносин між замовником (у випадку прямого продажу) та туристичним агентом (у випадку продажу через посередника).

У залежності від способу реалізації туристичного продукту використовуються різні первинні документи. Так, якщо замовником є юридична особа, то у разі попередньої оплати туроператор оформляє рахунок-фактуру. Підтвердженням оплати є банківська виписка (при безготівковому розрахунку), фіскальний чек, прибутковий касовий ордер (при готівковому розрахунку). Перед початком подорожі туроператор передає замовнику ваучер, транспортні квитки, страхові поліси та інші документи, необхідні для споживання туристичного

продукту. Підставою для нарахування доходу є підписаний обома сторонами акт про туристичне обслуговування, який оформляється після завершення туристичного обслуговування.

У випадку реалізації туристичного продукту безпосередньо туристу акт про туристичне обслуговування може замінити бухгалтерська довідка (практика показує, що після завершення обслуговування досить важко отримати від туриста підписаний ним акт наданих послуг).

Основним документом, який засвідчує право туриста на отримання туристичного продукту, є ваучер.

Ваучер — форма письмового договору на туристичне або екскурсійне обслуговування, яка може використовуватися відповідно до Закону України «Про туризм».

Ваучер — документ, який є підставою і гарантією для отримання туристом оплаченої послуги або комплексу послуг у суб'єкта туристичної діяльності, що надає послуги.

Ваучер заповнюється в трьох примірниках, перші два видаються туристу або керівнику групи, третій — залишається у туристичній фірми. Один примірник пред'являється туристом або керівником суб'єкту, що надає туристичні послуги.

Ваучер не є документом суворого обліку, він повинен містити такі реквізити:

- серія і номер бланка;
- найменування «ВАУЧЕР»;
- найменування та місцезнаходження суб'єкта, який реалізує туристичні послуги, номер ліцензії;
- найменування, місцезнаходження, номер телефону суб'єкта, що надає послуги;
- розмір фінансового забезпечення цивільної відповідальності туроператора (турагента);
- прізвище та ім'я туриста (при груповій поїздці – прізвище та ім'я керівника групи, чисельність групи з доданням списку туристів, завіреного печаткою суб'єкта туристичної діяльності, що видає ваучер);
- строки надання і види туристичних послуг, їх вартість;
- назва, адреса та номер телефону об'єкта розміщення, його тип, категорія, режим харчування;
- дата видачі ваучера;
- місце для печатки – МП;
- підпис особи, яка видала ваучер.

Якщо туристичний продукт реалізується через турагента на підставі посередницького договору, то для здійснення оплати туроператор виставляє рахунок-фактуру. Особливістю такого рахунку-фактури є те, що в ньому повинна бути відображена сума винагорода турагента. Наприклад, вартість турпродукту 10 000 грн, винагорода — 1000 грн, сума до перерахування 9000 грн. Підставою для визнання доходу від реалізації турпродукту є акт-звіт турагента, в якому також зазначається продажна вартість туристичного продукту, сума винагорода, та сума, належна туроператору.

Туроператор також може здійснювати придбання турпродукту на користь довірителя. В такому випадку в рахунку-фактурі туроператор повинен окремо визначити вартість туристичного продукту, який доручено придбати, та вартість його винагорода. Наприклад, вартість турпродукту 9000 грн, винагорода — 1000 грн, сума до перерахування — 10000 грн. Після завершення туробслуговування між довірителем та туроператором, який в такому випадку виступає повіреним, оформляється акт, в якому визначається, що туроператор від імені та за дорученням довірителя придбав туристичний продукт вартістю 9000 грн, за що довіритель виплачує йому винагороду 1000 грн. Для правильного документального оформлення такої операції необхідно, щоб у документах постачальника (суб`єкта, що надає туристичні послуги безпосередньо довірителю), зазначалося, що туроператор замовляє туристичні послуги від імені та за дорученням довірителя (із посиленням на договір та зазначенням реквізитів довірителя).

Узагальнено порядок документального оформлення реалізації турпродукту туроператором у таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

Документальне оформлення реалізації турпродукту у залежності від договірних відносин туроператора

Види договорів	Договір надання послуг	Посередницький договір на продаж туристичних послуг	Посередницький договір на придбання туристичних послуг
Документ для проведення попередньої оплати	Рахунок-фактура	Рахунок фактура з визначеним у ньому розміром винагорода туроператора $10000 - 1000 = 9000$	Рахунок фактура з визначеним у ньому розміром винагорода туроператора $9000 + 1000 = 10000$

Продовження таблиці 4.2

Підтвердження оплати	Банківська виписка (безготівковий розрахунок), фіскальний чек, прибутковий касовий ордер (готівковий розрахунок)		
Надання документів для споживання туристичних послуг	Ваучер, страховий поліс, транспортні квитки тощо		
Отримання послуг (товарів)	Акт наданих послуг (за відсутності – бухгалтерська довідка)	Акт-звіт турагента про реалізацію послуг через туроператора	Акт-звіт туроператора про придбання послуг на користь довірителя

З метою формування турпродукту туроператор з партнерами укладає договір, у залежності від цивільно-правової форми якого й визначається порядок документального оформлення розрахунків з формування туристичного продукту (табл. 4.3). Слід звернути увагу, що окремі туристичні послуги (наприклад, екскурсійні) можуть надаватися фізичними особами — не підприємцями. У такому разі туроператор укладає з ними договір підряду на надання послуг.

Таблиця 4.3

Документальне оформлення формування туристичного продукту у залежності від договірних відносин туроператора з партнерами

Види договорів	Договір надання послуг	Посередницький договір на продаж туристичних послуг	Договір підряду	Договір купівлі-продажу (для товарів)
Документ для проведення попередньої оплати	Рахунок-фактура	Рахунок-фактура з визначеним у ньому розміром винагороди туроператора	Договір	Рахунок-фактура
Підтвердження оплати	Безготівковий розрахунок — платіжне доручення, банківська виписка (при безготівковому розрахунку)			
	Готівковий розрахунок — звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт з підтверджуючим документом на оплату (фіскальний чек, квитанція з банку, корінець до прибуткового касового ордеру). За договором підряду оплата проводиться видатковим касовим ордером			

Отримання документів на споживання туристичних послуг	Санаторно-курортна путівка, транспортний квиток тощо	Не надають		
Отримання послуг (товарів)	Акт наданих послуг	Акт-звіт туроператора про реалізацію послуг	Акт наданих послуг	Накладна

При придбанні туристичних послуг від нерезидентів туроператор спочатку отримує від них рахунок-інвойс, після чого подає документи для придбання та переказу іноземної валюти за кордон (заява на купівлю іноземної валюти, платіжне доручення в іноземній валюті) разом з копіями договору та рахунку-інвойсу. Після завершення обслуговування укладається акт наданих туристичних послуг. Якщо оплата відбувається після надання туристичних послуг, то підставою для купівлі іноземної валюти буде саме акт наданих туристичних послуг.

4.7. Загальні засади обліку доходів туроператора. До складу туристичного продукту включаються різноманітні туристичні послуги відповідно до Закону України «Про туризм». Частина туристичних послуг, які входять до туристичного продукту, сформованого туроператором, може надаватися туроператором самостійно (екскурсійні, послуги супроводжуючого тощо). Інша частина туристичних послуг (проживання, харчування, транспортне обслуговування, послуги страхування тощо) можуть надаватися сторонніми організаціями, з якими туроператор може укласти як прямі договори (купівлі-продажу, надання послуг), так і посередницькі договори (агентський, договір комісії, договір доручення). Бухгалтерський облік доходу від реалізації туристичного продукту туроператором залежить від того, на основі яких угод з постачальниками працює туроператор та від того, як продається туристичний продукт (безпосередньо туристу чи через турагента).

Згідно з ПСБО 15 дохід, пов'язаний з наданням послуг, визнається, виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг на дату балансу, якщо буде достовірно оцінений результат цієї операції. Результат операції з надання послуг може бути достовірно оцінений за наявності **всіх** наведених нижче умов:

- можливості достовірної оцінки доходу;
- імовірності надходження економічних вигод від надання послуг;
- можливості достовірної оцінки ступеня завершеності надання послуг на дату балансу;
- можливості достовірної оцінки витрат, здійснених для надання послуг та необхідних для їх завершення.

Таким чином, на дати отримання попередньої оплати та передачі ваучера дохід відповідно до цих вимог не визнається. Якщо початок та завершення туристичного обслуговування припадають на один звітний період, то зрозуміло, що датою визнання доходу від реалізації турпродукту (туру) є дата завершення туробслуговування (туру). У випадку, коли дата початку та завершення туру припадають на різні дати балансу, на практиці досить складно визначити достовірну суму доходу, узгодити її з замовником та оформити це первинними документами. Це пов'язано з тим, що ціна туру, як правило, є загальною без визначення окремої вартості усіх складових туристичного продукту. Туристи споживають туристичний продукт (туристичну послугу) цілісно і визнати в процесі самого туробслуговування, що послуги їм надані у повному обсязі і претензій до туроператора вони не мають, не хочуть. Тому вважаємо, що в такому випадку вимоги п. 10 ПСБО 15 «Дохід» виконуються повністю тільки після завершення туробслуговування.

Реалізація туристичного продукту безпосередньо туристу. Як правило, реалізація туристичного продукту відбувається за попередньою оплатою, тому в момент отримання попередньої оплати туроператор формує проводки:

а) д-т 30 «Каса», 31 «Поточні рахунки в банках», к-т 681 «Розрахунки за авансами одержаними» – на суму отриманих коштів;

б) д-т 643 «Податкові зобов'язання», к-т 641 «Розрахунки за податками» – на суму ПДВ (сума ПДВ розраховується з вартості винагороди туроператора з тих послуг, які реалізовано на підставі посередницького договору з постачальником).

Перед початком туробслуговування туроператор надає туристу ваучер як документ, що надає право туристам отримати замовлені та оплачені туристичні послуги (туристичний продукт), а також інші документи, що надають право на отримання окремих туристичних послуг (поліс страхування, транспортний квиток тощо). У цей момент необхідно відобразити заборгованість покупців та доходи майбутніх

періодів (дохід від реалізації визнається після завершення туробслуговування):

д-т 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», к-т 69 «Доходи майбутніх періодів» – на вартість туристичного продукту;

д-т 681 «Розрахунки за авансами одержаними», к-т 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

Після закінчення туробслуговування визнається дохід від реалізації турпродукту та нараховуються податкові зобов'язання з ПДВ:

д-т 69 «Доходи майбутніх періодів», к-т 703 «Дохід від реалізації послуг» – на вартість туристичного продукту;

д-т 703 «Дохід від реалізації послуг», к-т 641 «Розрахунки за податками» – сума ПДВ розраховується, виходячи з вартості турпослуг, які реалізовано за прямими договорами з постачальниками (стаття 207 ПКУ).

Якщо з постачальником окремої туристичної послуги, яка входить до складу реалізованого туристичного продукту, укладено посередницьку угоду, то кошти, отримані від реалізації таких туристичних послуг, є транзитними. Відповідно до П(С)БО 15 «Дохід» суми, належні таким постачальникам, у дохід від реалізації туристичного продукту не включаються. Тому *вартість туристичних послуг, отриманих від постачальника за посередницькою угодою*, вираховується з доходу від реалізації на підставі звіту туроператора перед такими постачальниками. При цьому в обліку ця реалізація відображається таким чином:

д-т 704 «Вирахування з доходу», к-т 686 «Розрахунки з довірителями, комітентами» (на суму наданих послуг такого довірителя, комітента).

За реалізацію туристичних послуг такі постачальники на підставі звітів (актів) туроператора нараховують *комісійну (агентську) винагороду туроператору*. На дату оформлення такого звіту чи акта в обліку відображають нарахування доходу від надання посередницьких послуг:

д-т 686 «Розрахунки з довірителями, комітентами», к-т 703 «Дохід від реалізації послуг» – на суму винагороди з ПДВ;

д-т 703 «Дохід від реалізації послуг», к-т 641 «Розрахунки за податками» (або 643 «Податкове зобов'язання») – на суму ПДВ.

Приклад обліку доходів від реалізації туристичного продукту туроператором безпосередньо туристам відображено в таблиці 4.4, згідно з яким туроператор реалізував туристичний продукт вартістю 10000 грн, у т.ч. страхування 450 грн. Поліси страхування реалізовано

згідно з агентською угодою зі страховою компанією, винагорода туроператора становить 20%. Витрати на формування турпродукту 7150 грн.

Таблиця 4.4

Облік туроператором доходів від реалізації туристичного продукту безпосередньо туристам

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума
		Д-Т	К-Т	
1.	Отримано попередню оплату за туристичний продукт	311	681	10000
2.	Передано ваучер туристам	361	69	10000
3.	Проведено взаємозалік заборгованості	681	361	10000
4.	Відображено суму, належну страховій компанії	704	686	450
5.	Нараховано дохід від реалізації посередницьких послуг	686	703	90
6.	Перераховано кошти страховій компанії	686	311	360
7.	Нараховано дохід від реалізації туристичного продукту	69	703	10000
8.	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ (10000-450-7150) / 120 x 20	703	641	400

Реалізація туристичного продукту через туристичного агента на основі агентської угоди. У цьому варіанті турагент згідно з агентським договором після виконання взятих на себе зобов'язань, повинен скласти звіт перед туроператором. Останнім часом у практиці оформлення договірних відносин предметом агентського договору є не тільки укладення договору на туристичне обслуговування з туристом, а й інші фактичні дії, пов'язані з виконанням такого договору. Очевидно, що це є і отримання оплати за турпродукт, і передача ваучера та інших документів, і контроль за ходом обслуговування (вирішення поточних претензій, що виникають при поселенні) тощо. Тому такий акт-звіт турагента можна оформляти після завершення обслуговування. Адже тільки після того, як туристу надано все, що він замовив, турагент має право на винагороду.

У момент отримання коштів від турагента формуються проводки:

а) д-т 31 «Поточні рахунки в банках», к-т 378 «Розрахунки з турагентами» – на фактично отриману суму коштів;

б) д-т 643 «Податкові зобов'язання», к-т 641 «Розрахунки за податками і платежами» на суму ПДВ, яка розраховується з вартості винагорода туроператора за тими послугами, які реалізовано на підставі посередницького договору з постачальником.

У момент *передачі ваучера турагенту* робиться запис:

д-т 378 «Розрахунки з турагентами», к-т 69 «Доходи майбутніх періодів» – на продажну вартість туристичного продукту.

Після завершення туробслуговування нараховується дохід від реалізації туристичного продукту:

д-т 69 «Доходи майбутніх періодів», к-т 703 «Дохід від реалізації послуг» – на продажну вартість туристичного продукту;

д-т 703 «Дохід від реалізації послуг», к-т 641 «Податкові зобов'язання» – на суму ПДВ. Сума ПДВ розраховується, виходячи з вартості турпослуг, які реалізовано за прямими договорами з постачальниками (стаття 207 ПКУ).

На підставі акта-звіту турагента туроператор визнає витрати на збут та складає такі проводки:

а) д-т 93 «Витрати на збут», к-т 378 «Розрахунки з турагентами» – на суму винагорода без ПДВ;

б) д-т 641 «Розрахунки за податками і платежами», к-т 378 «Розрахунки з турагентами» – на суму ПДВ.

Приклад обліку доходів від реалізації туристичного продукту туроператором через турагента відображено в таблиці 4.5, згідно з яким туроператор реалізував туристичний продукт вартістю 10000 грн, у т.ч. страхування 450 грн. Поліси страхування реалізовано згідно з агентською угодою зі страховою компанією, винагорода туроператора становить 20%. Витрати на формування турпродукту 7150 грн. Винагорода турагента згідно з агентським договором становить 12%. Турагент є платником ПДВ.

Таблиця 4.5

Облік туроператором доходів від реалізації туристичного продукту через турагента

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума
		Д-т	К-т	
1.	Отримано попередню оплату за турпродукт від турагента за вирахуванням винагорода	311	378	8800
2.	Передано ваучери туристам	378	69	10000

Продовження таблиці 4.5

3.	Відображено суму, належну страховій компанії	704	686	450
4.	Нараховано дохід від реалізації посередницьких послуг	686	703	90
5.	Перераховано кошти страховій компанії	686	311	360
6.	Нараховано дохід від реалізації туристичного продукту	69	703	10000
7.	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ (10000-450-7150) / 120 x 20	703	641	400
8.	Нараховано агентську винагороду турагенту	93	378	1000
9.	Нараховано податковий кредит з ПДВ	641	378	200

Придбання туристичного продукту, туристичних послуг за договором доручення на придбання. У такому випадку туроператор виступає як турагент, тому особливість обліку цього варіанту буде розглянута в наступному розділі.

4.8. Облік туроператором документів, які надають право на отримання туристичних послуг. До складу туристичного продукту, сформованого туроператором, можуть включатися туристичні послуги, **споживання яких неможливе без передачі туристу грошових документів**, які підтверджують право на отримання певних туристичних послуг. Зокрема, до таких грошових документів належать санаторно-курортні путівки, страхові поліси, транспортні квитки, вхідні квитки на екскурсійні об'єкти тощо.

Окрім цих грошових документів, туроператор видає туристу **ваучер** як документ, який є підставою і гарантією для отримання туристом оплаченої послуги або комплексу послуг у суб'єкта туристичної діяльності, що надає послуги.

Документи, що надають право на отримання певних послуг (поштові марки, санаторно-курортні путівки, транспортні квитки тощо), з метою обліку прийнято називати грошовими документами. Інструкцією про застосування Плану рахунків для обліку таких документів призначено спеціальні субрахунки: 331 «Грошові документи в національній валюті» та 332 «Грошові документи в іноземній валюті» рахунку 33 «Інші кошти».

Однак, жоден нормативний документ у вітчизняному законодавстві не визначає зміст поняття «грошовий документ».

З метою бухгалтерського обліку **грошовими документами** є документи, що надають право їх власнику на отримання визначених послуг від їх емітента. Передавши грошові документи покупцю, в їх емітента виникає боргове зобов'язання надати визначені документом послуги пред'явнику. Документи, що надійшли туроператору від постачальників транспортних, екскурсійних чи страхових послуг, можна називати грошовими документами.

Облік у туроператора ваучерів, страхових полісів, транспортних квитків, санаторно-курортних путівок та інших документів, що надають право на отримання туристичних послуг, залежить від того, хто безпосередньо надає туристичні послуги – туроператор чи інший суб'єкт туристичної діяльності, та від форми договірних відносин з постачальниками туристичних послуг. У випадку посередницьких відносин такі документи не можуть обліковуватись на балансових рахунках. Також облік таких документів залежить від того, передає постачальник туроператору документи вже заповненими на конкретних туристів чи тільки їх бланки.

Деякі види туристичних послуг (наприклад, транспортні) **туроператор може надавати самостійно**. Тому для видачі грошових документів, які надають право туристу на отримання таких туристичних послуг (наприклад, транспортних) туроператор повинен спочатку придбати їх бланки. Такі документи доцільно обліковувати на субрахунку **209 «Інші виробничі запаси»**. Також на цьому субрахунку доцільно обліковувати бланки ваучерів. Вартість бланків таких документів, переданих туристам, списується по кредиту рахунку 209 «Інші виробничі запаси» у дебет рахунку 23 «Виробництво».

Облік документів, отриманих від постачальників туристичних послуг на основі прямих договорів (купівлі-продажу, договору надання послуг) ведеться на рахунку 331 «Грошові документи в національній валюті» або 332 «Грошові документи в іноземній валюті». Ці документи оприбутковуються на підставі накладної від постачальника вже заповненими для конкретних туристів (із зазначеними прізвищем, ім'ям та по-батькові туриста, датою початку та закінчення обслуговування та іншою інформацією). У момент передачі туристам ці документи списуються в обліку за дебетом 39 «Витрати майбутніх періодів» та кредитом рахунків 331 або 332. Після повного надання послуг за грошовими документами вартість отриманих туристами послуг списується на собівартість сформованого туристичного продукту проведенням д-т 23 «Виробництво», к-т 39 «Витрати майбутніх періодів».

На практиці постачальник, наприклад транспортна компанія, може надати туроператору тільки бланки грошових документів, які останній самостійно заповнює на основі підтверджень постачальника. Такі документи доцільно обліковувати на позабалансовому рахунку 08 «Бланки суворого обліку» за вартістю відшкодування у разі втрати, обумовленою у договорі. В момент передачі туристам заповнених туроператором бланків необхідно списати їх вартість по кредиту рахунку 08 «Бланки суворого обліку». Після фактичного надання послуг, забезпечених документами, постачальником їх вартість відноситься на собівартість сформованого туристичного продукту проведенням д-т 23 «Виробництво», к-т 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Після завершення обслуговування доцільно скласти акт наданих послуг, в якому визначити суму наданих постачальником туристам послуг (оскільки за різними обставинами послуги за документами можуть бути надані не повною мірою, або навпаки).

Колектив авторів на чолі з Ю. Рудяк путівки, одержані туроператором від пансіонату за агентським договором, пропонує обліковувати на рахунку 024 «Товари, прийняті на комісію» [10, с. 134]. Цей субрахунок не відображає економічну сутність таких документів. Вважаємо, що у випадку надходження туроператору документів від контрагентів на основі посередницьких договорів на продаж, такі документи повинні обліковуватись на окремому субрахунку 026 «Документи, отримані за посередницькими договорами на продаж», за дебетом якого відображається їх надходження, а за кредитом – списання після передачі туристам. Якщо туроператор отримує вже заповнені документи (із зазначенням даних туристів), то ці бланки обліковуються на рахунку 026 за вказаною у документах вартістю. Якщо ж туроператор отримує тільки бланки таких документів, то вони обліковуються за вартістю, обумовленою у договорі з постачальником (наприклад, за вартістю відшкодування таких бланків у випадку їх втрати).

Якщо туроператор з клієнтами укладає посередницькі договори на придбання туристичного продукту чи туристичних послуг, то отримані документи від контрагентів також не є їх власністю. Такі документи необхідно обліковувати на субрахунку 027 «Документи, отримані за посередницькими договорами на купівлю», а оприбутковуються вони за зазначеною у них вартістю. Вартість послуг, наданих туристам за цими документами, не може визнаватися витратами звітного періоду, а кредиторська заборгованість перед постачальником виникає одночасно з дебіторською заборгованістю

туриста-довірителя (д-т 686 «Розрахунки з комітентами, довірителями», к-т 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»).

У таблиці 4.6 узагальнено пропозиції щодо методики обліку документів, що є підставою для отримання туристом туристичних послуг у розрізі етапів операційного циклу таких документів.

Таблиця 4.6

Методика обліку туроператором документів, що підтверджують право на споживання туристом туристичних послуг

Назва	Рахунки обліку документів					
	209	331, 332	08	026		027
Об'єкт обліку	бланки первинних документів (ваучерів, квитків тощо)	заповнені документи, що надходять за прямими угодами від постачальників послуг	бланки документів, що надходять за прямими угодами від постачальників послуг	заповнені бланки документів, що надійшли за посередницькими договорами на продаж	незаповнені бланки	заповнені документи, що надійшли за посередницькими договорами на придбання*
Оцінка на дату визнання	первісна вартість придбаних бланків	первісна вартість послуг, які передбачаються надавати за документом	вартість відшкодування у випадку їх витрати	вартість реалізації послуг, передбачених документом	вартість відшкодування у випадку їх витрати	первісна вартість послуг, які передбачаються надавати за документом
Методика обліку на етапах операційного циклу:						
Надходження	д-т 209, к-т 63	д-т 331, к-т 631	д-т 08	д-т 026		д-т 026
Передача	д-т 23, к-т 209	д-т 39, к-т 331	к-т 08	к-т 026		к-т 027
Отримання туристом послуг, передбачених документом	---**	д-т 23, к-т 39	д-т 23, к-т 63	д-т 704, к-т 686		д-т 686, к-т 685

* незаповненими вони не можуть надходити, оскільки туроператор діє від імені туриста, і при замовленні послуг вже знає, для кого вони призначені

** вартість бланків документів після завершення туробслуговування відобразиться у складі собівартості реалізованого турпродукту, туристичних послуг

Операційний цикл документів, що є підставою для отримання туристичних послуг, містить такі етапи:

- 1) надходження документів;
- 2) передача документів безпосередньо туристу або через турагента;
- 3) надання послуг туристу, передбачених документом.

На третьому етапі в туроператора фізично відсутні транспортні квитки, страхові поліси та інші подібні документи. Однак об'єктом придбання є не самі документи, а послуги, які відповідно ним надаються туристам. Тому в обліку туроператора вартість цих послуг повинна знайти своє відображення.

4.9. Загальні засади обліку витрат туроператора. Для багатьох видів діяльності розроблено методичні рекомендації щодо обліку та формування витрат. Для підприємств туристичної галузі такий документ відсутній. Тому туроператор самостійно визначає перелік прямих виробничих витрат, постійних та змінних загальновиробничих витрат, базу розподілу для загальновиробничих витрат, методику калькулювання собівартості туристичного продукту, враховуючи конкретні особливості витрат на підприємстві. При цьому туроператору необхідно враховувати норми П(С)БО 16 «Витрати».

Сукупність господарських операцій, пов'язаних із організацією та забезпеченням створення туристичного продукту (розробка туристичного маршруту, визначення структури туристичних послуг, досягнення домовленостей із підприємствами, які надають відповідні послуги, супроводження туристів під час туру і контроль надання послуг), у бухгалтерському обліку відносять до процесу виробництва. Відповідні витрати є виробничими. Стосовно об'єкта обліку серед виробничих витрат виокремлюють прямі та непрямі витрати. Залежно від структури, чисельності та інших характеристик туристичних продуктів туристичне підприємство може обрати об'єктом обліку, наприклад, окремий туристичний продукт (при індивідуальному туризмі), туристичну групу (при інсентив-туризмі) або туристичний напрямок (при масовому туризмі) [Король, с. 73-74].

Виробнича собівартість туристичного продукту складається з прямих витрат, змінних загальновиробничих витрат та постійних розподілених загальновиробничих витрат.

Витрати на придбання туристичних послуг, включених до туристичного продукту для його формування, як правило, є прямими виробничими витратами. Ці витрати включаються туроператором до

собівартості турпродукту з метою калькулювання продажної вартості. Однак, можливість включення таких туристичних послуг до виробничої собівартості в обліку залежить від форми договірних відносин зі сторонніми організаціями.

До прямих витрат на виробництво туристичного продукту належать:

1) витрати на придбання туристичних послуг для формування туристичного продукту, зокрема:

- витрати на розміщення та проживання туристів;
- вартість транспортного обслуговування;
- вартість харчування туристів;
- вартість екскурсійного обслуговування;
- вартість обслуговування гідами-перекладачами;
- вартість оформлення візових документів тощо.

2) матеріальні витрати (картографічне, сувенірне забезпечення тощо).

3) витрати на оплату праці супроводжуваних, керівників групи, витрати на їх відрядження.

4) відрахування від заробітної плати на соціальні заходи супроводжуваних, керівників групи.

5) амортизація виробничих основних засобів (наприклад автобусу, що здійснює транспортні перевезення туристів).

6) інші прямі витрати, які безпосередньо пов'язані з формуванням туристичного продукту.

До загальновиробничих витрат належать усі витрати, пов'язані з виробництвом туристичного продукту, але ці витрати не можна віднести до конкретного туристичного продукту. Якщо на підприємстві створено окремі відділи, що займаються виключно розробкою туристичних програм та маршрутів, оформленням віз, бронюванням послуг, що входять до складу туристичного продукту, то витрати на утримання таких відділів є загальновиробничими. Зокрема, це витрати на оплату праці працівників, які займаються формуванням туристичного продукту, витрати на їх відрядження, пов'язаних з підготовкою турів, амортизація основних засобів, нематеріальних активів загальновиробничого призначення (наприклад, офісних меблів, комп'ютерної техніки, відділу формування турів), витрати на матеріально-технічне забезпечення загальновиробничого персоналу тощо. Якщо функції розробки турів покладено на осіб, які одночасно займаються й реалізацією туристичних продуктів (працюють з клієнтами), то здійснити об'єктивний розподіл понесених витрат між загальновиробничими та

витратами на збут важко. Тому підприємство повинне визначитися з видом таких витрат у наказі про облікову політику.

Загальновиробничі витрати розподіляються пропорційно обраної туроператором бази розподілу. Наприклад, такою базою можна обрати кількість відпрацьованих людино-днів загальновиробничим персоналом, нормативна вартість прямих виробничих витрат, норматив туристичних днів, або інше.

Формування туристичним оператором виробничої собівартості туристичного продукту відображається на рахунку 23 «Виробництво».

За дебетом рахунку 23 «Виробництво» відображаються нарахування витрат, включених до виробничої собівартості туристичного продукту, зокрема:

- вартість грошових документів, придбаних за прямими угодами:

 - д-т 23 «Виробництво», к-т 39 «Витрати майбутніх періодів»;

- вартість послуг сторонніх організацій, придбаних за прямим договорами:

 - д-т 23 «Виробництво», к-т 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» або 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»;

- вартість бланків ваучерів, переданих туристам або турагентам:

 - д-т 23 «Виробництво», к-т 209 «Інші матеріали»;

- заробітна плата супроводжуваних д-т 23 «Виробництво», к-т 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»,

- витрати на відрядження супроводжуваних д-т 23 «Виробництво», к-т 372 «Розрахунки з підзвітними особами»,

- нарахування плати за екскурсійні послуги згідно з договором підряду д-т 23 «Виробництво», к-т 685 «Розрахунки з іншими кредиторами»,

- витрати на соціальне страхування д-т 23 «Виробництво», к-т 65 «Розрахунки за соціальним страхуванням»,

- амортизація виробничих основних засобів д-т 23 «Виробництво», к-т 13 «Знос необоротних активів (амортизація)»,

 - розподілені постійні та змінні загальновиробничі витрати:

 - д-т 23 «Виробництво», к-т 91 «Загальновиробничі витрати».

До витрат на виробництво туристичного продукту не включається вартість туристичних послуг, що надаються сторонніми організаціями або підприємцями на основі укладених посередницьких договорів, оскільки їх вартість вираховується з доходу від реалізації. Таким чином, часто облікова собівартість

сформованого туристичного продукту (за даними рахунку 23 «Виробництво») не відповідає собівартості, що зазначена в калькуляціях з метою розрахунку ціни його продажу. Таким чином, для отримання інформації про реальні «витрати» необхідно, крім дебетового обороту по рахунку 23 «Виробництво», врахувати й обороти по рахунку 704 «Вирахування з доходів». Для цього доцільним є однаковий аналітичний облік на цих рахунках, наприклад, за замовленнями, за турами, за країнами тощо.

На основі принципу бухгалтерського обліку «відповідності доходів і витрат» списання витрат виробництва до собівартості реалізованого туристичного продукту відбувається в день визнання доходів від реалізації туристичного продукту, тобто в останній день туристичного обслуговування:

д-т 903 «Собівартість реалізації послуг», к-т 23 «Виробництво».

Як правило бухгалтерські проведення по кредиту рахунку 703 «Доходи від реалізації робіт і послуг» та по дебету 903 «Собівартість реалізованих робіт і послуг» відображаються в один і той же день. Виключення може бути, якщо документи, що підтверджують надання туристичних послуг постачальниками туристам (акти наданих послуг), надійшли із запізненням.

У таблиці 4.7 наведено приклад обліку витрат на формування турпродукту.

Таблиця 4.7

Облік формування собівартості реалізованого туристичного продукту

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума
		дебет	кредит	
	Прямі витрати			
1	Відпущено зі складу матеріали для обслуговування туристів	23	20	100
2	Відображено отримання послуг розміщення, транспортних послуг	23	63	25400
	Загальновиробничі витрати			
3	Нараховано заробітну плату загальновиробничому персоналу	91	66	3600
4	Здійснено нарахування єдиного соціального внеску на заробітну плату	91	65	1326
5	Списано канцтовари на забезпечення відділу формування турів	91	20, 22	500
6	Нараховано амортизацію меблів загальновиробничого призначення	91	13	240

Продовження таблиці 4.7

7	Розподілено загальновиробничі витрати:			
	1) змінні,	23	91	5426
	2) постійні розподілені,	23	91	200
	3) постійні нерозподілені	903	91	40
8	Списано собівартість реалізованих послуг	903	23	31126

Сальдо рахунку «Виробництво» на дату балансу становить незавершене виробництво. Незавершене виробництво стосується «перехідних» турів, коли початок та завершення обслуговування відбувається в різних місяцях. Витрати на виробництво туристичного продукту формуються у туроператора у міру надання сторонніми організаціями туристичних послуг. Таким чином, незавершене виробництво складається з витрат на формування туристичного продукту, понесених до початку або під час туристичного обслуговування, але дохід від реалізації якого буде визнано в наступному звітному періоді. Наприклад, такими витратами можуть стати витрати на сплату консульського збору при оформленні віз, за надання готельних, екскурсійних послуг, послуг харчування тощо.

Облік адміністративних витрат, витрат на збут та інших витрат суттєво не відрізняється від підприємств інших галузей. Туроператорам в'їзного та виїзного туризму потрібно враховувати, що витрати на оплату комісій банку за купівлю-продаж та переказ іноземної валюти відносяться до адміністративних витрат. Витрати на організацію та проведення «інфо-турів» для працівників інших туроператорів або турагентів, нарахування винагороди турагентам, відрядження працівників відділу продажу є витратами на збут.

4.10. Облік зовнішньоекономічних операцій. При організації в'їзного та виїзного туризму туроператор здійснює зовнішньоекономічні операції з контрагентами. При цьому проводяться розрахунки з використанням іноземної валюти.

Облік реалізації туристичного продукту нерезиденту залежить від того, коли був проведений розрахунок — до чи після туристичного обслуговування. При цьому в обліку виникають заборгованості покупців, що обліковуються на рахунку 362 «Розрахунки з покупцями та замовниками в іноземній валюті».

У момент передачі ваучера виникає дебіторська заборгованість покупців за курсом НБУ на дату її виникнення. В останній день туробслуговування визнаються доходи від реалізації турпродукту також за курсом НБУ, що діє на цю дату. Порядок проведення

перерахунку дебіторської заборгованості на дату балансу та на дату її погашення визначено П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», згідно з яким монетарні статті в іноземній валюті на кожен дату балансу відображаються з використанням валютного курсу на дату балансу.

Дебіторську заборгованість покупців та замовників визнають монетарною статтею, якщо в результаті її погашення передбачається одержання грошових коштів або їх еквівалентів.

Таким чином, у випадку зменшення курсу іноземної валюти стосовно національної курсова різниця відображається за дебетом рахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці», а у випадку збільшення — за кредитом рахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці».

Облік реалізації туроператором туристичного продукту іноземним контрагентам за умов подальшої оплати представлено в таблиці 4.8.

Таблиця 4.8

**Облік розрахунків туроператора з іноземними замовниками
щодо реалізації послуг в'їзного туризму
за умови подальшої оплати**

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума
		Д-Т	К-Т	
1.	Передано ваучер іноземному замовнику Курс НБУ 11,30 грн/євро	362	69	<u>6000 євро</u> 67800 грн
2.	Надано послуги в'їзного туризму Курс НБУ – 11,32 грн/євро	69	703	<u>6000 євро</u> 67920 грн
3.	Відображено курсову різницю на момент надання послуг	362	69	120 грн
4.	Здійснено перерахунок вартості дебіторської заборгованості на дату балансу Курс НБУ – 11,35 грн/євро	362	714	180 грн
5.	Отримано оплату за надані туристичні послуги Курс НБУ – 11,29 грн/євро	312	362	<u>6000 євро</u> 67740 грн
4.	Відображено курсову різницю на момент погашення дебіторської заборгованості	362	945	360 грн

Звичайно, що авансові платежі від іноземних покупців та замовників надають більше гарантій туроператору. Облік надання туристичних послуг в'їзного туризму за умов попередньої оплати представлено в табл. 4.9.

Таблиця 4.9

Облік розрахунків туроператора з іноземними замовниками щодо послуг в'їзного туризму на умови попередньої оплати

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Д-Т	К-Т	
1.	Зараховано на валютний рахунок попередню оплату за туристичні послуги Курс НБУ – 11,30грн/євро	123	681	<u>6000євро</u> 67800грн
2.	Надано туристичні послуги Курс НБУ – 11,35грн/євро	362	703	<u>6000євро</u> 67800грн
3.	Відображено взаємозалік заборгованості	681	362	<u>6000євро</u> 67800грн

Оскільки оплата надходить в інвалюті, туроператору потрібно врахувати вимоги п.5 П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Згідно з ним усі операції в інвалюті спочатку відображаються у гривнях за курсом НБУ на дату здійснення операцій. Тому суму отриманого авансу в іноземній валюті й кредиторську заборгованість переводять у гривневий еквівалент за курсом НБУ на дату їх зарахування.

Кредиторська заборгованість, що виникла в туроператора після одержання авансу, — **немонетарна** стаття балансу, тому курсових різниць за нею не визначають. А от сама іноземна валюта — монетарна стаття (п. 4 П(С)БО 21). Тому, на дату балансу або на дату її списання з балансу вона підлягає перерахунку для визначення курсових різниць (п.п. 7, 8 П(С)БО 21).

Таким чином за умови 100% попередньої оплати дохід від реалізації турпродукту визнається у гривнях за курсом НБУ, що діяв на момент отримання попередньої оплати від нерезидента.

Якщо підприємство реалізувало туристичний продукт нерезидента, воно отримує від нього виручку в іноземній валюті.

У зв'язку з тим, що іноземна валюта реалізується за біржовим курсом, а на поточному рахунку обліковується за курсом НБУ, у підприємства при її реалізації можуть виникнути **втрати або доходи від курсових різниць**.

Для відображення операцій продажу іноземної валюти у бухгалтерському обліку використовується субрахунок 334 «Грошові

кошти в дорозі в іноземній валюті». Для обліку доходу або втрат, що виникають при продажі іноземної валюти, призначено 2 субрахунки:

- субрахунок 711 — «**Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти**», на якому узагальнюється інформація про доходи від купівлі-продажу іноземної валюти, зокрема **додатна різниця** між ціною продажу іноземної валюти та її балансовою вартістю;

- субрахунок 942 — «**Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти**», на якому узагальнюється інформація про витрати на купівлю-продаж іноземної валюти, зокрема **від'ємна різниця** між ціною продажу іноземної валюти та її балансовою вартістю.

Якщо курс міжбанку, за яким продали валюту, буде більший від курсу НБУ в день продажу валюти, то як результат операції буде додатна різниця, яку підприємство обліковуватиме на субрахунок 711. Тобто фактично від операції продажу отримано дохід (отримано більше гривень від продажу валюти, ніж гривневий еквівалент проданих валютних коштів за офіційним курсом).

Якщо курс міжбанку, за яким продали валюту, буде менший від курсу НБУ в день продажу валюти, то як результат операції буде від'ємна різниця, яку підприємство обліковуватиме на субрахунок 942. Тобто підприємство отримає збитки від операції продажу (отримали менше гривень від продажу валюти, ніж гривневий еквівалент проданих валютних коштів за офіційним курсом).

У таблиці 4.10 показано порядок обліку туроператором операцій з продажу іноземної валюти.

Таблиця 4.10

Облік туроператором операції з продажу іноземної валюти

№ з/п	Назва операції	Бухгалтерський облік		Сума, євро/грн
		Д-Т	К-Т	
1.	Отримано на валютний п/р передоплату від іноземного покупця, курс 10,70 грн/євро	312	681	<u>2000,00€</u> 21400,00
2.	Перераховано валюту для добровільного продажу, курс 10,65 грн/євро	334	312	<u>2000,00€</u> 21300,00
3.	Відображено втрати від курсових різниць на рахунок, курс упав	945	312	100,00
4.А	Варіант А – відображено кошти, зараховані на поточний рахунок від продажу валюти (курс МВБ – 10,40 грн/євро), та визнано втрати від від'ємної різниці між ціною продажу іноземної валюти і її балансовою вартістю – $(10,40 - 10,65) \times 2000\text{€} = 500,00$	311 942	334 334	20800,00 500,00

Продовження таблиці 4.10

4.Б	Варіант Б – відображено кошти, зараховані на поточний рахунок від продажу валюти (курс МВБ – 10,75 грн/євро), та визнано дохід від додатної різниці між ціною продажу іноземної валюти і її балансовою вартістю $(10,75 - 10,65) \times 2000\text{€} = 200,00$	311 334	334711	21500,00 200,00
5.	Списано комісію банку на витрати*	92	311	208,00
* Якщо ж банк зараховує на поточний рахунок кошти від продажу валюти зразу за мінусом утриманої комісії, то для правильного відображення операції продажу валюти треба комісію банку відобразити саме так, як показано у прикладі, а не згорнуто, тобто кошти за мінусом комісії				

Облік придбання туристичних послуг в нерезидента для організації виїзного туризму. Облік розрахунків з імпорту туристичних послуг ведеться на субрахунку 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками». За кредитом цього рахунку відображається заборгованість за одержані від постачальників туристичні послуги, за дебетом – її погашення. Облік на рахунку 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» ведеться паралельно в національній та іноземній валюті. Аналітичний облік ведеться окремо за кожним постачальником та підрядником у розрізі кожного документа (рахунка) на сплату.

Розрахунок за надані туристичні послуги нерезидентом може здійснюватися двома шляхами:

- 1) перерахування авансу нерезиденту (перша подія), надання туристам послуг (друга подія);
- 2) надання нерезидентом туристичних послуг туристам (перша подія), перерахування коштів нерезиденту (друга подія).

У першому випадку на дату переказу авансу нерезиденту виникає немонетарний актив (дебіторська заборгованість по рахунку 371), і в подальшому його вартість не перераховується на дату балансу чи на дату надання туристичних послуг.

У іншому випадку на дату отримання послуг виникає кредиторська заборгованість перед постачальником по рахунку 632, ця заборгованість є монетарною і підлягає перерахуванню на дату балансу та на дату її погашення. За умови зростання курсу іноземної валюти така курсова різниця відображується на рахунку 945 «Втрати від операційної курсової різниці», а за умови зменшення курсу іноземної валюти, в якій обліковується заборгованість, – на рахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці» з подальшим

відображенням у складі фінансових результатів на рахунку 791 «Результат основної діяльності».

Облік придбання послуг нерезидента наведено в таблиці 4.11.

Таблиця 4.11

**Облік туроператором придбання туристичної послуги
від нерезидентів**

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума
		д-т	к-т	
	I варіант - попередня оплата			
1.	Здійснено попередню оплату нерезиденту, курс НБУ 10,42грн/євро	371	312	<u>4000євро</u> 41680 грн
2.	У кінці туру віднесено на витрати послуги нерезидента	23	632	<u>4000євро</u> 41680 грн
3.	Взаємозалік заборгованості	632	371	<u>4000євро</u> 41680 грн
	II варіант - післяплата			
1.	Відображено отримання туристичних послуг від нерезидента, курс НБУ 10,45грн/євро	23	632	<u>4000євро</u> 41800 грн
2.А	Варіант А. - погашено заборгованість перед постачальником за курсом НБУ 10,40грн/євро та відображено доходи від курсової різниці (10,45 - 10,40) x 4000	632 632	312 714	<u>4000євро</u> 41600 грн 200 грн
2.Б	Варіант Б. - погашено заборгованість перед постачальником за курсом НБУ 10,50грн/євро та відображено втрати від курсової різниці (10,50 - 10,45) x 4000	632 945	312 632	<u>4000євро</u> 42000 грн 200 грн

Для оплати коштів нерезиденту необхідно придбати іноземну валюту на міжбанківській валютній біржі.

Для відображення операцій купівлі іноземної валюти у бухгалтерському обліку використовується субрахунок 333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті». Приклад. Підприємство подало заявку до уповноваженого банку на купівлю 2000 євро для виконання умов контракту з нерезидентом. За попереднім розрахунком було перераховано з поточного рахунку 24000 грн на купівлю валюти. Комісія банку становить 160 грн, які були включені до попереднього розрахунку. Курс НБУ на дату зарахування на поточний валютний рахунок – 11,40 грн/євро. Валюта придбана на МВБУ за курсом: варіант А – 11,50 грн/євро.; варіант Б – 11,30 грн/євро.

Облік купівлі іноземної валюти

№ з/п	Назва операції	Бухгалтерський облік		Сума, євро/грн
		Д-Т	К-Т	
1.	Перераховано гривні згідно з попереднім розрахунком	333	311	24000,00
2.	Зараховано валюту на рахунок (курс НБУ — 11,40 грн/дол.)	312	333	<u>2000,00євро</u> 22800,00
3.	Погашено комісійні витрати банку	92	333	160,00
4.А	Варіант А — зараховано на поточний рахунок зайво перераховані кошти $24000 - (2000 \times 11,50 + 160)$	311	333	840,00
4.Б	Варіант Б — зараховано на поточний рахунок зайво перераховані кошти $24000 - (2000 \times 11,30 + 160) =$	311	333	1240,00
5.В	Варіант А — визнано різницю між ціною придбання та балансовою вартістю (курс придбання вищий від курсу НБУ, тому відображаємо витрати) $(11,50 - 11,40) \times 2000,0 = 200,00$	942	333	200,00
5.Б	Варіант Б — визнано різницю між ціною придбання та балансовою вартістю (курс придбання нижчий від курсу НБУ, тому відображаємо дохід) $(11,40 - 11,30) \times 2000,0 = 200,0$	333	711	200,00

Таким чином, у разі придбання на міжбанку валюти за курсом нижчим, ніж на цей день курс НБУ (фактично витрачено менше гривень на придбання валюти, ніж є гривневого еквівалента на валютному рахунку від придбаної валюти), різниця між курсом МВБ та НБУ (від'ємна різниця, бо курс НБУ вищий), помножена на кількість придбаної валюти, відобразатиметься на субрахунку 711 «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти», бо отримано своєрідний дохід від операції придбання валюти.

Якщо ж курс МВБ вищий, ніж курс НБУ, додатну різницю між курсами перемножену на кількість валюти відображаємо на субрахунку 942 «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти», бо фактично заподіяно втрати — витрачено гривень більше, ніж є гривневого еквівалента придбаної валюти.

Теми для обговорення

1. У чому полягають особливості оподаткування бухгалтерського обліку туроператора?

2. Які податки, збори, обов'язкові платежі сплачує туроператор?
3. Порядок нарахування та сплати податку на додану вартість у туроператора.
4. Порядок нарахування, сплати та особливості оподаткування податку на прибуток у туроператора.
5. Особливості оподаткування єдиним податком туроператорів.
6. Порядок сплати та нарахування туристичного збору.
7. Як оформляється документально реалізація туристичного продукту?
8. Порядок включення до доходів у туроператора.
9. Який порядок ведення обліку туроператором документів, що надають право на отримання туристичних послуг?
10. У чому полягає методика формування туроператором виробничої собівартості туристичного продукту?
11. Дати характеристику обліку витрат туроператора.

Теми рефератів

1. Особливості бухгалтерського обліку туроператора: облік доходів і витрат діяльності.
2. Особливості оподаткування податком на додану вартість: порядок нарахування та сплати.
3. Особливості оподаткування податком на прибуток: порядок нарахування та сплати.
4. Єдиний податок у туроператора: особливості оподаткування.
5. Характеристика туристичного збору: особливості оподаткування.
6. Порядок формування туроператором виробничої собівартості туристичного продукту.
7. Документальне оформлення реалізації туристичного продукту.

Тести для самоконтролю

1. **Бланки документів, які надають право туристам на отримання туристичних послуг обліковуються на рахунку:**
 - а) 23 «Виробництво»;
 - б) 209 «Інші виробничі запаси»;
 - в) на позабалансових рахунках;
 - г) на рахунках 9-го класу.
2. **Дохід від реалізації турпродукту визнається:**
 - а) у момент оплати ваучера;
 - б) у момент передачі ваучера;
 - в) після повного виконання договору на туристичне обслуговування;

- г) в останній день туристичного обслуговування;
 - д) у момент оформлення ваучера.
- 3. Облік документів, отриманих від постачальників турпослуг на основі прямих договорів обліковуються на рахунках:**
- а) 331 «Грошові документи в національній валюті»;
 - б) 23 «Виробництво»;
 - в) 332 «Грошові документи в іноземній валюті»;
 - г) на позабалансових рахунках;
 - д) 209 «Інші виробничі запаси».
- 4. Як в обліку відображається списання невикористаних ваучерів?**
- а) д-т 92, к-т 209;
 - б) д-т 209, к-т 92;
 - в) д-т 209, к-т 631;
 - г) немає правильної відповіді.
- 5. Як відображається собівартість реалізованих туристичних послуг?**
- а) д-т 703, к-т 69;
 - б) д-т 903, к-т 23;
 - в) д-т 92, к-т 209;
 - г) д-т 301, к-т 631.
- 6. Якщо туроператор виконує роль посередника за агентським договором або договором доручення на продаж, то в бухгалтерському обліку дохід відображається ?**
- а) д-т 703, к-т 704;
 - б) д-т 704, к-т 703;
 - в) д-т 23, к-т 703;
 - г) д-т 903, к-т 23.
- 7. Собівартість реалізованого туристичного продукту складається з:**
- а) виробничої собівартості продукції, яка була реалізована протягом звітного періоду;
 - б) нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат;
 - в) обсягу реалізованого туристичного продукту та доходів від його реалізації;
 - г) асортименту наданих туристичних послуг, масштабів продажу, ціни, продуктивності праці, якості туристичного продукту, собівартості, адміністративних витрат, витрат на збут, каналів збуту й витрат на їх функціонування та інших показників, необхідних для управління процесом реалізації.

8. Дохід і податкові зобов'язання з ПДВ у туроператора виникають:

- а) на дату надходження на розрахунковий рахунок;
- б) на дату надходження до каси коштів в оплату туристичного продукту;
- в) як собівартість реалізованого туристичного продукту;
- г) на дату реалізації туристичного продукту.

9. Який документ у туроператора підтверджує факт надання туристичних послуг?

- а) накладна;
- б) акт виконаних робіт;
- в) податкова накладна;
- г) рахунок.

10. Договір на туристичне обслуговування може оформлятися ваучером, для відображення підприємством використовуються такі записи:

- а) рахунок 209 «Інші матеріали», 08 «Бланки суворого обліку»;
- б) рахунок 209 «Інші матеріали»;
- в) рахунок 08 «Бланки суворого обліку»;
- г) немає правильної відповіді.

Матриця правильних відповідей

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
б	в, г, д	а, в	а	б	б	а, б	а, б	б, в	а

Тема 5

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ТА ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ ТУРИСТИЧНОГО АГЕНТА

- 5.1. Документування розрахунків туристичного агента з туроператором.**
- 5.2. Оподаткування діяльності туристичного агента.**
- 5.3. Облік доходів і витрат туристичного агента.**

Анотація

Порядок визнання туристичним агентом доходу від реалізації туристичного продукту. Облік у туристичного агента доходу від реалізації туристичного продукту в залежності від форми договірних відносин з туроператором та туристом. Облік витрат діяльності туристичного агента. Облік ваучерів, отриманих від туроператора. Порядок оподаткування туристичним агентом операцій з поставки туристичного продукту податком на прибуток та податком на додану вартість. Облік реалізації туристичного продукту на основі агентського договору з туроператором. Облік придбання туристичного продукту для туриста на основі договору доручення на придбання. Відмінності в документальному оформленні реалізації туристичного продукту від імені туроператора та за замовленням туриста.

Ключові слова: *визнання туристичним агентом доходу, реалізація туристичного продукту, облік туристичного агента, облік витрат діяльності туристичного агента, облік доходів діяльності туристичного агента, облік ваучерів, оподаткування туристичним агентом поставки туристичного продукту.*

5.1. Документування розрахунків туристичного агента з туроператором. Якщо між туроператором та туристичним агентом укладено агентську угоду, то турагент здійснює посередницьку діяльність з укладення договорів на туристичне обслуговування з туристами від імені туроператора та за його рахунок. За посередницькі операції комерційний агент отримує від суб'єкта, якого він представляє агентську винагороду, розмір якої встановлюється в договорі.

Таким чином, реалізація туристичного продукту з використанням агентського договору відрізняється від звичайного договору надання послуг тим, що право власності на туристичний продукт (туристичні

послуги) залишається в суб'єкта, якого представляє комерційний агент.

Аналіз норм Господарського та Цивільного кодексів України дозволяє зробити такі висновки:

1) турагент зобов'язується укладати договори на туристичне обслуговування з туристами на користь туроператора або іншого суб'єкта туристичної діяльності;

2) у момент укладання договору на туристичне обслуговування туроператор або інший суб'єкт туристичної діяльності набуває відповідних прав та обов'язків, пов'язаних з наданням туристичного продукту, турпослуг;

3) посередницький характер діяльності турагента передбачає складання звіту перед туроператором чи іншим суб'єктом туристичної діяльності.

Окремої уваги заслуговує питання визначення дати оформлення звіту турагента перед туроператором чи іншим суб'єктом туристичної діяльності. Якщо розглядати процедуру посередницьких відносин з продажу товарів, то очевидно, що спочатку довіритель, комітент передає товари довіреній особі, комісіонеру і тільки після фактичного їх продажу (відвантаження) останні зможуть оформити звіт, на підставі якого пізніше провести фінансові розрахунки. Тобто довіритель, комітент до моменту оформлення звіту не володіє інформацією про обсяги реалізованих товарів довіреною особою, комітентом. Тобто повірений або комісіонер з товарних операцій оформляє звіт після фактичної реалізації товарів.

На відміну від товарних операцій продаж туристичного продукту неможливий без попереднього підтвердження туроператора.

Розглянемо особливості туристичних посередницьких відносин. На практиці поставка туристичного продукту турагентом проходить у кілька етапів:

1) турагент надає інформацію потенційному туристу про туристичний продукт туроператора, туристичні послуги іншого суб'єкта туристичної діяльності;

2) турист при бажанні придбати туристичний продукт, туристичні послуги оформляє заявку на туристичне обслуговування;

3) турагент на підставі заявки робить запит про можливість бронювання туристичного продукту, туристичних послуг у туроператора чи іншого суб'єкта туристичної діяльності;

4) у разі можливості бронювання туроператор (або інший суб'єкт туристичної діяльності) оформляє підтвердження

бронювання та виставляє рахунок на оплату, як правило в сумі за вирахуванням винагороди турагента;

5) турагент на підставі підтвердження туроператора укладає договір з туристом;

6) турист у відповідності з умовами договору здійснює попередню оплату за турпродукт;

7) турагент перераховує гроші туроператору;

8) після фактичного обслуговування туроператор оформляє акт наданих послуг (на практиці саме його розглядають як звіт турагента).

Якщо предметом агентського договору між туроператором та турагентом є укладання договорів в інтересах туроператора, то звіт турагента повинен оформлятися після підписання договору з туристом (п'ятий етап). Однак, останнім часом у практиці оформлення договірних відносин предметом агентського договору є не тільки укладення договору на туристичне обслуговування з туристом, а й інші фактичні дії, пов'язані з виконанням такого договору. Очевидно, що це є і отримання оплати за турпродукт, і передача ваучера та інших документів, і контроль за ходом обслуговування (вирішення поточних претензій, що виникають при поселенні) тощо. Тому такий акт-звіт турагента можна оформляти після завершення обслуговування. Часто такі звіти оформляє не турагент, а туроператор після надання туристичного обслуговування.

Важливо детально вивчити зміст звіту турагента, адже часто на практиці туроператори (інші суб'єкти туристичної діяльності) після завершення туристичного обслуговування надають турагентам акти наданих послуг на вартість туристичного продукту за вирахуванням агентської винагороди. Також у рахунках на оплату туристичного продукту не відображається сума винагороди, а тільки вартість туристичного продукту, зменшена на суму винагороди. Фактично таке документальне оформлення розрахунків не свідчить про посередницький характер відносин, що в свою чергу позбавляє турагента можливості оподатковувати податком на додану вартість, податком на прибуток або єдиним податком виключно винагороду.

Тому у звіті турагента необхідно обов'язково подавати інформацію про вартість реалізованих туристичних продуктів турагентом від імені туроператора, винагороду турагента та про суму, що належить до перерахування туроператору (іншому суб'єкту туристичної діяльності).

5.2. Оподаткування діяльності туристичного агента. У податковому обліку з метою визначення об'єкта оподаткування **податком на прибуток** кошти або вартість майна, що надходять посереднику (агенту) і проходять у рамках посередницьких договорів через посередника транзитом, до складу «податкових» доходів і «податкових» витрат посередника не включаються. Згідно з п.п.136.1.19 ПКУ грошові кошти або вартість майна, що надходять комісіонеру (повіреному, агенту) у межах договорів комісії, доручення, консигнації інших аналогічних цивільно-правових договорів, не враховуються у складі податкових доходів для визначення об'єкта оподаткування, так само як платежі платника податку в сумі вартості товару, перераховані на виконання зазначених договорів на користь комітента, принципала тощо, не включаються згідно з п.п.139.1.2.ПКУ до податкових витрат такого платника-комісіонера (агента).

Оскільки турагент працює за посередницькими договорами з туристами або туроператорами, то в доходи з метою нарахування податку на прибуток зараховується тільки сума винагороди турагента без ПДВ. При цьому дохід визнається за датою оформлення звіту перед туроператором або іншим постачальником (при реалізації за посередницьким договором на продаж) або за датою оформлення акта з туристом (при придбанні туристичного продукту за посередницьким договором на придбання). Вартість послуг туроператора або іншого постачальника у сумі витрат з метою нарахування податку на прибуток не відображається.

У турагента дохід виникає тільки в частині винагороди (без урахування ПДВ) за загальними правилами, передбаченими для визнання доходу від продажу результатів робіт (послуг), а саме: за датою складання акта про надання посередницької послуги (п.п.135.4.1, п.137.1 ПКУ (3)).

П. 207.5 статті 207 Податкового кодексу України передбачено спеціальний порядок оподаткування **податком на додану вартість** турагентської діяльності. Базою оподаткування для операцій, які здійснюються туристичним агентом, є винагорода, яка нараховується (виплачується) туристичним оператором, іншими постачальниками послуг на користь такого туристичного агента, у тому числі за рахунок коштів, отриманих останнім від споживача туристичного продукту (туристичної послуги).

Згідно з п. 207.7 ПКУ основну ставку ПДВ турагент застосовує до бази оподаткування, обрахованої відповідно до п. 207.5 ПК. Тобто для цілей оподаткування ПДВ базою у турагента служить сума

винагороди (без ПДВ). Сума ПДВ вираховується шляхом множення бази оподаткування на ставку ПДВ.

Суму податкових зобов'язань з ПДВ можна вирахувати і за іншим методом – «витягти» із загальної суми винагороди як 1/6.

Оскільки для операцій, здійснюваних турагентом, базою оподаткування є його винагорода, то при визначенні загального обсягу оподатковуваних операцій звітного періоду для реєстрації ПДВ (обов'язкової та добровільної) турагентом враховується тільки сума його винагороди. Тобто, якщо сума винагороди, отримана суб'єктом туристичної діяльності – неплатником ПДВ за останні 12 календарних місяців, перевищує 300 тис. грн (без урахування ПДВ), такий суб'єкт підлягає обов'язковій реєстрації платником ПДВ.

Нарахування податкових зобов'язань з ПДВ турагентом відбувається за правилом «першої події» та залежить від порядку виплати йому винагороди. Можливі два варіанти розрахунку туроператора з турагентом з виплати винагороди:

1) винагорода залишається в турагента з коштів, що надійшли від туристів. У такому разі, туроператор отримує на поточний рахунок кошти від турагента за вирахуванням винагороди останнього;

2) спочатку турагент перераховує всі кошти, отримані ним від реалізації турпродукту, потім туроператор розраховує винагороду турагента і перераховує її на його поточний рахунок.

Виходячи з різних схем розрахунків між туроператором та турагентом, є два можливі варіанти визначення дати нарахування податкових зобов'язань з ПДВ турагентом, які наведені в таблиці 5.1.

Таблиця 5.1

Визначення дати нарахування податкових зобов'язань з ПДВ у залежності від умов розрахунків з туроператором або іншим постачальником туристичного продукту, туристичних послуг

Умови розрахунків з туроператором або іншим постачальником	Дата нарахування податкових зобов'язань з ПДВ
I варіант	
Винагорода залишається в турагента з коштів, що надійшли від туристів	Подія, що відбулася раніше: - дата отримання оплати від туриста; - дата оформлення звіту перед туроператором про реалізовані туристичні продукти, туристичні послуги

II варіант	
Туроператор перераховує винагороду на поточний рахунок турагента	Подія, що відбулася раніше: - дата отримання коштів від туроператора; - дата підписання звіту турагента перед туроператором про реалізовані туристичні продукти, туристичні послуги

У першому варіанті в сумі коштів, що надійшла від туристів, є частка, що належить туристичному агенту, а саме — розмір винагорода, яка є об'єктом оподаткування ПДВ. У другому варіанті суми коштів, що надійшли від туристів, належать у повному розмірі туристичному оператору, а тому таке надходження коштів не супроводжується виникненням податкових зобов'язань.

Якщо турагент укладає посередницькі договори з туристами на купівлю для них туристичних продуктів або туристичних послуг у інших суб'єктів туристичної діяльності (тобто на підставі таких договорів турагент надає туристичні послуги не туроператору, а туристам), то норми ст. 207 ПКУ у цьому випадку не застосовуються. За таких обставин турагентам потрібно діяти відповідно до загальних правил нарахування та сплати ПДВ.

Так, якщо турагент працює за замовленням туриста на основі договору доручення на придбання, то з метою оподаткування операцій з поставки таких турпродуктів (турпослуг) податком на додану вартість необхідно керуватися п. 189.4. статті 189 Податкового кодексу України у відповідності з яким базою оподаткування для товарів/послуг, що передаються/отримуються у межах договорів комісії (консигнації), поруки, довірчого управління, є вартість постачання цих товарів, визначена у порядку, встановленому статтею 188 цього Кодексу. Тобто базою оподаткування є договірна вартість постачання туристичного продукту, а не винагорода.

Дата збільшення податкових зобов'язань та податкового кредиту платників податку, що здійснюють постачання/отримання товарів/послуг у межах договорів комісії (консигнації), поруки, доручення, довірчого управління, інших цивільно-правових договорів та без права власності на такі товари/послуги, визначається за правилами, встановленими статтями 187 і 198 цього Кодексу. Тобто при придбанні турагентом туристичного продукту чи туристичних послуг за дорученням туриста для нарахування податкового

зобов'язання та податкового кредиту з ПДВ діє правило «першої події».

За такою схемою невигідно працювати при реалізації туристичного продукту туроператора, оскільки в турагента не буде права на податковий кредит від туроператора повної вартості туристичного продукту. Турагенту або туроператору — платникам ПДВ доцільно використовувати таку схему виключно для придбання окремих туристичних послуг в інших суб'єктів туристичної діяльності (готелів, санаторіїв, перевізників тощо), які зареєстровані платником ПДВ.

Турагенти — юридичні особи мають право обрати спрощену систему оподаткування шляхом сплати **єдиного податку**, обравши 3 групу. Детально особливості сплати єдиного податку було розглянуто в темі 4.

Умови переходу на спрощену систему оподаткування для туристичних агентів-фізичних осіб наведено в таблиці 5.2.

Таблиця 5.2

Умови переходу на єдиний податок (і перебування на ньому)

Група	Умови переходу на єдиний податок (і перебування на ньому)	Ставка єдиного податку за себе:
Група 1 (фізичні особи)	1. Річний ліміт доходу не перевищує 300 000. грн. 2. Немає найманих працівників. 3. Можна займатись тільки: - продажем товарів населенню з торговельних місць на ринках; - та / або наданням побутових послуг населенню (перелік таких послуг наведений а п.291.6 ПКУ(3)). Решта види діяльності заборонені.	Ставка до 10 % розміру мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року.
Група 2 (фізичні особи)	1. Річний ліміт доходу до 1500000 грн. 2. Кількість найманих працівників — одночасно не більше 10 осіб.* 3. Можна займатися, зокрема, наданням послуг (у тому числі побутових) населенню та/ або єдино-податникам (підприємцям або юридичним особам).	Ставка до 20 % розміру мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року.

	4. Заборонено: - надавати послуги (у тому числі оренди) або виконувати роботи для підприємців, які знаходяться на загальній системі оподаткування або юридичних осіб – платників податку на прибуток; - здійснювати посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна (гр. 70.31 КВЕД - 2005)	
Група 3 (юридичні та фізичні особи)	1. Річний ліміт доходу до 200000000 млн грн. 2. Ліміту кількості найманих працівників немає. 3. Можна займатися будь-якими незабороненими видами діяльності.	Ставка 2% (платники ПДВ) та 4% (не платники ПДВ) від обороту.

До 1 групи турагент однозначно не потрапляє, оскільки єдино-податники цієї групи можуть здійснювати виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місцевих ринків та / або надавати побутові послуги населенню (при цьому послуги в сфері туризму до таких згідно з п.291.7 ПКУ (3) не належать).

У свою чергу, **для діяльності в групі 3 платників єдиного податку обмежень немає**. Більше того, перебуваючи в таких групах єдиного податку, турагент-підприємець може взаємодіяти з будь-якими контрагентами без загрози єдино-податної перереєстрації.

А от відносно **можливості перебування турагента-підприємця у 2 групі платників єдиного податку** ситуація неоднозначна.

По-перше, формально діяльність турагентів може носити лише посередницький характер (ст. 5 Закону про туризм). Як правило, така посередницька діяльність здійснюється на підставі агентських договорів з туроператорами (найчастіше, відразу з кількома), згідно з якими останні делегують турагентам право на укладення договорів з туристами (від імені таких туроператорів та в їх інтересах). Причому, в такому випадку турагент надає послугу саме туроператору, а не туристу.

По-друге, платники єдиного податку 2 групи мають право займатися лише наданням послуг іншим платникам єдиного податку та/або населенню, виробництвом/продажем товарів і діяльністю у сфері ресторанного бізнесу.

У зв'язку із зазначеним вище можемо укласти, що якщо турагент укладає агентські договори **виключно з туроператорами — єдиноподатниками**, то він має право перебувати у 2 групі платників єдиного податку. У той же час така ситуація є швидше винятком, оскільки турагенти, як і будь-які інші господарюючі суб'єкти, керуються не самими лише податковими міркуваннями, у зв'язку з чим вступають у правовідносини з туроператорами незалежно від їх податкового статусу. У випадку , якщо хоча б один з них є загальносистемний, то діяльність турагента в групі 2 платників єдиного податку буде під питанням. Якщо ж турагент вже був у такій групі, то з наступного кварталу йому слід перейти на загальну систему, а сума агентської винагороди, отриманої від туроператора, який знаходиться на загальній системі оподаткування, у тому числі шляхом утримання із виручки — обкласти податком за ставкою 20 %.

Якщо турагенту — платнику єдиного податку (або, якщо він бажає перейти на єдиний податок) **все ж доводиться взаємодіяти з туроператорами, які знаходяться на загальній системі оподаткування**, то оформити свої відносини з ними, не порушивши при цьому критерії «спрощенки», можна шляхом укладання посередницьких договорів з туристами на покупку для них туристичних продуктів і послуг. У такому випадку послуга буде надаватися не туроператору, а туристу, у зв'язку з чим умови для переходу/перебування на єдиному податку 2 групи не порушуються, навіть якщо туроператор, у якого набувається відповідний туристичний продукт/послуга, є загальносистемником.

При цьому слід відмітити, що цей підхід все ж містить у собі небезпеку, зокрема, якщо туристом є іноземець (або особа без громадянства, що малоімовірно). Справа в тому, що **в переліку можливих одержувачів послуг** від платника єдиного податку 2 групи фігурують не фізичні особи, а **населення**. Виходячи з практики застосування цього поняття під населенням розуміється сукупність людей, що знаходяться на території держави та підлягають її юрисдикції, в тому числі громадяни, іноземці, що проживають в цій державі тривалий час, апатриди та особи з подвійним і більше громадянством. Водночас у законодавстві цей термін не закріплено. При цьому, на наш погляд, до категорії населення цілком можливо включити всіх фізичних осіб, які перебувають у момент надання послуги на території України, про що слід зауважити в документі (у якості місця його складання), що підтверджує факт надання такої послуги .

5.3. Облік доходів і витрат туристичного агента. Співпраця турагентів з туроператорами та іншими суб'єктами туристичної діяльності зазвичай супроводжується укладанням агентських договорів. У основі таких договорів лежить модель договору доручення на продаж: комерційний агент (як і повірений) вчиняє дії (реалізує туристичний продукт або туристичні послуги) від імені та за рахунок іншого суб'єкта господарювання (туроператора або іншого суб'єкта туристичної діяльності). Що стосується бухгалтерського та податкового обліку, то у разі, якщо відносини між суб'єктами туристичної діяльності будуються за агентськими договорами, орієнтуються на правила, встановлені для посередництва.

У той же час з клієнтами турагент укладає, як правило, договір на туристичне обслуговування, в рідкісних випадках — договір на надання консультаційних послуг або договори доручення на покупку.

Турагент здійснює посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператора або туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності кінцевому споживачу (туристу). Таку посередницьку діяльність можна здійснювати двома шляхами:

1) реалізація туристичного продукту, туристичних послуг на основі агентської угоди, договору комісії або доручення на продаж, укладеної з туроператором, готелем, транспортною організацією тощо;

2) придбання туристичного продукту для туриста на основі договору, доручення або комісії на придбання, укладеного з туристом.

Облік реалізації туристичного продукту від імені туроператора. Оскільки турагент здійснює посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту, туристичних послуг, то фактично кошти, отримані від реалізації цих туристичних послуг, є транзитними. Розрахунки за посередницькими договорами посідають вагоме місце в розрахунках турагента з кредиторами. Тому для обліку розрахунків турагента з туроператором (або іншим суб'єктом туристичної діяльності), з якими укладено посередницькі договори, використовується окремий субрахунок 686 «Розрахунки з довірителями, комітентами». Використання єдиного субрахунку з розрахунків з туроператором (або іншим постачальником), з яким укладено посередницьку угоду, дозволяє уникнути додаткових взаємозаліків заборгованостей (між рахунками 361, 681, 685, 377).

Вартість туристичних послуг, отриманих від постачальника за посередницькою угодою, у відповідності з вимогами П(С) БО 15 «Дохід» вираховується з доходу від реалізації туристичного продукту. Такі суми повинні відображатися на рахунку 704 «Вирахування з доходів» у момент нарахування доходу від реалізації

туристичного продукту, турпослуг (передачі документів туристу). Заборгованість перед туроператором (або іншим суб'єктом туристичної діяльності), з яким укладено посередницьку угоду, відображається на підставі звіту турагента. У момент складання звіту вартість реалізованого туристичного продукту відображають кореспонденцією д-т 704 «Вирахування з доходів», к-т 686 «Розрахунки з довірителями, комітентами».

За виконання посередницької угоди турагент має право на винагороду, нарахування якої відображається проводками: д-т 686 «Розрахунки з довірителями, комітентами», к-т 703 «Дохід від реалізації послуг» на суму винагороди турагента, враховуючи ПДВ. На суму ПДВ виникає податкове зобов'язання проведенням д-т 703 «Дохід від реалізації послуг», к-т 643 «Податкове зобов'язання» (якщо туристом здійснювалася попередня оплата) або 641 «Розрахунки за податками» (якщо попередня оплата туристом не здійснювалася).

Для обліку документів, що надають право на отримання туристичного продукту, туристичних послуг, оприбуткованих від туроператора (або іншого постачальника), з яким укладено посередницьку угоду на продаж, пропонуємо відкрити субрахунок 026 «Документи, отримані за посередницькими договорами на продаж».

Приклад. Турагент на підставі агентського договору з туроператором реалізував туристичний продукт фізичній особі за готівку вартістю – 5000,00 грн, у т.ч. ПДВ. При цьому за агентським договором турагенту нараховується винагорода 10 % від продажу, яку останній утримує з коштів, що надійшли від туриста.

Порядок взаєморозрахунків: при розрахунках з туристом спочатку було отримано оплату, потім здійснено бронювання та передача документів. Після отримання підтвердження бронювання туристичного продукту від туроператора турагент подав туроператору звіт про укладення відповідного договору з туристом. Розрахунок з туроператором було проведено після оплати туру туристом.

Таблиця 5.3

Облік реалізації турагентом турпродукту на основі агентської угоди з туроператором

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Д-Т	К-Т	
1.	Отримано кошти від туриста	311	681	5000
2.	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ (податкова накладна виписується на ім'я туроператора)	643	641	83,33

Продовження таблиці 5.3

3.	Перераховано кошти туроператору	686	311	4500
4.	Оприбутковано ваучер від туроператора	026		5000
5.	Передано ваучер туристу		026	5000
6.	Відображено дохід від реалізації туристичного продукту	361	703	5000
7.	Відображено суму, належну туроператору	704	686	5000
8.	Нараховано агентську винагороду за реалізацію туристичного продукту	686	703	500
9.	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	703	643	83,33

Облік реалізації турпродукту за договором доручення на придбання. У випадку придбання туристичного продукту за дорученням туриста транзитне визнання доходу (на рахунках 703 та 704) не відбувається, дохід відображається тільки в сумі винагороди турагента в момент підписання акта з туристом, де зазначається, що зобов'язання турагента з підписання угоди з туроператором, іншим постачальником виконано. Розрахунки з туристом доцільно обліковувати на рахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», а розрахунки з туроператором або іншим суб'єктом туристичної діяльності – на рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами». Послуги, надані постачальниками на користь туриста, у сумі витрат не відображаються, а заборгованість перед постачальником списується в рахунок заборгованості туриста (д-т 377, к-т 685). Ваучер туроператора або документи, отримані від інших суб'єктів туристичної діяльності, обліковуються на рахунку 027 «Документи, прийняті за посередницькими договорами на придбання».

Приклад. За дорученням туриста турагент замовив у транспортної компанії послуги перевезення вартістю 4500 грн, у т.ч. ПДВ 750 грн. За виконання доручення турист оплачує додатково турагенту винагороду в сумі 500 грн, у т.ч. ПДВ – 83,33 грн. Вартість власних прямих витрат турагента становить 900,00 грн.

Порядок розрахунків з туристом та транспортною компанією:

- а) при розрахунках туриста з турагентом першою подією є повна оплата в сумі 5000,00 грн; потім надання послуг туристу;
- б) при розрахунках з транспортною компанією турагент спочатку здійснює попередню оплату в сумі 4500 грн, потім відбувається надання послуг перевезення туристу.

**Облік придбання туристичних послуг за договором доручення
на придбання**

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
		Д-Т	К-Т	
1.	Отримано кошти від туриста	311	377	5000
2.	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	643	641	833,33
3.	Перераховано кошти перевізнику	685	311	4500
4.	Нараховано податковий кредит з ПДВ	641	644	750
5.	Після надання транспортних послуг туристу нараховано дохід від надання посередницьких послуг на суму винагороди	377	703	500
6.	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ з суми винагороди	703	643	83,33
7.	Списано попередню оплату в погашення заборгованості перед готелем	377	685	4500
8.	Списано податкове зобов'язання та податковий кредит з ПДВ (проведено взаємозалік між рахунками 643, 644)	644	643	750
9.	Нараховані прямі витрати	23	66, 65, 20, 22	900

Отже, якщо турагент здійснює посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту, туристичних послуг, то фактично кошти, отримані від реалізації цих туристичних послуг, є транзитними. Розрахунки за посередницькими договорами посідають вагоме місце в розрахунках турагента з кредиторами.

Теми для обговорення

1. У чому полягають особливості обліку турагента?
2. Коли у туроператора визнається дохід?
3. Коли у туроператора визнаються доходи?
4. Назвати основні нормативні акти, які регулюють ведення бухгалтерського обліку у турагента.
5. Згідно з податковим законодавством, які податки і збори буде сплачувати турагент?

Теми рефератів

1. Облік доходів у туроператора.
2. Облік витрат у турагента

3. Порядок сплати та нарахування податку на додану вартість.
4. Порядок сплати та нарахування податку на прибуток.
5. Особливості оподаткування єдиним податком туроператора.

Тести для самоконтролю

1. **Яким бухгалтерським проведенням турагент списує номінальну вартість путівки?**
 - а) д-т 704, к-т 33;
 - б) д-т 903, к-т 23;
 - в) д-т 903, к-т 33;
 - г) д-т 901, к-т 23.
2. **На підставі звіту турагент відображає дохід від реалізації посередницьких послуг таким чином:**
 - а) д-т 685, к-т 703; д-т 703, к-т 641 (643);
 - б) д-т 311, к-т 703; д-т 703, к-т 641 (643);
 - в) д-т 631, к-т 703; д-т 703, к-т 641 (643);
 - г) д-т 201, к-т 703; д-т 703, к-т 641 (643).
3. **Отримані ваучери від туроператора обліковуються на рахунку:**
 - а) 024 «Товари, прийняті на комісію»;
 - б) 025 «Матеріальні цінності довірителя»;
 - в) 03 «Непередбачені активи»;
 - г) 08 «Бланки суворого обліку».
4. **У дохід турагента відноситься:**
 - а) тільки сума комісійної винагороди, без ПДВ;
 - б) сума за датою оформлення звіту перед туроператором;
 - в) сума всіх витрат, понесених туристичними організаціями;
 - г) банківські відсотки за кредитом у туроператора.
5. **Визначити правильно кореспонденцію рахунків за змістом господарської операції: «Передано ваучер туристу та підписано з ним акт про надання послуг»**
 - а) д-т 23, к-т 79;
 - б) д-т 26, к-т 31;
 - в) д-т 31, к-т 30;
 - г) д-т – ,к-т 025.
6. **Яким бухгалтерським проведенням відображається господарська операція про отримання коштів від туриста:**
 - а) д-т 311, к-т 671;
 - б) д-т 311, к-т 681;
 - в) д-т 681, к-т 311;
 - г) д-т 671, к-т 311.

- 7. Посередницька (турагентська) діяльність здійснюється таким чином:**
- а) реалізація туристичного продукту на основі агентської угоди (договору комісії, доручення);
 - б) на основі прямих угод з постачальниками туристичних послуг;
 - в) придбання туристичного продукту для туриста на основі договору доручення, комісії;
 - г) перепродаж туристичного пакету іноземцям.
- 8. Що є базою оподаткування для операцій, які здійснюються турагентом?**
- а) вартість туристичного продукту (послуги);
 - б) комісійна винагорода;
 - в) витрати, пов'язані з виготовленням туристичного продукту;
 - г) немає правильної відповіді.
- 9. Як відображається на підприємстві турагента заборгованість перед туроператором?**
- а) д-т 703, к-т 704;
 - б) д-т 704, к-т 685;
 - в) д-т 23, к-т 703;
 - г) д-т 903, к-т 23.
- 10. У скількох примірниках заповнюється ваучер?**
- а) в одному;
 - б) у двох;
 - в) у трьох;
 - г) у чотирьох.

Матриця правильних відповідей

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
б	в, г, д	а, в	а	б	б	а, б	а, б	б, в	а

Список використаної літератури

1. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 р. № 1775-III, зі змінами та доповненнями згідно з Законом України № 4023-VI від 15.11.2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про строк дії ліцензії на проведення певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу» від 29.11.2000 р. № 1755, зі змінами та доповненнями згідно з постановою КМУ від 21.05.2009 р. № 498-2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Перелік санаторно-курортних закладів, операції з продажу путівок, які на санаторно-курортне лікування дітей не підлягають обкладенню податком на додану вартість, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.1997 р. № 835, зі змінами та доповненнями згідно з постановою КМУ від 23.09.2011 р. № 835-2001-п. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Податковий кодекс України, затверджений Законом України від 02.12.2010 р. № 2755-17, зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 24.04.2012 р. № 4661-17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», прийнятий Верховною Радою України 16 липня 1999 р. № 996-XIV, зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 22.12.2011 р. № 4224-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР (остання редакція від 04.11.2012 р. док. № 5316-17) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР (остання редакція від 04.07.2013 р. док. № 406) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР, зі змінами та доповненнями згідно з Законом України від 19.04.2011 р. № 3235-17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. П(С)БО 16 «Витрати». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2000 р. за № 318 від 31.12.1999 р. (остання

- редакція від 27.06.2013 р. док. № 627) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. П(С)БО 15 «Доходи». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 грудня 1999 р. за № 860/4153 від 29.11.1999 р. № 290 (остання редакція від 27.06.2013 р. док. № 627) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
 11. П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2000 р. за № 515/4736 № 193 від 10.08.2000 р. (остання редакція від 27.06.2013 р. док. № 627) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
 12. Бабарицька В.К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту: навч.посібник / В.К. Бабарицька, О.Ю. Малиновська. — К.: Альтерпрес, 2004. — 288 с.
 13. Білова Н. Ліцензування туроператорської і турагентської діяльності / Н. Білова // Податки та бухгалтерський облік. — № 33 (800), квітень 2005. — С. 26–41.
 14. Беднарчук Г. Операції продажу-придбання валюти в продажу / Г. Беднарчук // Дебет-Кредит. — 2012. — № 19 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dtkk.com.ua/show/1bid15287.html>
 15. Вовк Л. Особливості обліку туризму: облік продажу (реалізації) туристичного продукту туроператором і турагентом /Л. Вовк, Д. Бандура // Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні. Науковий збірник, спецвипуск 15 (частина 2), за ред. доц. В.Є. Швеця. — Львів: Інтереко, 2005 — С. 367–374.
 16. Волочай О. Організація внутрішнього та міжнародного туризму / О. Волочай // Бухгалтерія. — № 36 (607). — 2004.
 17. Коваленко О. Туроператор надає послуги з в'їзного туризму: особливості оподаткування з прибутку /О. Коваленко // Все про бухгалтерський облік. — № 76. — 2011. — С.36–40.
 18. Усе про облік та організацію туристичної діяльності / Я. Клиженко, І. Басова, Н. Білова, Т. Войтенко. — Вид. 6-те, перероб. і доп. — Х.: Фактор, 2013. 224 с.

ДОДАТОК

Таблиця

Отримання і анулювання ліцензії (копії дублікатів) на здійснення туроператорської діяльності

Основні моменти	Характеристика
1	2
Отримання ліцензії	
Підстави для отримання ліцензії	Здійснення туроператорської діяльності
Документи, які необхідно подавати до органу ліцензування	<p>1) заява* встановленого зрізця про видачу ліцензії. Форма заяви подається до додатку 1 пункту 1.2.4. Ліцензійних умов;</p> <p>2) документи, перелік яких встановлений п. 29 постанови № 756:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інформація про наявність власного чи орендованого службового приміщення (офісу). Інформація надається за підписом заявника – суб'єкту господарювання; - нотаріально завірена копія довідки банківського або іншого кредитного закладу про підтвердження фінансового забезпечення відповідальності суб'єкта господарювання в розмірі, визначеному Законом України «Про туризм»; - засвідчена в установленому порядку копія договору, укладеного із страховою компанією про обов'язкове страхування (медичне та від нещасного випадку) туристів, які здійснюють туристичні подорожі. <p>Заява про видачу ліцензії і документи, що додаються до неї, які приймаються згідно з описом, копія яких видається заявнику з відміткою про дату прийому документів органом ліцензування і підписом відповідальної особи.</p> <p>Інші документи органу ліцензування вимагати заборонено.</p>
<p><i>* Заява про видачу ліцензії повинна містити такі відомості (ч. 2 ст.10 Закону про ліцензування):</i></p> <p><i>1) відомості про суб'єкт господарювання заявника, тобто туроператора (назва, місцезнаходження, банківські реквізити, ідентифікаційний код);</i></p> <p><i>2) вид господарської діяльності, вказаний згідно з ч. 3 ст. 9 Закону про ліцензування (повністю або частково), на здійснення якого заявник має намір отримати ліцензію. Відповідно, необхідно вказати «діяльність туроператора».</i></p> <p><i>У випадку наявності в заявника філій, інших уособлених підрозділів, які будуть здійснювати господарську діяльність на основі отриманої ліцензії, в заяві зазначається їх місцезнаходження.</i></p> <p><i>** Нагадуємо, що мінімальний розмір фінансового забезпечення туроператора має становити суму, еквівалентну не менше 20000 євро, а якщо туроператор надає послуги виключно з внутрішнього і в'їзного туризму – не менше суми, еквівалентної 10000 євро (ч. 4 ст. 15 Закону про туризм).</i></p>	

1	2	
Ключові терміни	Термін прийняття рішення органом ліцензування про видачу ліцензії, або про відмову* в її видачі	Не пізніше десяти робочих днів з дати надходження заяви** про видачу ліцензії і документів, що додаються до заяви.
	Термін надсилання заявнику повідомлення про прийняття рішення щодо видачі ліцензії або про її відмову* (надсилається у письмовій формі)	Протягом трьох робочих днів з дати прийняття відповідного рішення.
	Термін подачі нової заяви про видачу ліцензії у випадку отримання відмови *	
	Причина відмови* – виявлено недостовірні дані в документах, поданих заявником	Не раніше, ніж через три місяця з дати прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії.
	Причина відмови * – невідповідність поданих документів заявника вимогам Ліцензійних умов	Після усунення причини , що є основою відмови про видачу ліцензії.
	Термін подачі документа , що підтверджує внесення оплати за видачу ліцензії.	Протягом 30 календарних днів з дня надсилання повідомлення щодо прийняття рішення про видачу ліцензії. В іншому випадку орган ліцензування має право скасувати рішення про видачу ліцензії або прийняти рішення про визнання цієї ліцензії недійсною.
	Термін звернення в орган ліцензування для отримання оформленої ліцензії	
Термін оформлення ліцензії органом ліцензування	Не пізніше трьох робочих днів з дня отримання документа, що підтверджує внесення оплати за видачу ліцензії. ***	

* Рішення про відмову у видачі ліцензії може бути оскаржено в судовому порядку.

** Заява про видачу ліцензії залишається без розгляду, якщо:

- заяву подано (підписано) особою, яка не має на це повноважень;

- документи оформлені з порушенням вимог ст. 10 Закону про ліцензування.

Якщо заява на видачу ліцензії залишена без розгляду, заявнику повідомляється про це в письмовому вигляді із зазначенням підстави призупинення заяви про видачу ліцензії без розгляду. Після усунення недоліків, які були причиною для винесення рішення про призупинення розгляду заяви про видачу ліцензії, заявник може повторно подати заяву про видачу ліцензії, яка розглядається в порядку, встановленому законом про ліцензування.

*** Орган ліцензування робить відмітку про дату прийому документів, що підтверджують внесення заявником плати за видачу ліцензії, на копії опису, яка була видана заявнику при прийомі заяви про видачу ліцензії.

1	2
Термін дії ліцензії	Необмежений (п.1 постанови № 1755)
Плата за видачу ліцензії	<p>Вартість ліцензії — одна мінімальна заробітна плата, виходячи з її розміру, діючого на дату прийняття органом ліцензування рішення про видачу ліцензії (абз. 3. п.1 постанови № 1755).</p> <p>Таким чином, в 2013 році за придбання ліцензії встановлена плата: з 1 січня – 1147,00 грн; з 1 грудня – 1218,00 грн (Закон України «Про держбюджет на 2013 рік»).</p> <p>У відповідності з п. 5 постанови № 1755 плата, яка вноситься суб'єктом господарювання за видачу та переоформлення ліцензії, видачу дублікату ліцензії натомість втраченої або пошкодженої та копії ліцензії, зараховується у відповідний бюджет і вноситься на рахунки територіального органу Державної казначейської служби за відповідним кодом бюджетної класифікації. Для цього застосовується код бюджетної класифікації 22011800 «Оплата за ліцензії і сертифікати, що сплачується ліцензувальником за місцем здійснення діяльності» (наказ МФУ «Про бюджетну класифікацію від 14.01.2011 року № 11»).</p> <p>Оплата за видачу ліцензії повинна бути внесена суб'єктом господарювання після прийняття рішення про видачу ліцензії протягом 30-ти календарних днів до органу ліцензування, де повинен надатися документ, що підтверджує внесення оплати.</p>
Підстави для видачі ліцензії	Засвідчена органом ліцензування копія ліцензії видається ліцензіату — юридичній особі на кожен філіал та інші відокремлені підрозділи, де відповідний ліцензіат здійснюватиме зазначений у ліцензії вид господарської діяльності, та яка підтверджує право ліцензіата на таку діяльність.
Документи, які необхідно подати до органу ліцензування	<p>У разі, якщо на момент отримання оригіналу ліцензії в юридичної особи є філіали або інші відокремлені підрозділи, які здійснюватимуть вид діяльності, зазначений у ліцензії, ніяких додаткових документів подавати не потрібно. Відомості про такі підрозділи вказуються в заяві на видачу ліцензії, відповідно плата за кожен копію ліцензії вноситься одночасно з платою за ліцензію. В цьому випадку копії ліцензії отримуються одночасно з оригіналом.</p> <p>Якщо ж копія ліцензії потрібна для нового філіалу або іншого відокремленого підрозділу юридичної особи, ліцензіату необхідно подати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) заяву про видачу копії ліцензії згідно з формою, наведеною в додатку 3 до пункту 1.3.1 Ліцензійних умов; 2) документи, перелік яких встановлено пунктом 29 постанови № 756.

1	2	
Термін дії копії ліцензії	У той же час у випадку припинення здійснення зазначеного в ліцензії виду господарської діяльності за місцем здійснення діяльності, на яку видана копія ліцензії, ліцензіат зобов'язаний протягом десяти робочих днів з дати припинення повідомити про це орган ліцензування в письмовій формі.	
Плата за видачу копії ліцензії	За видачу копії ліцензії вноситься плата в розмірі 1 нмдг (17 грн), яка зараховується у відповідний бюджет.	
Анулювання ліцензії		
Підстави для анулювання ліцензії	<p>Згідно зі ст. 21 Закону про ліцензування ліцензія може бути анульована на підставі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - заяви ліцензіата про анулювання ліцензії; - акта про повторне порушення ліцензіатом Ліцензійних умов; - наявності в Єдиному реєстрі юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців відомостей про перебування юридичної особи в стані призупинення шляхом ліквідації або державної реєстрації її ліквідації; - акта про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих суб'єктом господарювання для отримання ліцензії; - акта про встановлення факту передачі ліцензії або її копії іншій юридичній особі для здійснення господарської діяльності; - акта про невиконання розпорядження щодо усунення порушень Ліцензійних умов; - акта про неможливість ліцензіата забезпечити виконання Ліцензійних умов; - акта про відмову ліцензіата в проведенні перевірки органом ліцензування, яким є Держтуризмкурорт, або спеціально вповноваженим органом з питань ліцензування. 	
Ключові терміни	Термін прийняття органом ліцензування рішення про анулювання ліцензії	Протягом десяти робочих днів з дати встановлення підстав для анулювання ліцензії.
	Термін вручення (надсилання) рішення про анулювання ліцензії	Не пізніше трьох робочих днів з дати прийняття рішення про анулювання ліцензії. Зверніть увагу, що в рішенні повинні вказуватися підстави про анулювання ліцензії.

1	2	
	Термін вступу в законну силу рішення про анулювання ліцензії	<ul style="list-style-type: none"> - з дня прийняття рішення (якщо ліцензія анулюється за заявою, поданою ліцензіатом); - через тридцять днів з дня прийняття рішення (в інших випадках анулювання ліцензії).
	Термін отримання нової ліцензії після анулювання попередньої*	Не раніше, ніж через рік з дати прийняття рішення органом ліцензування про анулювання попередньої ліцензії.
<p><i>* Якщо анулювання ліцензії виконано на основі акта про повторне порушення ліцензіатом Ліцензійних умов, акта про виявлення недостовірних даних у документах, поданих суб'єктом господарювання для отримання ліцензії, акта про встановлення факту передачі ліцензії іншій юридичній особі для здійснення господарської діяльності, акта про не виконання розпорядження про ліквідацію порушень Ліцензійних умов.</i></p>		

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КОЛІСНИК ГАЛИНА МИКОЛАЇВНА, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет», докторант Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Закінчила НУ «Львівська політехніка» за спеціальністю «облік і аудит» та Тернопільську академію народного господарства.

Перший досвід роботи здобула на посаді бухгалтера у Брокерсько-інвестиційній фірмі «Каменярь», м. Львів. З 2000 року працювала на посадах головного бухгалтера на підприємствах різних галузей економіки м. Львова, а саме: торгівля – оптова та роздрібна (ТОВ «Лаванда-Континент», ТОВ «Веста», ТОВ «УкрРесурс»), сфера послуг (Інститут підприємництва та перспективних технологій при НУ «Львівська політехніка»), зовнішньоекономічна діяльність (ТОВ «Інтрон»), туризм (ТОВ «Іверна»). У 2004 році розпочала викладацьку діяльність: працювала на посаді викладача кафедри обліку, аудиту та фінансів Львівського інституту економіки та туризму, з 2006 року – у Львівському національному лісотехнічному університеті на посаді викладача кафедри обліку і аудиту. Захистила кандидатську дисертацію при Львівському національному університеті ім. Івана Франка в 2007 році. З вересня 2008 року призначена на посаду завідувача кафедри обліку, аудиту та фінансів Закарпатського державного університету, де працювала до 2012 року. Вчене звання доцента присвоєно у квітні 2011 року. На посаді доцента кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет» працює з вересня 2012 року. Наразі є докторантом Львівського національного університету ім. Івана Франка, працює над докторською дисертацією на тему: «Управління витратами суб'єктів господарської діяльності в Україні», за якою опубліковано низку праць: 16 статей у фахових виданнях, з них 2 – в міжнародних. Є автором понад 70 статей – у фахових виданнях, 40 науково-методичних публікацій і розробок, близько 25 разів брала участь у наукових конференціях. Стаж викладацької роботи – 12 років. Забезпечує викладання дисциплін «Бухгалтерський облік», «Аудит», «Бухгалтерський облік в рекреаційно-туристичній діяльності», «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством». Видала 2 монографії та навчальний посібник «Аудит». Керує курсовими, дипломними та магістерськими роботами студентів.

ГЕЛЕЙ ЛЮДМИЛА ОЛЕГІВНА, кандидат економічних наук, завідувач кафедри обліку і фінансів Львівського інституту економіки і туризму.

Закінчила Львівську комерційну академію за спеціальністю «Фінанси і кредит».

З 2001 року працювала викладачем бухгалтерського обліку в Інституті підвищення кваліфікації «ФАХ». У 2002 році прийнята на посаду викладача бухгалтерських дисциплін Львівського економічного бізнес-коледжу (з вересня 2004 року – Львівський інститут економіки і туризму), де працює до теперішнього часу.

У вересні 2014 року захистила кандидатську дисертацію при Львівській комерційній академії, а з 2015 року призначена на посаду завідувача кафедри обліку і фінансів Львівського інституту економіки і туризму.

Є автором понад 30 статей у фахових виданнях, 30 науково-методичних публікацій і розробок, близько 15 разів брала участь у наукових конференціях. Стаж викладацької роботи – понад 13 років. Забезпечує викладання дисциплін «Аудит», «Міжнародні стандарти в обліку», «Облік в зарубіжних країнах». Є автором 2 монографій, керує курсовими і дипломними роботами студентів.

ДАНКАНИЧ ТЕТЯНА ПЕТРІВНА, головний бухгалтер ТОВ «Бусоль вояж».

Закінчила у 2003 році Ужгородський національний університет за спеціальністю «Облік і аудит».

У 2003–2007 роках навчалась в аспірантурі при кафедрі обліку і аудиту УжНУ. З 2004 року – викладач, а в 2007–2015 рр. – старший викладач кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «УжНУ».

З 2001 року і до теперішнього часу – головний бухгалтер туроператора ТОВ «Бусоль вояж».

Автор понад 10 статей у фахових виданнях з питань обліку діяльності туристичного оператора та туристичного агента, неодноразово брала участь у наукових конференціях. Стаж викладацької роботи – 11 років, роботи головним бухгалтером на підприємствах туристичного бізнесу – 14 років. У період роботи на кафедрі обліку і аудиту ДВНЗ «УжНУ» забезпечувала викладання дисциплін «Облік в рекреаційно-туристичній діяльності», «Практикум з бухгалтерського обліку», керувала курсовими і дипломними роботами студентів.

ЗМІСТ

Передмова	3
Тема 1. Загальні умови організації діяльності суб'єктів господарювання в туристичному господарстві: порядок реєстрації, сертифікації та ліцензування	5
1.1. Загальна характеристика туризму	5
1.2. Учасники взаємовідносин, які виникають при здійсненні туристичної діяльності	8
1.3. Організація туристичної діяльності	15
1.4. Порядок ліцензування, фінансового забезпечення, сертифікації в туристичному господарстві. Облік оприбуткування та списання ліцензії	17
Теми для обговорення	23
Теми рефератів	23
Тести для самоконтролю.....	23
Матриця правильних відповідей	26
Тема 2. Загальна характеристика туристичного продукту і туристичної послуги: облік і оподаткування	27
2.1. Економічна сутність та характеристика понять «туристичний продукт» і «туристична послуга»	27
2.2. Бухгалтерський облік туристичного продукту та туристичних послуг	38
2.3. Страхування туристів: поняття, облік та оподаткування	40
2.4. Експорт, імпорт туристичних послуг	47
Теми для обговорення	50
Теми рефератів	50
Тести для самоконтролю.....	50
Матриця правильних відповідей	52
Тема 3. Договірні відносини в туристичній діяльності	53
3.1. Загальна характеристика договірних відносин у туристичній діяльності	53
3.2. Договори з постачальниками	55
3.3. Договори з посередниками	57
3.4. Договір з клієнтами	63
3.5. Договір між туристами і окремими суб'єктами туристичної індустрії	71
Теми для обговорення	72
Теми рефератів	73
Тести для самоконтролю.....	73
Матриця правильних відповідей	75
Тема 4. Особливості бухгалтерського та податкового обліку у туроператора	76
4.1. Бухгалтерський облік: загальні особливості	77
4.2. Податковий облік. Податок на додану вартість	79
4.3. Податок на прибуток	82
4.4. Єдиний податок	84
4.5. Туристичний збір	87
4.6. Документальне оформлення реалізації туристичного продукту	88
4.7. Загальні засади обліку доходів туроператора	92
4.8. Облік туроператором документів, які надають право на отримання туристичних послуг	97
4.9. Загальні засади обліку витрат туроператора	101
4.10. Облік зовнішньоекономічних операцій	105
Теми для обговорення	111
Теми рефератів	112
Тести для самоконтролю.....	112
Матриця правильних відповідей	114
Тема 5. Облік діяльності турагентів	115
5.1. Документування розрахунків туристичного агента з туроператором	115
5.2. Оподаткування діяльності туристичного агента	118
5.3. Облік доходів і витрат туристичного агента	124
Теми для обговорення	127
Теми рефератів	127
Тести для самоконтролю.....	128
Матриця правильних відповідей	129
Список використаної літератури	130
Додаток	132
Відомості про авторів	137

Навчальне видання

Г.М. Колісник, Л.О. Гелей, Т.П. Данканич

Бухгалтерський облік в туризмі

Навчальний посібник

Коректура і технічна редакція О.І. Гурчумелія
Комп'ютерна верстка та обкладинка А.І. Бродич

Оригінал-макет виготовлено
в редакційно-видавничому відділі ДВНЗ «УжНУ»:
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89,
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua

Підписано до друку: 01.02.2016 р.
Формат 60x84/16. Ум.друк.арк. 8,13
Зам.№10 Тираж 100 прим.

Видавництво УжНУ «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
E-mail: hoverla@i.ua

*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*